

Udskriftsdato: 22. december 2025

VEJ nr 10724 af 05/10/2015 (Gældende)

**Vejledning om afholdelse af folkeafstemning torsdag den 3. december 2015
om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning (Til alle
kommunalbestyrelser og valgbestyrelser)**

Ministerium: Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Journalnummer: Social- og Indenrigsmin., j.nr. 2015-6006

Vejledning om afholdelse af folkeafstemning torsdag den 3. december 2015 om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning

(Til alle kommunalbestyrelser og valgbestyrelser)

1. Indledning og baggrund for folkeafstemningen om omdannelsen af retsforbeholdet til en tilvalgsordning

Udenrigsministeren fremsætter den 8. oktober 2015 lovforslag om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning. Lovforslaget indebærer, at der på området for retlige og indre anliggender overlades beføjelser til EU's institutioner. Grundlovens § 20 finder derfor anvendelse ved behandlingen af lovforslaget. Vedtagelse af lovforslaget kræver således enten, at der opnås et flertal på 5/6 af Folketingets medlemmer, eller at der opnås et almindeligt flertal, og at lovforslaget efterfølgende godkendes ved en folkeafstemning efter reglerne i grundlovens § 42.

Den 10. december 2014 indgik Socialdemokraterne, Venstre, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti "Aftale om Danmark i Europol". Aftalepartierne indgik endvidere den 17. marts 2015 "Aftale om valg af retsakter på området for retlige og indre anliggender".

Der skal afholdes folkeafstemning over lovforslaget efter reglerne i grundlovens § 42, hvorefter statsministeren snarest efter lovforslagets vedtagelse vil bekendtgøre, at der vil finde en folkeafstemning over forslaget sted. Herefter skal folkeafstemningen iværksættes efter statsministerens nærmere bestemmelse tidligst tolv og senest atten søgnedage efter bekendtgørelsen.

Regeringen har besluttet, at folkeafstemningen skal afholdes torsdag den 3. december 2015. Folkeafstemningen skal ikke afholdes på Færøerne og i Grønland, da Færøerne og Grønland står uden for EU, se § 77 i lov nr. 458 af 30. juni 1993 om folketingsvalg på Færøerne henholdsvis § 70 i lov om folketingsvalg i Grønland, jf. lovebekendtgørelse nr. 255 af 28. april 1999.

Ved folkeafstemningen stemmes for og imod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de folketingsvælgere, der deltager i afstemningen – dog mindst 30 procent af samtlige stemmeberettigede – har stemt *imod* lovforslaget.

Af hensyn til forberedelse af afstemningen, herunder brevstemmeafgivningen og udarbejdelse af valglisten m.v., har Social- og Indenrigsministeriet fundet det hensigtsmæssigt at udsende denne vejledning allerede på nuværende tidspunkt, selv om den formelle bekendtgørelse om, at der skal afholdes folkeafstemning, endnu ikke har fundet sted.

Social- og Indenrigsministeriets breve om brevstemmeafgivning til kommunalbestyrelserne og andre myndigheder, der varetager brevstemmeafgivning, vil blive lagt på ministeriets valghjemmeside valg.sim.dk under »Valgmyndigheder«.

Folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning den 3. december 2015 afholdes efter reglerne om folkeafstemninger i kapitel 12 i lov om valg til Folketinget (folketingsvalgloven, se lovebekendtgørelse nr. 369 af 10. april 2014 samt de bekendtgørelser og cirkulærer, som Social- og Indenrigsministeriet har udstedt i henhold til loven, se oversigten i *bilag 1*).

Siden folkeafstemningen den 25. maj 2014 om en fælles patentdomstol er der ikke gennemført ændringer af valglovgivningen, herunder de særlige regler om folkeafstemninger i folketingsvalglovens kapitel 12. Der er derfor ikke i denne vejledning medtaget et bilag om regelændringer.

I denne vejledning redegøres for de opgaver, der i henhold til lovgivningen m.v. påhviler henholdsvis kommunalbestyrelser og valgbestyrelser i forbindelse med forberedelse, afholdelse og opgørelse af folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning torsdag den 3. december 2015.

Social- og Indenrigsministeriet vil desuden udsende en række meddelelser inden folkeafstemningen, der vil gøre rede for særlige forhold vedrørende folkeafstemningen. Disse meddelelser vil ligeledes blive lagt på ministeriets valghjemmeside valg.sim.dk under »Valgmyndigheder«.

2. Oversigt over opgavefordelingen ved folkeafstemninger

Dette afsnit indeholder en oversigt over de opgaver, der påhviler henholdsvis kommunalbestyrelserne og valgbestyrelserne. Det nærmere indhold af de enkelte opgaver er beskrevet i de følgende afsnit i vejledningen.

2.1. Kommunalbestyrelsens opgaver

Ved folkeafstemninger tager kommunalbestyrelsen sig af følgende opgaver:

- 1) Udarbejder valglister og udsender valgkort, se afsnit 4.
- 2) Træffer afgørelse om ændring af afstemningssted i bopælskommunen i opstillingskredsen for vælgere med handicap og nedsat førlighed, se afsnit 4.13.
- 3) Vælger medlemmer til opstillingskredsens valgbestyrelse, se afsnit 5.
- 4) Vælger valgstyrere til at stå for afstemningen og den efterfølgende stemmeoptælling på de enkelte afstemningssteder, se afsnit 5.
- 5) Vælger tilforordnede vælgere dels til at hjælpe valgstyrerne ved afstemningen, dels til at være stemmemodtagere ved afgivningen af brevstemme i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, samt i vælgerens hjem, se afsnit 5.
- 6) Tilrettelægger afgivningen af brevstemmer på det eller de steder i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, samt i vælgerens hjem og udpeger stemmemodtagere på mindre øer, se afsnit 8.
- 7) Forbereder afstemningen på afstemningsdagen (bortset fra fremstilling af stemmesedler og opslag), se afsnit 7.
- 8) Sørger for, at afstemningsmaterialet er til stede ved fintællingen, se afsnit 9.5.
- 9) Opbevarer afstemningsmaterialet og tilintetgør nærmere angivne dele af dette, når Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over afstemningen, se afsnit 10 (gælder kun for de kommuner, hvis borgmester er formand for valgbestyrelsen).

2.2. Valgbestyrelsens opgaver

Ved folkeafstemninger tager valgbestyrelsen i opstillingskredsen sig af følgende opgaver:

- 1) Får fremstillet stemmesedler og opslag og sørger for, at dette materiale bliver afleveret til kommunalbestyrelsen i de enkelte kommuner i opstillingskredsen, se afsnit 6.
- 2) Modtager indberetninger på afstemningsaftenen fra de enkelte afstemningssteder i opstillingskredsen om resultatet af stemmeafgivningen. Indberetter resultatet af stemmeafgivningen for opstillingskredsen som helhed til Danmarks Statistik, se afsnit 9.4.
- 3) Foretager senest dagen efter afstemningsdagen fintælling for hele opstillingskredsen, udarbejder valgbog og sender samme dag en attesteret kopi af valgbogen til Social- og Indenrigsministeriet og en attesteret kopi af valgbogen til Danmarks Statistik, se afsnit 9.5.-9.7. Samtidig skal to annullerede stemmesedler indsendes til Social- og Indenrigsministeriet.

3. Oversigt over tidsfristerne ved folkeafstemningen torsdag den 3. december 2015

Forberedelse, gennemførelse og opgørelse af folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning skal afvikles inden for de tidsfrister, der er fastsat i folketingsvalgloven (se lovebekendtgørelse nr. 369 af 10. april 2014), samt i de forskrifter, der er fastsat i medfør af denne lov. I det følgende gives en oversigt over disse tidsfrister:

Når dagen for folkeafstemningen er meldt ud af regeringen

(21. august 2015)

Kommunalbestyrelsen kan vælge medlemmer til valgbestyrelsen samt valgstyrere og tilforordnede vælgere, såfremt dette ikke allerede er sket.

Kommunalbestyrelsen kan – på et passende tidspunkt i forhold til påbegyndelsen af brevstemmeafgivningen i kommunerne – indrykke annoncer i de stedlige dagblade eller lokalaviser om brevstemmeafgivningen.

Torsdag den 8. oktober 2015

Brevstemmeafgivning til folkeafstemningen kan begynde på de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme i Danmark, på Færøerne, i Grønland, i udlandet, på danske skibe i udenrigsfart og på danske havanlæg uden for dansk område¹⁾. Denne dag fremsættes det lovforslag, der skal stemmes om. Fra denne dag er der dermed den fornødne klarhed over afstemningstemaet.

Brevstemmematerialet skal derfor senest fra denne dag forefindes på de nævnte brevstemmesteder.²⁾

Kommunalbestyrelsen opretter og fører en brevstemmeprotokol over de brevstemmer, kommunalbestyrelsen modtager til det pågældende valg.³⁾

Kommunalbestyrelsen skal straks videresende brevstemmer til vælgerens bopælskommune.⁴⁾

Torsdag den 5. november 2015

(4 uger før afstemningsdagen)

Ansøgning om at brevstemme i hjemmet kan fra og med denne dag indgives til opholdskommunen.⁵⁾

Ansøgning om at ændre afstemningssted begrundet i vælgerens handicap eller nedsatte førlighed kan fra og med denne dag indgives til bopælskommunen.⁶⁾

Kommunalbestyrelsen indrykker annoncer i de stedlige dagblade eller lokalaviser samt oplysning på kommunens hjemmeside om brevstemmeafgivning på et passende tidspunkt i forhold til, hvornår brevstemmeafgivning i vælgerens hjem kan begynde.⁷⁾

Lørdag den 7. november 2015

(4. lørdag før afstemningsdagen)

Fra døgnets begyndelse kan der uden tilladelse fra vejbestyrelsen/vejmyndigheden ophænges valgplakater på højst 0,8 m² på offentlige veje og private fællesveje i byer og bymæssige områder. De nærmere regler herom i vejlovgivningen skal iagttages.⁸⁾

Torsdag den 12. november 2015

(3 uger før afstemningsdagen)

Brevstemmeafgivning kan begynde på sygehuse, i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder plejehjem m.v. og i ældreboliger, i Kriminalforsorgens anstalter og arresthusene, i vælgerens hjem, på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, samt på danske havanlæg på dansk område.⁹⁾

Lørdag den 14. november 2015

(19 dage før afstemningsdagen)

Det vil være hensigtsmæssigt at holde åbent nogle timer for brevstemmeafgivning mindst ét sted i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme.

Onsdag den 18. november 2015

(15 dage før afstemningsdagen)

- 1) Skæringsdato for optagelse af tilflyttere fra en anden kommune på valglisten, såfremt de senest denne dag er flyttet til kommunen og har anmeldt flytningen til tilflytningskommunen.¹⁰⁾
- 2) Skæringsdato for optagelse af personer, der senest denne dag er flyttet inden for kommunen og senest denne dag har anmeldt flytningen til kommunen, på valglisten under den nye bopæl.¹¹⁾
- 3) Skæringsdato for kommunalbestyrelsens indberetninger til CPR af:
 - Anmeldelser om flytning,
 - iværksættelse eller ophævelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6,
 - erhvervelse eller fortabelse af dansk indfødsret og
 - dødsfald i de særlige tilfælde, hvor dødsfald indberettes af kommunalbestyrelsen og ikke af sognemyndigheden.

Indberetninger sker til brug for den maskinelle udskrivning af en valgliste over de vælgere, der denne dag er registreret i CPR med bopæl i kommunen (15. -dagsvalglisten).

- 4) Sidste frist for kommunalbestyrelsens indberetning af ændringer vedrørende afstemningsområder (valgdistrikter) til CPR's vejregister.
- 5) Sidste frist for kommunalbestyrelsens indberetning af ændringer vedrørende afstemningssteder til kommunens databehandler (KMD eller anden).

Lørdag den 21. november 2015

(12 dage før afstemningsdagen)

Det vil være hensigtsmæssigt at holde åbent nogle timer for brevstemmeafgivning mindst ét sted i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme.

Mandag den 23. november 2015

(10 dage før afstemningsdagen)

- 1) Da 12. -dagen før afstemningsdagen er en lørdag, er fristen for at ansøge opholdskommunen om at brevstemme i hjemmet rykket til førstkommande mandag kl. 12, dvs. mandag den 23. november 2015.
- Kl. 12. Sidste frist for at ansøge opholdskommunen om at brevstemme i hjemmet, medmindre kommunalbestyrelsen har fastsat en senere frist.
- 2) Social- og Indenrigsministeriet bekendtgør senest denne dag i landets dagblade:¹³⁾
 - På hvilken dag og på hvilket tidspunkt afstemningen finder sted,
 - at der vil blive udsendt valgkort til vælgerne, samt
 - at indsigelser om manglende modtagelse af valgkort eller modtagelse af valgkort med fejlagtigt indhold skal fremsættes over for kommunalbestyrelsen.

Onsdag den 25. november 2015

(8 dage før afstemningsdagen)

Kommunalbestyrelsen skal have modtaget den maskinelt udskrevne 15. -dagsvalgliste.

Kommunalbestyrelsen skal også have modtaget de maskinelt udskrevne valgkort for vælgere optaget på 15. -dagsvalglisten, hvis det er kommunalbestyrelsen og ikke kommunens databehandler, der afleverer valgkortene til postbesørgelse.

Kommunalbestyrelsen sørger for at rette disse valglister manuelt i nødvendigt omfang frem til afstemningsdagen.

Kommunen behandler ansøgninger om optagelse på valglisten fra udlandsdanskere i henhold til folketingsvalglovens § 2 med henblik på at træffe afgørelse og indberette til CPR senest dagen efter (7 dage før afstemningsdagen).

Kl. 12 denne dag er sidste frist for, at en vælger med handicap eller nedsat førlighed kan indgive ansøgning til vælgerens bopælskommune om at afgive stemme på et andet afstemningssted i bopælskommunen.¹⁴⁾

Torsdag den 26. november 2015

(7 dage før afstemningsdagen)

- 1) Maskinelt udskrevne valgkort vedrørende vælgere, der er optaget på den maskinelt udskrevne 15. -dagsvalgliste, skal være afleveret til postbesørgelse enten af kommunalbestyrelsen eller af kommunens databehandler.
- 2) Skæringsdato for optagelse på valglisten (*udlandstilflyttervalglisten*) af vælgere, der flytter til Danmark fra udlandet samt Færøerne og Grønland og senest denne dag har anmeldt flytningen til tilflytningskommunen.¹⁵⁾ Vælgere, der er tilflyttet fra udlandet samt Færøerne og Grønland, og som ikke er optaget på den maskinelt udskrevne udlandstilflyttervalgliste, optages manuelt på valglisten af vedkommende kommunalbestyrelse.
- 3) Personer, der har valgt til Folketinget uanset udlandsophold, og som i forbindelse med udlandsopholdet er registreret i CPR som udrejst, skal optages på valglisten, hvis kommunalbestyrelsen eller Valgnævnet senest denne dag har truffet afgørelse herom (*udlandsdanskervalglisten*).¹⁶⁾
- 4) Skæringsdato for kommunalbestyrelsens indberetninger til CPR af:
 - Anmeldelser om tilflytning fra udlandet (samt Færøerne og Grønland),
 - ophævelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6,
 - erhvervelse af dansk indfødsret samt
 - dødsfald i de særlige tilfælde, hvor dødsfald indberettes af kommunalbestyrelsen og ikke af sognemyndigheden.

Indberetningerne sker til brug for den maskinelle udskrivning af en særlig valgliste over de vælgere, der ikke er optaget på 15. -dagsvalglisten, men som senest 7 dage før afstemningsdagen er flyttet til kommunen fra udlandet, har fået ophævet værgemål med fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6 eller har fået dansk indfødsret (*Udlandstilflyttervalglisten*).

- 5) Skæringsdato for kommunalbestyrelsens indberetninger til CPR af afgørelser om optagelse på valglisten af personer, der har valgt til Folketinget uanset udlandsophold, til brug for den maskinelle udskrivning af en særlig valgliste over disse vælgere (*Udlandsdanskervalglisten*).

Kommunen afhenter denne dag post og efterser sin postkasse og elektroniske post for samme dag at behandle de meddelelser, der er nævnt under pkt. 1-5, som kommunen har modtaget senest denne dag.

De vælgere, der er nævnt under nr. 2 og 3, skal optages manuelt på valglisten, hvis de ikke er optaget på de maskinelt udskrevne valglistes, se pkt. 4 og 5.

Fredag den 27. november 2015 – torsdag den 3. december 2015

(6 dage før afstemningsdagen – afstemningsdagen)

Kommunen retter fejl frem til afstemningsdagen ved udfærdigelse af nye valgkort og ved manuelle rettelser i valglisten.¹⁷⁾

Til og med afstemningsdagen retter kommunen valglisten manuelt, hvis kommunen modtager meddelelse om, at en vælger er fraflyttet til udlandet, har fået iværksat eller ophævet værgemål med fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6, har erhvervet eller fortabt dansk indfødsret eller er afgået ved døden.¹⁸⁾

Fredag den 27. november 2015

(6 dage før afstemningsdagen)

Kommunens databehandler skal aflevere de maskinelt udskrevne valgkort til postbesørgelse for de vælgere, der er optaget på den maskinelt udskrevne *udlandstilflyttervalgliste* (dvs. vælgere tilflyttet fra udlandet, Færøerne og Grønland).

Lørdag den 28. november 2015

(5 dage før afstemningsdagen)

- 1) Vælgerne skal have modtaget de maskinelt udskrevne valgkort.
- 2) Kommunalbestyrelsen skal have modtaget den maskinelt udskrevne *udlandstilflyttervalgliste* og *udlandsdanskervalgliste*.

Kommunalbestyrelsen sørger for at rette disse valglistes manuelt i nødvendigt omfang frem til afstemningsdagen.

Det vil være hensigtsmæssigt at holde mindst ét sted i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, åbent for brevstemmeafgivning i mindst nogle timer den sidste lørdag før udløbet af fristen for brevstemmeafgivning tirsdag den 1. december 2015, selv om der normalt er lukket om lørdagen.

Det vil i øvrigt være hensigtsmæssigt at holde også eventuelle øvrige steder i kommunen, hvor der kan brevstemmes, åbent for brevstemmeafgivning i nogle timer den sidste lørdag før fristens udløb.

Tirsdag den 1. december 2015

(Næstsidste hverdag før afstemningsdagen)

Sidste dag for brevstemmeafgivning i Danmark, herunder på danske havanlæg på dansk område.¹⁹⁾

Onsdag den 2. december 2015

(Dagen før afstemningsdagen)

Valgstyrerne kan begynde at undersøge, om brevstemmerne kan komme i betragtning. Undersøgelsen skal være færdig, inden afstemningen begynder kl. 9 på afstemningsdagen.²⁰⁾

For at komme i betragtning skal brevstemmerne være modtaget af valgstyrerne, inden afstemningen begynder kl. 9.²¹⁾

Kommunen skal afhente post på posthuset og efterse sin postkasse denne dag for at sikre, at brevstemmer kan afleveres rettidigt til vedkommende valgstyrere.

Valgbestyrelsen skal aflevere stemmesedler og opslag til kommunalbestyrelserne i god tid, inden afstemningen begynder.²²⁾

Torsdag den 3. december 2015

(Afstemningsdagen)

Kommunen skal, inden afstemningen begynder, afhente post på posthuset og efterse sin postkasse for at sikre, at eventuelle sent fremkomne brevstemmer kan afleveres rettidigt til vedkommende valgstyrere på de enkelte afstemningssteder.

Afstemning kl. 9-20. Stemmeoptælling foretages på afstemningsstederne umiddelbart efter afstemningens afslutning. Resultatet indberettes til valgbestyrelsen, der indberetter til Danmarks Statistik.²³⁾

Fredag den 4. december 2015

(Fintællingsdagen – dagen efter afstemningsdagen)

Kommunalbestyrelsen sørger for, at afstemningsbøgerne, de benyttede valglister og valgkort samt stemmesedlerne og brevstemmematerialet er til stede ved fintællingen.²⁴⁾

Valgbestyrelsen foretager senest dagen efter valgdagen fintælling for hvert afstemningsområde for sig og herefter for hele opstillingskredsen under ét, udarbejder valgbog, indberetter resultatet til Danmarks Statistik og sender samme dag attesteret kopi af valgbogen til Social- og Indenrigsministeriet og Danmarks Statistik.²⁵⁾ Valgbestyrelsen sender samme dag to annullerede stemmesedler til Social- og Indenrigsministeriet.²⁶⁾

Torsdag den 10. december 2015

(Ugedagen efter afstemningsdagen)

Sidste frist for at klage over afstemningen. Klager skal stiles til Folketinget og sendes til Social- og Indenrigsministeriet.²⁷⁾

Når Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over valget – hvilket sædvanligvis sker inden en måned efter klagefristens udløb – tilintetgøres stemmesedler, valglister og valgkort samt brevstemmemateriale.²⁸⁾ Social- og Indenrigsministeriet giver kommunerne besked herom.

Fredag den 11. december 2015

(8 dage efter afstemningsdagen)

Valgplakater, der efter vejlovgivningens regler er ophængt uden tilladelse fra vejbestyrelsen/vejmyndigheden, skal være taget ned senest ved døgnets afslutning.²⁹⁾

4. Valgret, valglister og valgkort

4.1. Valgret

Enhver, der har valgret til Folketinget og er optaget på valglisten, har ret til at deltage i folkeafstemninger, der afholdes efter bl.a. grundlovens § 42, se folketingsvalglovens § 94 og § 96, stk. 1.

Efter grundlovens § 29 og folketingsvalglovens § 1 har enhver valgret til Folketinget, der

- har dansk indfødsret (statsborgerskab),
- er fyldt 18 år og
- har fast bopæl i riget.

Personer, der er under værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, har dog ikke valgret (tidligere kaldt »umyndiggjorte«).

Personer, der er under andre former for værgemål, se værgemålslovens §§ 5 og 7, bevarer deres valgret.

Personer, der er ansat i den danske stat og beordret til tjeneste uden for riget, anses for at have fast bopæl i riget, se folketingsvalglovens § 2, stk. 1. Endvidere anses personer, der midlertidigt har taget ophold i udlandet, og som er omfattet af en af de persongrupper, der er opregnet i lovens § 2, stk. 2, for at have fast bopæl i riget.

Personer, der opholder sig i udlandet, anses også for at have fast bopæl i riget, hvis de agter at vende tilbage til riget, inden der er gået 2 år efter udrejsen, se lovens § 2, stk. 3.

Det samme gælder under visse betingelser for ægtefæller, registrerede partnere og samleverer til personer, der er omfattet af lovens § 2, stk. 1, 2 eller 3, se § 2, stk. 4.

4.2. Generelt om optagelse på valglisten

For at udøve sin valgret, dvs. have ret til at stemme, skal man være optaget på valglisten, se lovens § 3.

Når dagen for afstemningen er fastsat, skal kommunalbestyrelsen udarbejde en valgliste over kommunens vælgere, se lovens § 96, stk. 2, 1. pkt. Der skal udarbejdes en valgliste for hvert afstemningsområde i kommunen, se lovens § 18, stk. 1.

Da folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning alene skal afholdes i Danmark, gælder reglerne i lovens kapitel 4 for folketingsvalg ikke fuldt ud for denne folkeafstemning. Færøerne og Grønland skal derfor betragtes som udland med hensyn til tilflytning og fraflytning, se lovens § 96, stk. 2, 2. pkt.

Valglisten består af en *15. -dagsvalgliste*, en *udlandstilflyttervalgliste* og en *udlandsdanskervalgliste*.

På *15. -dagsvalglisten* optages de vælgere, der senest 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 18. november 2015, er flyttet til kommunen, og som senest denne dag har anmeldt flytningen til tilflytningskommunen, se lovens § 18, stk. 2, 1. pkt.

På *udlandstilflyttervalglisten* optages de vælgere, der ikke er optaget på *15. -dagsvalglisten*, og som senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, er flyttet til kommunen fra udlandet, Færøerne eller Grønland, og senest denne dag har anmeldt flytningen til tilflytningskommunen, se lovens § 18, stk. 6, 1. pkt., sammenholdt med § 96, stk. 2, 2. pkt. På *udlandstilflyttervalglisten* optages også de vælgere, der ikke er optaget på *15. -dagsvalglisten*, og som senest 7 dage før afstemningsdagen har fået ophævet værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, eller har fået dansk indfødsret.

På *udlandsdanskervalglisten* optages de vælgere, der har valgret uanset ophold i udlandet efter folketingsvalglovens § 2, og som i forbindelse med udlandsopholdet er registreret i CPR som udrejst, såfremt de har søgt om at blive optaget på valglisten, og enten kommunalbestyrelsen eller Valgnævnet har truffet afgørelse herom senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, se lovens § 18, stk. 6, 2. pkt.

4.2.1. Automatisk optagelse på valglisten

Vælgere, der er bopælsregistreret i CPR, dvs. registreret i CPR med bopæl, fast opholdssted eller under vejkode større end 9900, optages automatisk, dvs. uden at ansøge herom, på valglisten. De optages på valglisten i den kommune, hvor de er bopælsregistreret i CPR senest 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 18. november 2015. Skæringsdagen er dog, for så vidt angår vælgere, der flytter hertil fra udlandet, Færøerne eller Grønland 7 dage før afstemningsdagen, dvs. torsdag den 26. november 2015. Se lovens § 15 sammenholdt med § 18.

Det gælder også vælgere, der er ansat i den danske stat og beordret til tjeneste uden for riget, se lovens § 2, stk. 1, såfremt de har taget ophold i udlandet i forbindelse med den beordrede tjeneste fra og med den 1. juli 2000. Det samme gælder under visse betingelser deres ægtefæller, registrerede partnere og samleverer, se lovens § 2, stk. 4. Dette skyldes, at de nævnte vælgere fra og med den 1. juli 2000 ikke

registreres som udrejst i CPR, se § 24, stk. 5 og 6, i lov om det Centrale Personregister (CPR-loven), se lovbekendtgørelse nr. 5 af 9. januar 2013 med senere ændringer.

Også vælgere, der på 15. -dagen før afstemningsdagen i øvrigt er registreret under vejkode større end 9900, se § 14 i bekendtgørelse nr. 1153 af 23. november 2006 om folkeregistrering m.v., optages automatisk på valglisten (se dog afsnit 4.10. nedenfor om udsendelse af valgkort).

Skæringsdatoen for automatisk optagelse på valglisten *under den nye bopæl* er som nævnt 15 dage før afstemningsdagen, dvs. onsdag den 18. november 2015, for vælgere, der flytter til kommunen fra en anden kommune. Skæringsdatoen for automatisk optagelse på valglisten under den nye bopæl er ligeledes 15 dage før afstemningsdagen for vælgere, der flytter inden for kommunen. Det betyder, at kommunalbestyrelsen skal optage de vælgere på valglisten under den aktuelle bopæl, der senest 15 dage før afstemningsdagen er flyttet til kommunen fra en anden kommune eller er flyttet inden for kommunen, og som senest denne dag har anmeldt flytningen til (tilflytnings)kommunen. Se lovens § 18, stk. 2, 1. pkt., og stk. 3, sammenholdt med stk. 7. Vælgere, der senere end 15 dage før afstemningsdagen er flyttet til en anden kommune eller inden for kommunen, eller som senere end denne dag har anmeldt flytning, skal forblive optaget på valglisten under den hidtidige bopæl, se lovens § 18, stk. 4 og 7.

Bemærk, at CPR lukker midlertidigt for opdatering af CPR-systemet mellem kl. 18 og kl. 24 onsdag den 18. november 2015 af hensyn til udarbejdelse af udtrækket af 15. -dagsvalglisten. Vælgere, der via digital selvbetjening melder flytning onsdag den 18. november 2015 mellem kl. 18 og kl. 24 med virkning fra denne dato, vil således blive optaget på udlandstilflyttervalglisten, der udarbejdes 7 dage før afstemningsdagen, se afsnit 4.4.2. nedenfor.

4.2.1.1. Vælgere uden fast opholdssted (hjemløse)

Vælgere, der på 15. -dagen før afstemningsdagen er registreret af den hidtidige bopælskommune som forsvundet i CPR, fordi de er eftersøgt uden at blive fundet, se § 6, stk. 5, i CPR-loven, optages ikke på valglisten.

Den omstændighed, at en vælger er uden fast opholdssted og dermed hjemløs, indebærer således ikke i sig selv, at den pågældende ikke optages på valglisten. Er vedkommende registreret som forsvundet i CPR, optages den pågældende derimod ikke på valglisten, medmindre vedkommende er fundet eller har givet sig til kende senest på 15. -dagen før afstemningsdagen. I så fald skal vedkommendes registrering som forsvundet i CPR ophøre.

Kommer der efter 15. -dagen før afstemningsdagen, men dog senest på afstemningsdagen, oplysninger frem, der gør, at det kan konstateres, at den pågældende fejlagtigt på 15. -dagen før afstemningsdagen var registreret som forsvundet i CPR, skal den pågældende manuelt optages på valglisten. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis en vælger, der på 15. -dagen før afstemningsdagen er registreret som forsvundet i CPR, giver sig til kende på et senere tidspunkt, f.eks. ved at møde frem på et afstemningssted på afstemningsdagen, og hvis det på grundlag af de oplysninger, kommunalbestyrelsen herved kommer i besiddelse af, kan konstateres, at vælgeren fejlagtigt på 15. -dagen var registreret som forsvundet i CPR.

4.2.1.2. Vælgere, der flytter til kommunen fra udlandet

For vælgere, der flytter til kommunen fra udlandet, Færøerne eller Grønland, er skæringsdatoen for at blive optaget på valglisten 7 dage før afstemningsdagen, dvs. torsdag den 26. november 2015, se lovens § 18, stk. 6, 1. pkt., sammenholdt med § 96, stk. 2, 2. pkt. Det betyder, at kommunalbestyrelsen skal optage de vælgere på valglisten under den aktuelle bopæl, der er flyttet til kommunen fra udlandet, Færøerne eller Grønland senest 7 dage før afstemningsdagen, og som senest denne dag har anmeldt flytningen til tilflytningskommunen.

De pågældende vælgere skal optages manuelt på valglisten, hvis de ikke er optaget på den maskinelt udskrevne udlandstilflyttervalgliste, hvis sidste skæringsdato er torsdag den 26. november 2015, se afsnit 4.4.2.

4.2.2. Optagelse på valglisten efter ansøgning (udlandsdanskere)

Vælgere, der har valgt uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, og som i forbindelse med udlandsopholdet er registreret i CPR som udrejst, optages kun på valglisten, hvis de har ansøgt om det, og enten kommunalbestyrelsen eller Valgnævnet har truffet afgørelse om optagelse på valglisten senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015.

Optagelse på valglisten i kraft af kommunalbestyrelsens eller Valgnævnets afgørelse herom vil endvidere kun få betydning for folkeafstemningen, hvis vælgerens registrerede udrejsedato i CPR ligger forud for eller samtidig med afstemningsdagen, se nærmere afsnit 4.6.1. Ellers vil vælgeren på afstemningsdagen være automatisk optaget som herboende folketingsvælger, se afsnit 4.2.1.

Optagelse på valglisten sker i den kommune i Danmark, hvor vælgeren sidst har været bopælsregistreret i CPR. Vælgere, der er omfattet af lovens § 2, stk. 1, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 (ansatte i den danske stat beordret til tjeneste uden for riget og deres ægtefæller, samleverer eller registrerede partnere), og som umiddelbart inden udsendelsen til tjeneste uden for riget var bopælsregistreret i CPR i en kommune på Færøerne eller i Grønland, optages også efter ansøgning på valglisten i den kommune i Danmark, hvor de sidst har været bopælsregistreret i CPR, se lovens § 16, stk. 1.

Ansøgning om optagelse på valglisten af en vælger, der har valgt uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, og som er registreret i CPR som udrejst, skal indgives til kommunalbestyrelsen i den kommune i Danmark, hvor vælgeren sidst har været bopælsregistreret i CPR, idet vælgeren i givet fald skal optages på valglisten i denne kommune, se ovenfor.

Skæringsdatoen for optagelse på valglisten af vælgere, der har valgt uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, er som nævnt 7 dage før afstemningsdagen, dvs. torsdag den 26. november 2015. Det betyder, at afgørelse om optagelse på valglisten skal være truffet senest 7 dage før afstemningen, se lovens § 18, stk. 6, 2. pkt.

Ansøgninger om optagelse på valglisten skal behandles løbende. Kommunalbestyrelsen skal endvidere, så vidt det overhovedet er muligt, sikre, at indkomne ansøgninger kan blive behandlet senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015.

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at kommunen torsdag den 26. november 2015 samt i dagene op til denne dag afhenter post på posthuset samt efterser sin postkasse og elektroniske post med henblik på at konstatere, om der i posten måtte være ansøgninger om optagelse på valglisten af vælgere omfattet af folketingsvalglovens § 2.

De pågældende vælgere skal optages manuelt på valglisten, hvis de ikke er optaget på den maskinelt udskrevne udlandsdanskervalgliste, hvis sidste skæringsdato er torsdag den 26. november 2015, se afsnit 4.4.3. og 4.6.1. Ansøgninger om optagelse på valglisten, herunder ansøgninger om fornyet optagelse, som kommunalbestyrelsen modtager senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, skal derfor behandles straks efter modtagelsen, herunder eventuelt straks sendes videre til Valgnævnet. Hvis det er nødvendigt, kan videresendelse til Valgnævnet ske pr. telefaks (33 93 25 18) eller sikker (krypteret) e-post til valg@sim.dk ved anvendelse af digital signatur med anførelse af "Valgnævnet" i emnefeltet. Der henvises til bekendtgørelse nr. 528 af 15. juni 2000 med senere ændringer om sikkerhedsforanstaltninger til beskyttelse af personoplysninger, som behandles for den offentlige forvaltning, samt tilhørende vejledning nr. 37 af 2. april 2001. På Social- og Indenrigsministeriets hjemmeside <http://valg.sim.dk/valgmyndigheder/send-sikker-post-til-os.aspx> findes en vejledning i, hvordan man sender sikker e-post til ministeriet.

Behandlingen af en ansøgning om *forny*et optagelse på valglisten, der er indgivet *inden* 2-årsperiodens udløb, kan dog i visse tilfælde sættes i bero til efter afstemningen, se nedenfor i afsnit 4.6.1. under punkt D. 1.

Det er kun Valgnævnet, der kan give *afslag* på ansøgninger om optagelse på valglisten, herunder om *forny*et optagelse. Kommunalbestyrelsen kan dog give afslag på optagelse på valglisten, hvis afslaget skyldes, at den pågældende ikke opfylder de almindelige valgrets-betingelser, bortset fra bopælsbetingelsen (alderskrav, krav om dansk indfødsret samt krav om retlig handleevne, se værgemålslovens § 6).

Vælgere, der ansøger om at blive optaget på valglisten senere end 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end torsdag den 26. november 2015, kan ikke optages (eller eventuelt forblive optaget) på valglisten, heller ikke selv om ansøgningen indgives i forbindelse med anmeldelse af flytning til udlandet.

Reglerne om optagelse på valglisten af personer, der har valget uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, og som er registreret i CPR som udrejst, er fastsat dels i lovens §§ 16 og 17 og § 18, stk. 6, 2. pkt., dels i bekendtgørelse nr. 605 af 21. juni 2004 om optagelse på folketingsvalglisten af personer, der har valget uanset udlandsophold, med tilhørende vejledning nr. 65 af 27. juni 2004 om behandling af ansøgninger om optagelse på folketingsvalglisten af personer, der har valget uanset udlandsophold.

4.3. Indberetning af ændringer vedrørende afstemningsområder og afstemningssteder

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde en valgliste over kommunens vælgere for hvert afstemningsområde i kommunen. For hvert afstemningsområde er der ét afstemningssted. De valgkort, som kommunalbestyrelsen sender ud til vælgerne, skal bl.a. indeholde oplysning om det afstemningssted, hvor vælgeren skal henvende sig for at stemme, se afsnit 4.10. nedenfor.

Kommunalbestyrelsen skal løbende indberette ændringer i afstemningsområder (valgdistrikter) til CPR's vejregister og ændringer i afstemningssteder til kommunens databehandler. Ændringer vedrørende afstemningsområder (valgdistrikter) og afstemningssteder skal være indberettet senest 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 18. november 2015, til CPR's vejregister henholdsvis kommunens databehandler.

Ved »kommunens databehandler« forstår den virksomhed, der på vegne af kommunen elektronisk modtager det relevante udtræk fra CPR og på grundlag heraf udskriver valglisten og valgkort, som sendes til kommunen henholdsvis vælgerne i kommunen.

4.4. Maskinel udarbejdelse af valglisten

4.4.1. 15. -dagsvalglisten

15. -dagsvalglisten er fortegnelsen over de vælgere, der senest 15 dage før afstemningsdagen er flyttet til kommunen eller er flyttet inden for kommunen, og som senest denne dag har anmeldt flytningen til (tilflytnings)kommunen. *15. -dagsvalglisten* udarbejdes maskinelt på grundlag af oplysningerne i CPR med de ændringer, som kommunen har modtaget til og med 15 dage før afstemningsdagen, dvs. til og med onsdag den 18. november 2015.

Med henblik på den maskinelle udarbejdelse af *15. -dagsvalglisten* skal kommunalbestyrelsen indberette til CPR:

- 1) Alle flytninger til kommunen, som kommunen har fået meddelelse om til og med 15 dage før afstemningsdagen, og hvor flyttedatoen ligger før eller er lig med 15 dage før afstemningsdagen, dvs. onsdag den 18. november 2015.
- 2) Meddelelser om erhvervelse eller fortabelse af dansk indfødsret, som kommunen har modtaget senest 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 18. november 2015.

- 3) Meddelelser om iværksættelse eller ophævelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, som kommunen har modtaget senest 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 18. november 2015.
- 4) Dødsfald i de særlige tilfælde, hvor dødsfald indberettes af kommunalbestyrelsen. Dødsfald indberettes normalt til CPR af sognemyndigheden.

Indberetningerne skal foretages senest 15 dage før afstemningsdagen, dvs. *senest* onsdag den 18. november 2015. Meddelelser modtaget på 15. -dagen skal derfor indberettes samme dag. Meddelelsernes rigtighed skal kontrolleres på sædvanlig måde. De almindelige betingelser i CPR-loven for indberetning, herunder af en flytning, til CPR skal være opfyldt. Bemærk reglerne i CPR-lovens § 20 om betingelserne for registrering i CPR af tilflytning fra udlandet og de særlige betingelser for registrering af tilflytning fra et andet nordisk land. En anmeldt tilflytning, der ikke opfylder betingelserne for registrering i CPR, vil ikke kunne danne grundlag for optagelse på valglisten.

Bemærk endvidere, at CPR lukker midlertidigt for opdatering af CPR-systemet onsdag den 18. november 2015 mellem kl. 18 og kl. 24 af hensyn til generering af udtrækket af 15. -dagsvalglisten. Vælgere, der via digital selvbetjening melder flytning onsdag den 18. november 2015 med virkning fra den dato mellem kl. 18 og kl. 24, optages således på udlandstilflytterlisten, se nedenfor under afsnit 4.4.2.

Kommunalbestyrelsen modtager den maskinelt udskrevne 15. -dagsvalgliste senest 8 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 25. november 2015.

Kommunalbestyrelsen har efter persondatalovgivningen ikke adgang til at udlevere valglisten, herunder fortegnelser over førstegangsvælgere, til politiske partier m.v. Anmodninger om aktindsigt efter offentlighedsloven i valglisten – og andet valgmateriale – skal bedømmes i lyset af dette samt i lyset af materialets særlige karakter og funktion samt den særlige fortrolighed, hvormed valghandlinger er omgivet.

4.4.2. Udlandstilflyttervalglisten

Udlandstilflyttervalglisten er fortegnelsen over de vælgere, der ikke er optaget på 15. -dagsvalglisten, og som senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, er flyttet til kommunen fra udlandet, Færøerne eller Grønland og senest denne dag har anmeldt flytningen til tilflytningskommunen. Herunder optages også de vælgere, der onsdag den 18. november 2015 med virkning fra den dato via digital selvbetjening har anmeldt flytning mellem kl. 18 og 24, hvor CPR-systemet har været midlertidigt lukket for opdateringer som følge af udarbejdelse af 15. -dagsvalglisteudtrækket.

Udlandstilflyttervalglisten omfatter også de vælgere, der ikke er optaget på 15. -dagsvalglisten, og som senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, har fået ophævet værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, eller har fået dansk indfødsret.

Udlandstilflyttervalglisten udarbejdes maskinelt på grundlag af oplysningerne i CPR.

Med henblik på den maskinelle udarbejdelse af udlandstilflyttervalglisten skal kommunalbestyrelsen indberette til CPR:

- 1) Alle flytninger fra udlandet, Færøerne eller Grønland, som kommunen har modtaget meddelelse om til og med 7 dage før afstemningsdagen, og hvor flyttedatoen ligger før eller er lig med 7. -dagen før afstemningsdagen.
- 2) Meddelelser om ophævelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, som kommunen har modtaget senest 7 dage før afstemningsdagen.
- 3) Meddelelser om erhvervelse af dansk indfødsret, som kommunen har modtaget senest 7 dage før afstemningsdagen.

Indberetningerne skal som nævnt ske *senest 7 dage før afstemningsdagen*, dvs. senest torsdag den 26. november 2015. Meddelelser modtaget på 7. -dagen før afstemningsdagen skal derfor indberettes samme

dag. Om kontrol af modtagne meddelelser m.v. henvises til det, der er anført ovenfor i forbindelse med 15. -dagsvalglisten.

Bemærk, at CPR lukker midlertidigt for opdatering af CPR-systemet torsdag den 26. november 2015 mellem kl. 18 og kl. 24 af hensyn til generering af udtrækket af 7. -dagsvalglisten. Vælgere, der via digital selvbetjening melder flytning mellem kl. 18 og kl. 24 med virkning fra samme dag torsdag den 26. november 2015, optages således ikke automatisk på udlandstilflytterlisten, men skal optages manuelt på valglisten.

Kommunalbestyrelsen modtager den maskinelt udskrevne udlandstilflyttervalgliste senest 5 dage før afstemningsdagen, dvs. senest lørdag den 28. november 2015.

4.4.3. Udlandsdanskervalglisten

Udlandsdanskervalglisten er fortegnelsen over vælgere med valget uanset ophold i udlandet, se lovens § 2, der efter ansøgning og afgørelse herom senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, er optaget på folketingsvalglisten. Udlandsdanskervalglisten udarbejdes maskinelt på grundlag af oplysningerne i CPR.

Til brug for den maskinelle udarbejdelse af udlandsdanskervalglisten skal kommunalbestyrelsen til CPR indberette optagelsen på valglisten af vælgere, der har valget uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, og som kommunalbestyrelsen senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, har truffet afgørelse om skal optages på valglisten. Endvidere indberettes optagelsen på valglisten af vælgere, som kommunalbestyrelsen senest denne dag har modtaget skriftlig eller telefonisk meddelelse fra Valgnævnet om er optaget på valglisten. Afgørelser om optagelse på valglisten af vælgere, der er omfattet af lovens § 2, stk. 1, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 (statsansatte, der er beordret til tjeneste uden for riget samt deres ægtefæller, registrerede partnere og samlevende), og som umiddelbart inden udsendelsen til tjeneste uden for riget var bopælsregistreret i CPR med adresse i Grønland, skal dog ikke indberettes til CPR. Disse vælgere skal i stedet optages manuelt på valglisten, se nedenfor i afsnit 4.6.1. under punkt C.

Indberetningerne skal foretages *senest 7 dage før afstemningsdagen*, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, inden kl. 18.

Kommunalbestyrelsen modtager den maskinelt udskrevne udlandsdanskervalgliste senest 5 dage før afstemningsdagen, dvs. senest lørdag den 28. november 2015.

4.5. Manuel rettelse af valglisten på grund af mangler m.v. vedrørende indberetning til CPR

Hvis det konstateres, at kommunalbestyrelsen ikke har foretaget en indberetning til CPR, som kommunalbestyrelsen burde have foretaget senest 15 dage før afstemningen, dvs. senest onsdag den 18. november 2015, se ovenfor i afsnit 4.4.1., skal de pågældende vælgere manuelt optages på eller slettes af valglisten. Er vælgeren flyttet fra en kommune til en anden, uden at det er registreret i CPR, må tilflytningskommunen henvende sig til fraflytningskommunen, så den pågældende vælger kan slettes manuelt af valglisten i fraflytningskommunen.

Dette gælder også, hvis der kommer oplysninger frem efter fristen for indberetning til CPR, men dog senest på afstemningsdagen, der gør, at der nu skal ske indberetning til CPR. Er en flytning til en kommune ikke indberettet til CPR senest 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 18. november 2015, f.eks. fordi der ikke er indsendt en erklæring fra vælgerens logivært, som bekræfter, at vælgeren er flyttet til adressen m.v. eller lignende, skal den pågældende vælger optages manuelt på valglisten i tilflytningskommunen, når logiværterklæringen m.v. foreligger efter 15. -dagen før afstemningsdagen, dog senest på afstemningsdagen. Fraflytningskommunen skal i disse tilfælde – medmindre der er tale om tilflytning fra udlandet, Færøerne eller Grønland – underrettes for at kunne slette vælgeren af valglisten dér. Det forudsættes herved, at tilflytningskommunen har modtaget meddelelse om flytningen senest 15 dage før afstemningsdagen, og at flyttedatoen ligger før eller er lig med 15 dage før afstemningsdagen.

Hvis kommunalbestyrelsens afgørelse om, at en anmeldt flytning til en kommune ikke opfylder betingelserne for registrering i CPR, ændres af kommunalbestyrelsen selv eller af Social- og Indenrigsministeriet efter 15. -dagen før afstemningsdagen, dvs. efter onsdag den 18. november 2015, men dog senest på afstemningsdagen, skal den pågældende vælger optages manuelt på valglisten. Optagelse på valglisten skal i denne situation ske manuelt, da vælgeren ikke er optaget på den maskinelt udskrevne valgliste over kommunens vælgere. Fraflytningskommunen skal i disse tilfælde – medmindre der er tale om tilflytning fra udlandet, Færøerne eller Grønland – underrettes for at kunne slette vælgeren af valglisten dér. Det forudsættes herved, at tilflytningskommunen har modtaget meddelelse om flytningen senest 15 dage før afstemningsdagen, og at flyttedatoen ligger før eller er lig med 15. -dagen før afstemningsdagen.

Tilsvarende gælder, hvis det efterfølgende konstateres, at en vælger fejlagtigt er registreret som forsvunden i CPR på 15. -dagen før afstemningsdagen, se afsnit 4.2.1.1.

Konstateres det, at en indberetning til CPR, som kommunalbestyrelsen burde have foretaget senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, se afsnit 4.2. og 4.3., ikke er foretaget, skal de pågældende vælgere optages manuelt på valglisten. Der henvises til det, som er anført ovenfor om indberetninger til CPR, som kommunalbestyrelsen burde have foretaget senest 15 dage før afstemningsdagen.

4.6. Manuel optagelse på valglisten i øvrigt

4.6.1. Manuel optagelse på valglisten af visse vælgere, der har valgt uanset ophold i udlandet efter lovens § 2

Vælgere, der efter lovens § 2 har valgt uanset ophold i udlandet, og som i forbindelse med udlandsopholdet er registreret i CPR som udrejst, skal optages på valglisten, hvis de har ansøgt om det, og der er truffet afgørelse herom senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015. Se lovens § 18, stk. 6, 2. pkt.

Afgørelser om optagelse på valglisten af ansøgere, der efter lovens § 2 har valgt uanset ophold i udlandet, skal indberettes til CPR på sædvanlig måde, medmindre ansøgeren er omfattet af lovens § 2, stk. 1, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 (statsansatte, der er beordret til tjeneste uden for riget, og deres ægtefæller, registrerede partnere eller samlever), og umiddelbart inden udsendelsen til tjeneste uden for riget var bopælsregistreret i CPR med adresse i Grønland, se punkt C nedenfor.

Optagelsen af ansøgere, der efter lovens § 2, stk. 1 eller 2, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 og 2, har valgt uanset ophold i udlandet, sker med virkning fra afgørelsens dato, men dog ikke før vælgerens registrerede udrejsedato i CPR. Optagelsen af ansøgere, der efter lovens § 2, stk. 3, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 3, har valgt uanset ophold i udlandet, sker med virkning fra ansøgerens registrerede udrejsedato i CPR. Se § 17, stk. 1–3, i bekendtgørelse nr. 605 af 21. juni 2004 om optagelse på valglisten af personer, der har valgt uanset ophold i udlandet. Optagelse på valglisten i kraft af kommunalbestyrelsens eller Valgnævnets afgørelse herom vil derfor kun få betydning for folkeafstemningen om omdannelsen af retsforbeholdet til en tilvalgsordning, hvis vælgerens registrerede udrejsedato i CPR ligger forud for eller samtidig med afstemningsdagen.

Indberettes sådanne afgørelser til CPR inden kl. 18 senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, hvilket er skæringsdagen for den maskinelt udskrevne valgliste, se afsnit 4.4.3., vil disse vælgere derfor også blive optaget på den maskinelt udskrevne valgliste på sædvanlig måde.

Det indebærer, at de vælgere, der efter lovens § 2 har valgt uanset ophold i udlandet, og som er nævnt under punkt A-C og punkt D 2 og 3, skal optages manuelt på valglisten:

- A. De vælgere med valgret uanset ophold i udlandet, se lovens § 2, hvis ansøgning om optagelse på valglisten er blevet imødekommet senest torsdag den 26. november 2015, uden at kommunalbestyrelsen, som den ellers skulle, har nået at indberette disse afgørelser til CPR inden kl. 18 torsdag den 26. november 2015, skal optages manuelt på valglisten, se afsnit 4.5., sidste afsnit.
- B. De vælgere med valgret uanset ophold i udlandet, se lovens § 2, hvis ansøgning om optagelse på valglisten er blevet imødekommet senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, men som først flytter til udlandet *senere end 7 dage før afstemningsdagen, dog senest på afstemningsdagen*, skal *optages manuelt på udlandsdanskervalglisten* (eller forblive optaget på den maskinelt udskrevne 15. -dagsvalgliste).
- C. De vælgere, der har valgret uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, stk. 1, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 (statsansatte, der er beordret til tjeneste uden for riget, og deres ægtefæller, registrerede partnere eller samlevende), og som umiddelbart inden udsendelse til tjeneste i udlandet var bopælsregistreret i CPR med adresse i *Grønland*, skal optages manuelt på valglisten, hvis kommunalbestyrelsen eller Valgnævnet senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, har truffet afgørelse om optagelse på valglisten af en sådan vælger, og hvis de pågældende vælgere flytter til udlandet senest på afstemningsdagen. Det skyldes, at sådanne afgørelser ikke skal indberettes til CPR, og derfor vil de pågældende vælgere ikke blive optaget på den maskinelt udskrevne valgliste. Da disse vælgere skal optages på valglisten i den kommune i Danmark, hvor de sidst har været bopælsregistreret i CPR, er det kommunalbestyrelsen i denne kommune, der har pligt til at sørge for, at vælgerne optages manuelt på valglisten. Der henvises herved til § 17, stk. 3 og 4, i bekendtgørelse nr. 605 af 21. juni 2004 om optagelse på valglisten af personer, der har valgret uanset ophold i udlandet.
- D. For vælgere, der har valgret til Folketinget uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, stk. 1 eller 2, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 eller 2, og som tidligere er optaget på valglisten og nu har søgt om fornyet optagelse på valglisten inden 2-årsperiodens udløb, gælder følgende:
1. Hvis 2-årsperioden udløber på afstemningsdagen torsdag den 3. december 2015 eller senere, vil den pågældende blive optaget på den maskinelt udskrevne valgliste. Behandlingen af ansøgningen kan sættes i bero til efter afstemningen.
 2. Hvis 2-årsperioden udløber før afstemningsdagen, og der ikke er truffet afgørelse om fornyet optagelse senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, vil den pågældende ikke blive optaget på den maskinelt udskrevne valgliste. Er den pågældende optaget på valglisten i medfør af *lovens § 2, stk. 1 eller 2, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 eller 2*, skal den pågældende optages manuelt på valglisten. Dette er en følge af, at 2-årsperioden forlænges for disse grupper af vælgere, indtil der er truffet afgørelse, hvis de anmoder om fornyet optagelse inden 2-årsperiodens udløb, se lovens § 16, stk. 3. Behandlingen af ansøgningen kan sættes i bero til efter afstemningen.

3. Er den pågældende optaget på valglisten i medfør af § 2, stk. 3, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 3 (personer, der opholder sig i udlandet, og som agter at vende tilbage til landet, inden der er gået to år efter udrejsen, samt deres ægtefæller, registrerede partnere eller samlevende), forlænges 2-årsperioden derimod ikke, uanset om der er søgt om fornyet optagelse på valglisten inden udløbet af 2-årsperioden. Disse vælgere kan kun optages på valglisten på et nyt grundlag, dvs. når enten kommunalbestyrelsen eller Valgnævnet har truffet afgørelse om, at de pågældende er omfattet af en af persongrupperne i lovens § 2, stk. 1 eller 2, eller § 2, stk. 4, jf. stk. 1 og 2. Hvis 2-årsperioden udløber før afstemningsdagen, kan de vælgere, der er nævnt under pkt. 3, derfor kun optages på valglisten, når enten kommunalbestyrelsen eller Valgnævnet har truffet afgørelse herom senest 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senest torsdag den 26. november 2015. Er ansøgningen om fornyet optagelse modtaget senest 7 dage før afstemningsdagen, skal ansøgningen derfor efter omstændighederne straks behandles, for at der i givet fald kan være truffet en afgørelse om optagelse på valglisten, og denne kan være indberettet til CPR, senest 7 dage før afstemningen til brug for den maskinelt udskrevne valgliste.

4.6.2. Manuel optagelse på valglisten af vælgere, der får dansk indfødsret eller får ophævet deres værgemål med fratagelse af den retlige handleevne senere end 7 dage før afstemningen

Personer, der får dansk indfødsret (statsborgerskab) senere end 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end torsdag den 26. november 2015, skal optages manuelt på valglisten, hvis de opfylder de øvrige betingelser for optagelse på valglisten.

Personer, der har været under værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, men hvis værgemål med fratagelse af den retlige handleevne ophæves senere end 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end torsdag den 26. november 2015, skal optages manuelt på valglisten, hvis de opfylder de øvrige betingelser herfor.

Disse rettelser af valglisten i form af manuel optagelse på valglisten skal foretages til og med afstemningsdagen for de meddelelser, der modtages i kommunen til og med afstemningsdagen. Det gælder også, selvom meddelelserne måtte komme frem, efter at valghandlingen er gået i gang.

4.6.3. Vælgere, der via digital selvbetjening melder flytning mellem kl. 18 og kl. 24 på 7. dagen

Bemærk, at CPR lukker midlertidigt for opdatering af CPR-systemet torsdag den 26. november 2015 mellem kl. 18 og kl. 24 af hensyn til udarbejdelse af udtrækket af 7. -dagsvalglisten. Vælgere, der via digital selvbetjening melder flytning denne dag mellem kl. 18 og kl. 24 med virkning fra denne dato, optages således ikke automatisk på udlandstilflyttervalglisten, men skal optages manuelt på valglisten.

4.7. Manuel sletning af valglisten i øvrigt

De vælgere, der er nævnt nedenfor under punkt 4.7.1. – 4.7.3., skal slettes manuelt af valglisten. Sletning af valglisten skal i disse tilfælde foretages til og med afstemningsdagen for de meddelelser, der modtages i kommunen til og med afstemningsdagen.

4.7.1. Manuel sletning af vælgere, der manuelt optages på valglisten i en anden kommune

Når fraflytningskommunen modtager meddelelse fra tilflytningskommunen om manuel optagelse af tilflyttende vælgere på valglisten, se ovenfor i afsnit 4.5., skal fraflytningskommunen slette de pågældende vælgere af valglisten manuelt.

4.7.2. Manuel sletning af vælgere, der afgår ved døden, kommer under værgemål med fratagelse af den retlige handleevne eller fortaber dansk indfødsret

Ved meddelelser om dødsfald, iværksættelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, eller fortabelse af dansk indfødsret, som modtages i kommunen senere end 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end onsdag den 18. november 2015, og frem til og med afstemningsdagen indtil valghandlingens afslutning, skal de pågældende vælgere slettes manuelt af valglisten.

4.7.3. Manuel sletning af vælgere, der fraflytter til udlandet, Færøerne eller Grønland

Ved meddelelser om fraflytning til udlandet, Færøerne eller Grønland, som modtages i kommunen senere end 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end onsdag den 18. november 2015, skal de pågældende vælgere slettes manuelt af valglisten, se dog nedenfor om flytning til et andet nordisk land.

En vælger, som har anmeldt flytning til et andet nordisk land, skal dog kun slettes, hvis fraflytningskommunen af myndighederne i tilflytningslandet underrettes om, at den pågældende senest på afstemningsdagen er registreret som bosat i tilflytningslandet, se CPR-lovens § 25, stk. 2. Tilsvarende gælder ved fraflytning til Færøerne, se CPR-lovens § 27, stk. 2.

Ved meddelelser om fraflytning skal der i alle tilfælde kun ske sletning af valglisten, hvis flyttedatoen ligger før eller er lig med afstemningsdagen.

4.7.4. Manuel sletning af 15. -dagsvalglisten af vælgere med valgret til Folketinget uanset ophold i udlandet

En vælger, der flytter til udlandet mellem 15. -dagen og 7. -dagen før afstemningsdagen, dvs. mellem onsdag den 18. november 2015 og torsdag den 26. november 2015, kan være maskinelt optaget på både 15. -dagsvalglisten og udlandsdanskervalglisten. I en sådan situation skal den pågældende vælger, ligesom andre vælgere, der flytter til udlandet, slettes af 15. -dagsvalglisten. De vælgere med valgret til Folketinget uanset ophold i udlandet, jf. folketingsvalglovens § 2, der først flytter til udlandet senere end 7 dage før afstemningsdagen, skal manuelt optages på udlandsdanskervalglisten, se afsnit 4.6.1., under punkt B.

4.8. Særligt om flytning mellem kommuner eller inden for en kommune senere end 15 dage før afstemningsdagen

Vælgere, som flytter til en *anden kommune* senere end 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end onsdag den 18. november 2015, eller som anmelder flytning senere end denne dato, skal blive ved med at være optaget på valglisten under den hidtidige bopæl i fraflytningskommunen, se lovens § 18, stk. 4, jf. stk. 7.

Kommunalbestyrelsen i tilflytningskommunen skal i overensstemmelse med kommunens almindelige vejledningsforpligtelse udlevere eller sende skriftlig oplysning til disse vælgere om, at de kan stemme enten ved at møde frem på afstemningsdagen på afstemningsstedet i den hidtidige bopælskommune eller ved at brevstemme. Samtidig skal kommunalbestyrelsen oplyse vælgerne om sidste frist for brevstemmeafgivning, samt om at brevstemmen skal stiles til kommunalbestyrelsen i den *hidtidige* bopælskommune.

Ved flytninger *inden for kommunen* senere end 15 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end onsdag den 18. november 2015, forbliver vælgeren optaget på valglisten under den tidligere bopæl i kommunen, se lovens § 18, stk. 4, jf. stk. 7. Kommunalbestyrelsen skal i overensstemmelse med kommunens almindelige vejledningsforpligtelse udlevere eller sende skriftlig oplysning til disse vælgere om, at de kan stemme enten ved at møde frem på afstemningsdagen på afstemningsstedet for den hidtidige bopæl eller ved at brevstemme. Samtidig skal kommunalbestyrelsen oplyse vælgerne om sidste frist for brevstemmeafgivning, samt om at brevstemmen skal stiles til kommunalbestyrelsen i kommunen.

4.9. Særligt om tilflytning fra udlandet, Færøerne eller Grønland senere end 7 dage før afstemningsdagen

Vælgere, der flytter eller anmelder flytning til kommunen fra udlandet, Færøerne eller Grønland senere end 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end torsdag den 26. november 2015, kan ikke optages på valglisten og har derfor ikke ret til at stemme til folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning torsdag den 3. december 2015.

Vælgere, der er optaget på valglisten under henvisning til deres valgret uanset deres ophold i udlandet i medfør af lovens § 16, jf. § 2, og som flytter eller anmelder flytning til kommunen fra udlandet senere end 7 dage før afstemningsdagen, dvs. senere end torsdag den 26. november 2015, skal dog blive ved med at være optaget på valglisten i medfør af lovens § 16.

4.10. Udsendelse af valgkort

Så snart valglisten er udarbejdet, sender kommunalbestyrelsen automatisk valgkort ud til de vælgere, der er optaget på valglisten og registreret i CPR med bopæl eller fast opholdssted i kommunen, se lovens § 20, 1. pkt.

Der skal ikke sendes valgkort til vælgere, der har valgret uanset ophold i udlandet efter lovens § 2, og som i forbindelse med udlandsopholdet er registreret i CPR som udrejst, uanset om kommunalbestyrelsen eller Valgnævnet har truffet afgørelse om optagelse på valglisten.

Vælgere, der er registreret under vejkode højere end 9900, skal heller ikke have tilsendt valgkort. Disse vælgere skal dog have udleveret et valgkort, hvis de beder om det, eller have sendt et valgkort, hvis de beder om det og samtidig angiver en adresse, hvor valgkortet kan sendes til, se lovens § 20, 2. pkt. Herefter kan vælgeren afgive stemme på afstemningsdagen på det afstemningssted, der er anført på valgkortet.

Valgkortene udarbejdes maskinelt på grundlag af de maskinelt udarbejdede valglister og dermed på grundlag af kommunernes indberetninger til CPR, se afsnit 4.4. ovenfor.

Valgkortet skal indeholde oplysning om vælgerens navn og adresse, nummer på valglisten samt afstemningsstedets beliggenhed, og på hvilken dag og på hvilket tidspunkt afstemningen finder sted, se lovens § 20, 3. pkt. Hvis de maskinelt udskrevne valgkort ikke indeholder de nævnte oplysninger, f.eks. fordi ændringerne i afstemningsområderne eller afstemningsstederne er indberettet for sent, se afsnit 4.3. ovenfor, må de manglende oplysninger påføres valgkortene manuelt.

Kommunalbestyrelsen modtager senest 8 dage før afstemningsdagen, dvs. senest onsdag den 25. november 2015, de valgkort, der udskrives efter *15. -dagsvalglisten*.

Kommunalbestyrelsen skal *senest 7 dage før afstemningsdagen*, dvs. senest torsdag den 26. november 2015, aflevere alle valgkort, der udskrives efter *15. -dagsvalglisten*, til postbesørgelse, for at disse kan være modtaget af vælgerne senest 5 dage før afstemningsdagen, dvs. senest lørdag den 28. november 2015.

For at sikre hurtig udbringning opfordres kommunalbestyrelsen til at orientere postvæsenet om udsendelsen i god tid inden afleveringen til postbesørgelse.

Det anbefales endvidere, at kommunalbestyrelsen har fjernet valgkort vedrørende personer, for hvem der senere end 15 dage før afstemningsdagen er modtaget meddelelse om, at de er afgået ved døden eller af andre grunde har mistet deres valgret (fraflytning til udlandet, Færøerne eller Grønland, iværksættelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, eller fortabelse af dansk indfødsret), inden valgkortene afleveres til postvæsenet.

Kommunalbestyrelsen kan i stedet aftale med kommunens databehandler, at databehandleren afleverer valgkortene direkte til postbesørgelse (evt. som B-post). I så fald anbefales det, at kommunalbestyrelsen aftaler med kommunens databehandler, at sidstnævnte orienterer postvæsenet om udsendelsen i god tid før afleveringen til postbesørgelse, og i øvrigt så vidt muligt inden postbesørgelsen sørger for, at valgkort

vedrørende personer, for hvem der senere end 15 dage før afstemningsdagen er modtaget meddelelse om, at de er afgået ved døden eller af andre grunde har mistet deres valgret (fraflytning til udlandet, Færøerne eller Grønland, iværksættelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, eller fortabelse af dansk indfødsret), er fjernet.

Valgkort, der udskrives efter *udlandstilflyttervalglisten*, skal afleveres til postbesørgelse direkte fra kommunens databehandler 6 dage før afstemningsdagen, dvs. fredag den 27. november 2015, for at vælgerne kan have modtaget valgkortene 5 dage før afstemningsdagen. Disse valgkort skal derfor sendes som A-post.

Kommunalbestyrelsen sender valgkort til vælgere, der *ikke er omfattet* af den maskinelle udskrivning af valglister og valgkort, men som optages manuelt på valglisten af kommunalbestyrelsen, se afsnit 4.5. og 4.6., hvis kommunen senest dagen før afstemningsdagen har haft de oplysninger, der fører til optagelse på valglisten. Valgkort udsendt senere end 7 dage før afstemningsdagen sendes som A-post. Der udsendes dog ikke valgkort til de vælgere, der er nævnt i afsnit 4.6.1., dvs. vælgere omfattet af lovens § 2, der manuelt optages på valglisten.

Tilflytningskommunen skal sende nyt valgkort til vælgere, der er omfattet af den maskinelle udskrivning af valglister og valgkort i fraflytningskommunen, men som skal optages manuelt på valglisten i tilflytningskommunen, se afsnit 4.5. ovenfor. Med valgkortene skal der følge en meddelelse om, at det nye valgkort træder i stedet for det tidligere tilsendte.

4.11. Bekendtgørelse om udsendelse af valgkort. Indsigelser vedrørende valgkort og valglister. Fejl i valgkort.

Senest 10 dage før afstemningsdagen, dvs. senest mandag den 23. november 2015, bekendtgør Social- og Indenrigsministeriet i landets dagblade, at der vil blive udsendt valgkort til vælgerne, og at indsigelser om manglende modtagelse af valgkort eller modtagelse af valgkort med fejlagtigt indhold skal fremsættes over for kommunalbestyrelsen, se lovens § 21.

Kommunalbestyrelsen skal straks behandle indsigelser om valgkort samt i givet fald rette fejlene ved at udfærdige nye valgkort og rette i valglisten, se lovens § 22, stk. 1.

4.11.1. Særligt om fejl i valgkort

Konstaterer kommunalbestyrelsen, at der er fejl eller mangler i et eller flere valgkort, f.eks. en angivelse af et forkert afstemningssted eller en forkert adresse på afstemningsstedet m.v., skal kommunalbestyrelsen, i det omfang det er muligt, udskrive og udsende nye valgkort med de korrekte oplysninger til de berørte vælgere.

Opdages fejlen så tæt på afstemningsdagen, at udsendelse af nye valgkort ikke kan nås, så de med sikkerhed er kommet frem til vælgerne senest dagen før afstemningsdagen, skal kommunalbestyrelsen på anden måde sørge for at underrette de berørte vælgere, f.eks. ved udsendelse af sms, i det omfang kommunen råder over de pågældende vælgeres mobiltelefonnumre, ved brev, mail, Digital Post eller på anden måde. Endvidere skal der lægges en mere generel orientering et centralt sted på kommunens hjemmeside, ligesom der skal opsættes en synlig meddelelse på det eller de forkert oplyste afstemningssteder eller adresser om det rette afstemningssted og/eller adresse samt rutevejledning.

4.11.2. Rettelser i valglisten til og med afstemningsdagen

Rettelser i valglisten kan foretages til og med afstemningsdagen. Det er derfor nødvendigt, at der på afstemningsdagen i hele det tidsrum, hvor der kan stemmes (kl. 9-20), er personale til stede i kommunerne, der kan tage stilling til de indsigelser, der måtte blive fremsat.

For at sikre, at kommunerne kan komme i kontakt med hinanden i hele det tidsrum, hvor der kan stemmes, kan kommunen f.eks. på afstemningsdagen på sin hjemmeside offentliggøre det telefonnummer, som kommunen kan kontaktes på i hele det nævnte tidsrum.

Indfødsretskontoret i Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet kan kontaktes telefonisk på tlf.nr. 72 26 86 82 i hele det tidsrum, hvor der kan stemmes (kl. 9-20), for at afklare eventuelle tvivlsspørgsmål om en persons danske indfødsret.

4.12. Elektronisk valgliste

Kommunalbestyrelsen kan beslutte at anvende en elektronisk valgliste for et, flere eller alle afstemningsområder i kommunen, se lovens § 19, stk. 3. Det er frivilligt, om en kommune vil anvende elektroniske valglistes. Det er i givet fald kommunalbestyrelsen selv, der skal betale de nødvendige merudgifter, hvis den beslutter at anvende en elektronisk valgliste.

Den elektroniske valgliste skal indeholde de samme oplysninger som valglistes på papir efter den gældende lovgivning og skal rettes og afmærkes samt påføres bemærkninger efter de gældende regler herom. Den elektroniske valgliste kan anvendes til alle de opgaver, som en valgliste i papirudgave bruges til efter gældende lovgivning ved afholdelse af folkeafstemning. Forskellen vil derfor alene bestå i, at valglisten som udgangspunkt ikke skal foreligge på papir, men alene i elektronisk form, og i, at rettelser og afmærkning af valglistes sker elektronisk, ligesom eventuelle bemærkninger påføres valglisten elektronisk. Af sikkerhedshensyn (systemnedbrud m.v.) skal kommunen til enhver tid straks kunne udskrive en papirudgave af valglisten for hvert afstemningsområde med de oplysninger, der kræves efter den gældende lovgivning.

Den elektroniske valgliste skal ligesom valglistes på papir udarbejdes på grundlag af oplysningerne i CPR.

Selv om kommunalbestyrelsen har besluttet at anvende en elektronisk valgliste, skal valgkortene stadig sendes ud til vælgerne på papir, se afsnit 4.10. Valgkortene skal indeholde de oplysninger, der kræves efter den gældende lovgivning, se afsnit 4.10. ovenfor, og kan herudover forsynes med en stregkode for at gøre det nemmere på afstemningsdagen at registrere på den elektroniske valgliste, at den pågældende vælger har afgivet stemme.

Der skal udarbejdes en elektronisk valgliste for hvert af de afstemningsområder i kommunen, hvor der efter kommunalbestyrelsens beslutning skal anvendes elektronisk valgliste. I modsætning til afstemningsområder, hvor der alene anvendes valgliste i papirform, skal der derimod ikke udarbejdes en særskilt valgliste for hvert valgbord i tilfælde, hvor der er flere valgborde på afstemningsstedet. Den elektroniske valgliste er fælles for alle valgborde. En vælger, der bliver afmærket på den elektroniske valgliste ved et valgbord, bliver derfor automatisk også afmærket på den elektroniske valgliste ved det/de øvrige valgbord(e). Vælgeren skal derfor ikke som ved en papirvalgliste henvende sig ved et bestemt valgbord, men kan gå hen til det bord, hvor køen er kortest.

Den elektroniske valgliste kan godt indeholde flere oplysninger eller varetage andre funktioner end de, der er nævnt i valglovgivningen (se f.eks. afsnit 8.7.3. om brevstemmeafmærkning). Omvendt kan kommunalbestyrelsen beslutte, at den elektroniske valgliste kun skal bruges til nogle af de opgaver, der har med valglistes at gøre. F.eks. kan kommunalbestyrelsen beslutte at anvende en papirbaseret valgliste til manuelle rettelser og kontrol af brevstemmer og kun anvende en elektronisk valgliste til at kontrollere de fremmødte vælgere på afstemningsdagen. Det forudsætter dog, at de ændringer, der er sket i valglisten som følge af den hidtidige anvendelse af den papirbaserede valgliste, siden er tastet korrekt ind på den elektroniske valgliste. Omvendt vil der heller ikke være noget i vejen for, at kommunalbestyrelsen beslutter at anvende en elektronisk valgliste til rettelser og gennemgang af brevstemmer og en papirbaseret valgliste til at kontrollere de fremmødte vælgere, forudsat at den papirbaserede valgliste først skrives ud, efter at den elektroniske valgliste er brugt til de nævnte opgaver.

Kommunalbestyrelsen skal som dataansvarlig, og KMD A/S eller en anden dataleverandør skal som databehandler, træffe de nødvendige tekniske og organisatoriske sikkerhedsforanstaltninger mod, at oplysninger hændeligt eller ulovligt bliver ødelagt, mistes eller forringes, samt mod, at uvedkommende får kendskab til oplysningerne, eller at oplysningerne misbruges eller i øvrigt behandles i strid med loven, se persondatalovens § 41, stk. 3, og bekendtgørelse nr. 528 af 15. juni 2000 med senere ændringer om sikkerhedsforanstaltninger til beskyttelse af personoplysninger, som behandles for den offentlige forvaltning (sikkerhedsbekendtgørelsen), der er udstedt i medfør af persondatalovens § 41, stk. 5.

Beslutter kommunalbestyrelsen at bruge en elektronisk valgliste, skal den træffe de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at valgstyrene ved gennemgangen af brevstemmerne og valglisteførerne ved kontrollen af de fremmødte vælgere på afstemningsdagen hurtigt går over til at registrere manuelt på en papirudgave af valglisten, hvis systemet bryder sammen, eller hvis der sker strømsvigt eller lignende. På samme måde skal kommunalbestyrelsen have truffet de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at de manuelle registreringer efterfølgende bliver tastet ind i den elektroniske valgliste, når det elektroniske system er kommet op at køre igen efter et systemnedbrud m.v. I sådanne tilfælde er det både den elektroniske og den manuelle valgliste, der skal destrueres, når klagefristen er udløbet, og Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over folkeafstemningen, se nedenfor afsnit 10.

Det henstilles, at KMD eller anden dataleverandør af hensyn til driftssikkerheden på afstemningsdagen stiller den endelige version af en elektronisk valgliste til rådighed for kommunerne i behørig tid inden afstemningen, således at de elektroniske valglisten kan installeres og testes, inden de tages i brug på afstemningsdagen. Det vil også i perioden op til afstemningen være hensigtsmæssigt at undgå ikke-nødvendige ændringer eller opdateringer af systemet, der understøtter den elektroniske valgliste. Kommunalbestyrelsen kan gøre KMD eller anden dataleverandør opmærksom på dette forhold.

4.13. Mulighed for ændret afstemningssted for vælgere med handicap eller nedsat førlighed

Ved en lovændring ved lov nr. 173 af 26. februar 2014 er der givet mulighed for, at kommunalbestyrelsen i vælgerens bopælskommune efter ansøgning fra en vælger kan tillade, at vælgeren afgiver stemme på afstemningsdagen på et andet afstemningssted end det, vælgeren er tilknyttet i henhold til valglisten. Vælgeren kan ved folkeafstemninger alene overføres til et andet afstemningssted i vælgerens bopælskommune. Ændringen af afstemningssted skal være begrundet i vælgerens handicap eller nedsatte førlighed. Er denne betingelse opfyldt, skal kommunalbestyrelsen imødekomme vælgerens ansøgning. Se lovens § 99, stk. 2.

Bestemmelsen er tilsigtet et bredt anvendelsesområde. Ethvert forhold, som vedrører vælgerens handicap eller nedsatte førlighed, kan begrunde en ændring af afstemningssted. Det vil således blandt andet være muligt for f.eks. kørestolsbrugere at blive overført til et afstemningssted med handicapvenlige fysiske adgangsforhold. Det vil endvidere være muligt for f.eks. blinde og svagsynede vælgere, der har behov for hjælp til stemmeafgivningen, at blive overført til et afstemningssted, hvor der er indrettet et separat lydtæt stemmerum, eller for så vidt angår svagsynede vælgere, hvor der er stillet en særlig god lup til rådighed eller særligt gode lysforhold i stemmelokalet/stemmerummet. Også rådigheden over et hæve/sænkebord i et særligt handicapvenligt stemmerum, længden på gardinerne i stemmerummene, handicaptoiletfaciliteter eller lignende kan begrunde en ændring af afstemningssted.

Det vil derimod ikke være muligt at ændre afstemningssted af andre årsager, f.eks. at det af rent logistiske årsager er nemmere for vælgeren at afgive sin stemme på et bestemt afstemningssted.

Kommunalbestyrelsen skal som udgangspunkt ikke undersøge, om betingelsen for at skifte afstemningssted er opfyldt, og skal som udgangspunkt ikke forlange lægeerklæring eller lignende. Kommunalbestyrelsen kan i almindelighed lægge vælgerens erklæring om, at betingelsen er opfyldt, til grund. Kommunalbestyrelsen kan dog godt undersøge nærmere, om betingelsen er opfyldt, såfremt der i den konkrete

sag er anledning hertil, f.eks. fordi kommunalbestyrelsen har begrundet mistanke om, at betingelsen ikke er opfyldt.

Ansøgning om at afgive stemme på et andet afstemningssted i bopælskommunen skal indgives senest kl. 12 onsdag den 25. november 2015 til vælgerens bopælskommune. Ansøgning skal indgives forud for hver folkeafstemning og kan tidligst indgives torsdag den 5. november 2015 (fire uger før afstemningsdagen). Se lovens § 99, stk. 2, sammenholdt med § 47 a, stk. 2.

En vælger, der på denne måde overføres til et andet afstemningssted, skal slettes fra valglisten på det afstemningssted, vælgeren oprindeligt var tilknyttet, og tilføjes valglisten på det afstemningssted, som vælgeren er overført til. Vælgerens bopælskommune skal sørge for både sletning og tilføjelse på de respektive valglistes. Se lovens § 99, stk. 2, jf. § 47 a, stk. 3. Det er forudsat i loven, at valglisten skal påføres en anmærkning om, at vælgeren er overført til et andet afstemningssted på grund af vælgerens handicap eller nedsatte førlighed.

Det er endvidere forudsat i loven, at kommunalbestyrelsen er forpligtet til ved annoncering i relevante medier at sørge for, at vælgerne bliver gjort bekendt med muligheden for at afgive deres stemme på et andet afstemningssted end det, der er tilknyttet på valglisten, og om de nærmere betingelser herfor. Social- og Indenrigsministeriet *henstiller*, at kommunalbestyrelsen underretter vælgerne herom på kommunens hjemmeside. Det kan også være hensigtsmæssigt at underrette vælgerne herom ved annoncering i relevante medier, men der er ikke noget krav herom.

Social- og Indenrigsministeriet *henstiller*, at kommunalbestyrelsen i relevant omfang gør vælgere, der modtager hjemmehjælp eller hjemmesygepleje eller bor i de boliger eller boformer efter lov om social service eller boliglovgivningen, hvor der kan brevstemmes i boligen eller boformen, se afsnit 8.4.1.1., og som på grund af handicap eller nedsat førlighed ville kunne søge om at stemme på et andet afstemningssted, opmærksom på muligheden for at afgive stemme på et andet afstemningssted i kommunen. De vælgere, der ønsker det, bør i givet fald og i det omfang, det er nødvendigt, have hjælp til at udfylde og indsende ansøgningen (evt. i form af et ansøgningsskema, jf. nedenfor). Hvis vælgeren ikke er i stand til selv at underskrive ansøgningen, må den person, der hjælper vælgeren med at udfylde ansøgningen, underskrive med sit eget navn og angive, at hjælperen underskriver på vælgerens vegne (underskrift efterfulgt af ordet »for« og vælgerens navn).

Det er endvidere forudsat i loven, at kommunalbestyrelsen underretter vælgeren om kommunalbestyrelsens afgørelse om, hvorvidt vælgeren skal skifte afstemningssted eller ej. Kommunalbestyrelsen skal, hvis kommunalbestyrelsen giver vælgeren tilladelse til at skifte afstemningssted, underrette vælgeren om det nye afstemningssteds præcise beliggenhed og underrette vælgeren om, at vælgeren kan se bort fra den information om valgsted, som vælgeren måtte have fået ved valgkortet.

Det er forudsat i loven, at vælgeren modtager underretning om kommunalbestyrelsens afgørelse senest dagen før afstemningsdagen. Af hensyn til vælgerens mulighed for at arrangere transport henstilles det, at vælgeren modtager denne underretning i god tid inden afstemningsdagen, dvs. inden for få arbejdsdage efter fristens udløb. Hvis ansøgningen indeholder rent formelle mangler (f.eks. mangler en underskrift, oplysning om, hvorfor vælgeren ønsker at skifte afstemningssted etc.), må kommunalbestyrelsen særligt hurtigt give vælgeren besked, så vælgeren kan nå at rette manglerne og indgive en ny ansøgning.

Der er ikke i loven fastsat noget krav om, at afgørelsen om, hvorvidt vælgeren skal skifte afstemningssted eller ej, skal være skriftlig. Det følger imidlertid efter Social- og Indenrigsministeriets opfattelse af god forvaltningsskik, at en skriftlig ansøgning skal besvares skriftligt, og at et afslag under alle omstændigheder bør gives skriftligt. Det skriftlige afslag skal forsynes med en begrundelse for, hvorfor ansøgeren ikke opfylder lovens betingelser for at skifte afstemningssted, se forvaltningslovens § 24.

Social- og Indenrigsministeriet har udarbejdet et vejledende ansøgningsskema, som kommunalbestyrelsen kan udlevere til de relevante vælgere. Ansøgningsskemaet findes på ministeriets valghjemmesi-

de <http://valg.sim.dk/valgmyndigheder/folkeafstemning-om-retsforbeholdet-2015.aspx> (i højre side under "Relateret information"). Kommunalbestyrelsen kan evt. lægge ansøgningsskemaet på kommunens hjemmeside samme sted, som der oplyses om muligheden for at søge om at stemme på et andet afstemningssted i kommunen for vælgere med handicap eller nedsat førighed.

5. Valg m.v. af valgbestyrelser, valgstyrelser og tilforordnede vælgere

5.1. Valgbestyrelser

Reglerne om valg af valgbestyrelser findes i folketingsvalglovens § 97, stk. 1, der henviser til reglerne i lovens kapitel 5.

For hver opstillingskreds vælges en valgbestyrelse. Dette gælder, uanset om opstillingskredsen består af flere (dele af) kommuner. I kommuner med flere opstillingskredse vælges én valgbestyrelse, der er fælles for alle opstillingskredse i kommunen, se lovens § 97, stk. 1, jf. § 23, stk. 1. Landets inddeling i opstillingskredse er fastlagt i valgkredsfortegnelsen, der er et bilag til folketingsvalgloven. Valgkredsfortegnelsen indeholder en angivelse af, hvilken eller hvilke kommuner der helt eller delvis indgår i opstillingskredsen.

Indgår flere kommuner helt eller delvis i opstillingskredsen, udføres de fælles funktioner i den kommune, der i valgkredsfortegnelsen er angivet som *kredskommune*, se lovens § 8, stk. 4. Valgkredsfortegnelsen indeholder en angivelse af, hvilken af kommunerne i opstillingskredsen der er kredskommune (kredskommunen er angivet i kursiv).

Medlemmerne af valgbestyrelsen vælges af kommunalbestyrelsen blandt dens medlemmer. Borgmesteren er født medlem af valgbestyrelsen. Hvis opstillingskredsen alene består af én kommune, er borgmesteren født formand for valgbestyrelsen. I kommuner med magistratsstyre eller en styreform med delt administrativ ledelse, se §§ 64 og 64 a i lov om kommunernes styrelse (lovbekendtgørelse nr. 769 af 9. juni 2015), kan kommunalbestyrelsen i kommunens styrelsesvedtægt bestemme, at et magistratsmedlem henholdsvis en udvalgsformand er medlem i stedet for borgmesteren, se folketingsvalglovens § 23, stk. 3.

Indgår flere kommuner helt eller delvis i opstillingskredsen, vælger hver kommunalbestyrelse i de kommuner, der helt eller delvis indgår i opstillingskredsen, et nærmere fastlagt antal medlemmer til valgbestyrelsen blandt kommunalbestyrelsens medlemmer. Borgmesteren er født medlem af valgbestyrelsen. Borgmesteren i kredskommunen er født formand for valgbestyrelsen.

Valgbestyrelsens næstformand vælges af kommunalbestyrelsen (i kredskommunen) blandt (kreds)kommunens medlemmer af valgbestyrelsen.

Med hensyn til de nærmere regler om valg af valgbestyrelsens medlemmer og stedfortrædere for disse samt om formand og valg af næstformand, herunder for valg af valgbestyrelsen m.v. for opstillingskredse, der består af flere kommuner, henvises til lovens § 97, stk. 1, jf. §§ 23-26.

Valgbestyrelsen skal senest vælges på det tidspunkt, som er nødvendigt for varetagelsen af valgbestyrelsens opgaver, f.eks. fremstilling af stemmesedler. Valgbestyrelsen skal herudover vælges senest, når dagen for folkeafstemningen er bekendtgjort af Statsministeriet i Statstidende, se lovens § 95, stk. 2, sammenholdt med lovens § 97, stk. 1. Medlemmer til valgbestyrelsen kan dog godt være valgt allerede på et tidligere tidspunkt, f.eks. på det konstituerende møde.

Bliver et medlem af kommunalbestyrelsen, der er valgt som medlem af en valgbestyrelse, forhindret i at varetage hvervet som medlem af valgbestyrelsen, indtræder det medlem af kommunalbestyrelsen, der efter folketingsvalglovens regler er udpeget som stedfortræder for vedkommende, i valgbestyrelsen, se lovens § 23, stk. 3.

Der er ikke fastsat nogen quorumkrav i valglovgivningen for valgbestyrelsens virksomhed. Det er dog efter ministeriets opfattelse en forudsætning i valglovgivningen, at alle medlemmer af valgbestyrelsen som udgangspunkt skal være til stede på de møder, som er omfattet af valgbestyrelsens virksomhed.

Bliver et eller flere medlemmer af valgbestyrelsen forhindret i at deltage i et møde i valgbestyrelsen, og er det bekendt, at deres stedfortræder(e) heller ikke vil kunne være til stede i deres sted, skal kommunalbestyrelsen derfor udpege en ny stedfortræder for det eller de ordinære medlemmer, der ikke vil kunne være til stede. Der skal ikke udpeges en 2. stedfortræder for stedfortræderen, men en ny stedfortræder for det ordinære medlem.

Det er tilstrækkeligt, at den pågældende gruppe, der udpegede det oprindelige ordinære medlem af valgbestyrelsen samt dennes stedfortræder, udpeger en ny stedfortræder for det ordinære medlem. Det er således ikke nødvendigt at indkalde kommunalbestyrelsen.

Om valgbestyrelsens opgaver, se oversigten i afsnit 2.2. og lovens § 97, stk. 1, jf. § 23, stk. 2, og § 28, stk. 3. Om formanden for valgbestyrelsens opgaver, se lovens § 97, stk. 1, jf. § 28, stk. 1 og 2, lovens § 101, stk. 1, jf. § 70, § 71 og § 74, stk. 3, samt lovens § 105, stk. 1, 2. pkt. Om valgbestyrelsens valgbog, se afsnit 9.6. nedenfor.

5.2. Valgstyrere

Reglerne om valg af valgstyrere findes i folketingsvalglovens § 97, stk. 1, der henviser til reglerne i lovens kapitel 5.

Senest når dagen for folkeafstemningen er bekendtgjort af Statsministeriet i Statstidende, se lovens § 95, stk. 2, vælger kommunalbestyrelsen mindst 5 og højst 9 valgstyrere for hvert afstemningsområde til at stå for afstemningen og den efterfølgende stemmeoptælling på afstemningsstedet, se lovens § 97, stk. 1, jf. § 29, stk. 1.

Valgstyrerne vælges ved forholdstalsvalg under ét blandt de vælgere, der bor i kommunen, se lovens § 29, stk. 2.

Kommunalbestyrelsen vælger blandt valgstyrerne en formand for disse for hvert afstemningsområde. Formændene vælges ved forholdstalsvalg under ét, se lovens § 29, stk. 4.

Enhver vælger har pligt til at påtage sig hvervet som valgstyrer, se lovens § 31, stk. 1.

Et medlem af kommunalbestyrelsen, herunder et medlem af valgbestyrelsen, kan godt vælges til valgstyrer.

Forholdstalsvalgene foretages efter reglerne i den kommunale styrelseslovs § 24, stk. 3. Det er dog ikke nødvendigt at afholde valg, hvis der er enighed i kommunalbestyrelsen om, hvem der skal udpeges til valgstyrere og formænd for valgstyrerne. Afholdes der valg af valgstyrere, skal der anmeldes særskilte valggrupper til dette valg, som ikke behøver at være sammenfaldende med de valggrupper, der er anmeldt til valget af stående udvalg og økonomiudvalget, se den kommunale styrelseslovs § 24, stk. 3. Det er uden betydning for valggruppens deltagerkreds, om forudsætningerne for valggruppens dannelse efter valget af valgstyrere er ændret, f.eks. ved at en eller flere af deltagerne i valggruppen har ændret politisk tilhørsforhold.

Om valgstyrernes opgaver, se lovens § 97, stk. 1, jf. §§ 46-52, § 100, stk. 1, jf. §§ 65 og 66, og § 101, stk. 1, jf. § 68, § 69, stk. 3, og § 70. Om valgstyrernes afstemningsbog, se afsnit 9.3. nedenfor.

Valgstyrerne har pligt til at udføre de hverv, der påhviler dem, medmindre de har forfald (er lovligt forhindret). Har en valgstyrer forfald, udpeger den gruppe i kommunalbestyrelsen, der har udpeget den pågældende, en ny valgstyrer, se lovens § 31, stk. 2.

Er der uenighed om, hvor de enkelte valgstyrere skal gøre tjeneste, afgøres spørgsmålet af kommunalbestyrelsen ved almindelig flertalsafgørelse. Det er forudsat i valgloven, at valgstyrerne på de enkelte afstemningssteder repræsenterer flere grupper i kommunalbestyrelsen.

Bemærk, at en valgstyrer kan gøre tjeneste på afstemningsstedet i et andet afstemningsområde inden for kommunen end det afstemningsområde, hvor den pågældende bor.

5.3. Tilforordnede vælgere

Reglerne om valg af tilforordnede vælgere findes i folketingsvalglovens § 97, stk. 1, der henviser til reglerne i lovens kapitel 5.

Senest når dagen for folkeafstemning er bekendtgjort af Statsministeriet i Statstidende, se lovens § 95, stk. 2, vælger kommunalbestyrelsen et antal tilforordnede vælgere til at hjælpe til ved afstemningen. De tilforordnede vælges blandt de vælgere, der bor i kommunen, se lovens § 97, stk. 1, jf. § 30.

Enhver vælger har pligt til at påtage sig hvervet som tilforordnet vælger, se lovens § 31, stk. 1.

Et medlem af kommunalbestyrelsen, herunder et medlem af valgbestyrelsen, kan godt vælges til tilforordnet vælger.

De tilforordnede vælgere vælges ved forholdstalsvalg under ét, medmindre de udpeges i enighed af kommunalbestyrelsen, se ovenfor i afsnit 5.2. om valg af valgstyrere ved forholdstalsvalg. Afholdes der valg af tilforordnede vælgere, skal der anmeldes særskilte valggrupper til dette valg, som ikke behøver at være sammenfaldende med de valggrupper, der er anmeldt til valget af stående udvalg og økonomiudvalget, se den kommunale styrelseslovs § 24, stk. 3. Det er uden betydning for valggruppens deltagerkreds, om forudsætningerne for valggruppens dannelse efter valget af tilforordnede vælgere er ændret, f.eks. ved at en eller flere af deltagerne i valggruppen har ændret politisk tilhørsforhold.

Social- og Indenrigsministeriet *henstiller*, at kommunalbestyrelsen tager særligt hensyn til de mindre partier samt de partier, der ikke er repræsenteret i kommunalbestyrelsen, når den udpeger de tilforordnede vælgere.

Er der uenighed om, hvor de enkelte tilforordnede vælgere skal gøre tjeneste, afgøres spørgsmålet af kommunalbestyrelsen ved almindelig flertalsafgørelse. Det er forudsat i valgloven, at de tilforordnede vælgere på de enkelte afstemningssteder repræsenterer flere grupper i kommunalbestyrelsen.

De tilforordnede vælgere har pligt til at udføre de hverv, der påhviler dem, medmindre de har forfald (er lovligt forhindret). Har en tilforordnet vælger forfald, udpeger den gruppe i kommunalbestyrelsen, der har udpeget den pågældende, en ny tilforordnet vælger, se lovens § 31, stk. 2.

De tilforordnede vælgere skal hjælpe valgstyrerne med deres opgaver på afstemningsdagen, herunder stemmeoptællingen på afstemningsstedet. Valgbestyrelsen kan beslutte, at tilforordnede vælgere også skal medvirke ved fintællingen.

Tilforordnede vælgere skal endvidere være stemmemodtagere ved afgivning af brevstemmer i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger samt i vælgerens hjem. Efter lovens § 55, stk. 2, afgives brevstemmer de nævnte steder til to stemmemodtagere, der er udpeget blandt de tilforordnede vælgere. Kommunalbestyrelsen kan dog bestemme, at en af stemmemodtagerne er en person udpeget blandt personale ansat i kommunens forvaltning. Se nærmere afsnit 8.4.2 nedenfor.

Der er ikke noget krav om, at de tilforordnede vælgere, der fungerer som brevstemmemodtagere, også skal medvirke ved afstemningen på afstemningsdagen m.v.

Bemærk, at en tilforordnet vælger kan gøre tjeneste på afstemningsstedet i et andet afstemningsområde inden for kommunen end det afstemningsområde, hvor den pågældende bor.

5.4. Diæter

Valgbestyrelsens medlemmer, valgstyrerne og de tilforordnede vælgere får diæter for deres virksomhed i forbindelse med afstemningen, se folketingsvalglovens § 31, stk. 3.

Diæterne gives som udgangspunkt efter reglerne i den kommunale styrelseslov.

Diæterne er som udgangspunkt af samme størrelse som de diæter, der gives efter den kommunale styrelseslov. Diætsatsen for hverv, der beslaglægger højst 4 timer, udgør i 2014-niveau 400 kr. pr. dag. Dette

beløb forhøjes hvert år den 1. januar, første gang den 1. januar 2015, med 5 kr. I 2015 udgør diætbeløbet således 405 kr. pr. dag. Hvis hvervet beslaglægger mere end 4 timer, ydes der dog det dobbelte af det for det pågældende år gældende diætbeløb, dvs. 810 kroner pr. dag i 2015. Se § 4, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 793 af 25. juni 2014 om vederlag, diæter, pension m.v. for varetagelsen af kommunale hverv.

Ved en lovændring i 2012 (lov nr. 1252 af 18. december 2012) fik kommunalbestyrelsen imidlertid mulighed for fremover at beslutte, at der ikke ydes diæter for virksomhed i forbindelse med valg, eller at de diæter, der ydes, udgør et andet (højere eller lavere) beløb, end der følger af reglerne i den kommunale styrelseslov. Kommunalbestyrelsen er herved ikke bundet af bestemmelsen om, at der for dage, hvor hvervet beslaglægger mere end 4 timer, ydes det dobbelte diætbeløb. Diæterne kan pr. dag dog højst udgøre det femdobbelte af det diætbeløb, som i henhold til reglerne i den kommunale styrelseslov er fastsat for møder af ikke over 4 timers varighed, se folketingsvalglovens § 31, stk. 3, 4. pkt., det vil sige i 2015 højst 2.025 kr. pr. dag.

Beslutning herom skal træffes på et møde i kommunalbestyrelsen og kan ikke delegeres til et udvalg eller kommunens forvaltning. Kommunalbestyrelsen kan træffe beslutningen generelt eller for et eller flere af de hverv, der nævnes i bestemmelsen (valgbestyrelsens medlemmer, valgstyrere eller tilforordnede vælgere). Kommunalbestyrelsen kan også ud fra saglige og generelle kriterier træffe beslutningen for en del af indehaverne af et givet hverv. F.eks. kan kommunalbestyrelsen ud fra belastningen på det enkelte afstemningssted beslutte, at der kun for de medvirkende ved visse afstemningssteder ydes et andet diætbeløb. Kommunalbestyrelsen kan ligeledes ud fra saglige og generelle kriterier træffe beslutningen for en del af den virksomhed, den pågældende persongruppe udøver i forbindelse med et valg. F.eks. kan kommunalbestyrelsen ud fra belastningen ved afstemningen på afstemningsdagen og afstemningsaftenen beslutte, at de personer, der medvirker til begge typer opgaver, skal ydes et andet diætbeløb end de personer, der medvirker til f.eks. fintællingen.

Ydes der diæter til medlemmer af valgbestyrelsen, valgstyrere og/eller tilforordnede vælgere, kan de pågældende ikke frasige sig modtagelse af diæter. Diæterne er endvidere personlige. Kommunalbestyrelsen kan derfor ikke aftale med de pågældende medlemmer af valgbestyrelsen, valgstyrere og/eller tilforordnede vælgere, at kommunen helt eller delvis skal overføre diæterne direkte til 3. part, f.eks. den pågældendes partiorganisation, en velgørende organisation eller lignende.

Efter Skatteministeriets bekendtgørelse nr. 499 af 27. marts 2015 om kildeskat § 19, nr. 4, er diæter til valgstyrere og tilforordnede ikke A-indkomst. Der skal derfor ikke tilbageholdes kildeskat.

Der gives ikke diæter til en borgmester eller til medlemmer af magistraten i kommuner med magistratsstyre, se § 64 i styrelsesloven, eller til udvalgsformænd i kommuner, der har en styreform med delt administrativ ledelse, se § 64 a i styrelsesloven. De øvrige kommunalbestyrelsesmedlemmer kan modtage diæter, selv om de også får fast vederlag m.v. for hvervet som medlem af kommunalbestyrelsen, se vejledning nr. 9 af 9. februar 2007 om vederlag, diæter, pension m.v. for varetagelsen af kommunale hverv, kapitel 2, afsnit 2.1.1.1., pkt. b og f, vedrørende styrelseslovens § 16, stk. 1, litra b og f.

Bestemmelsen om diæter i folketingsvalglovens § 31, stk. 3, medfører ikke en indskrænkning i retten til godtgørelse efter den kommunale styrelseslovs §§ 16 og 16 a. For eventuelle kommunalbestyrelsesmedlemmers vedkommende betyder det, at bl.a. befordringsgodtgørelse er obligatorisk, se styrelseslovens § 16, stk. 10. For ikke-kommunalbestyrelsesmedlemmers vedkommende kan kommunalbestyrelsen beslutte at yde godtgørelse, se styrelseslovens § 16 a, stk. 7. Skal ikke-kommunalbestyrelsesmedlemmer have befordringsgodtgørelse, skal kommunalbestyrelsen derfor træffe beslutning herom.

Der kan derimod ikke ydes erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, se styrelseslovens § 16, stk. 6, og § 16 a, stk. 4, hvorefter der ikke kan ydes erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med varetagelse af hverv, for hvilket der i henhold til særlovgivningen eller på andet særligt grundlag er tillagt den pågældende særligt honorar eller vederlag. Hverken medlemmer af valgbestyrelsen eller kommunalbestyrelsesmedlemmer eller ikke-kommunalbestyrelses-medlemmer, der fungerer som valgstyrere

eller tilforordnede vælgere, vil således kunne få erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med varetagelsen af dette hverv, hvis den pågældende modtager særskilt vederlag herfor i form af diæter efter folketingsvalglovens § 31, stk. 3.

6. Stemmesedler og opslag m.v.

6.1. Stemmesedler

Valgbestyrelsen sørger for at få fremstillet stemmesedlerne til brug ved afstemningen i opstillingskredsen, se lovens § 97, stk. 1, jf. § 23, stk. 2.

Reglerne om stemmesedler til brug ved folkeafstemninger er fastsat i bekendtgørelse nr. 185 af 8. marts 2011 om stemmesedler til brug ved folkeafstemninger. Bekendtgørelsen er gengivet som *bilag 2* til denne vejledning.

Bilag 3 viser endvidere en skabelon til en stemmeseddel.

Stemmesedlerne skal ved afstemningen om lovforslaget om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning være af hvidt karton eller svært papir med en gramvægt på mindst 120 g/m², se bekendtgørelsens § 2. Valgbestyrelsen kan vælge at bruge en sværere kvalitet, f.eks. med en gramvægt på 140 g/m².

Stemmesedlerne skal ved et anbragt knæk kunne foldes sammen således, at de kan lægges ned i stemmekassen af vælgerne, uden at nogen kan se, hvorledes der er stemt. Knækket skal være anbragt sammenfaldende med den fede, vandrette streg, der adskiller feltet for »Ja-stemme« fra feltet for »Nej-stemme«, se bekendtgørelsens § 2.

Bemærk, at der siden 2011 har været krav om, at der umiddelbart under betegnelsen for dato og år for afstemningen begyndende ved stemmesedlens venstre kant med fede typer skal anføres titlen for det lovforslag eller den lov, der stemmes om (samt endvidere i parentes og med almindelige typer en evt. undertitel til den pågældende lov eller lovforslag). På stemmesedlen til folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning skal således anføres følgende tema for afstemningen: »Forslag til lov om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning«.

Der er ikke fastsat regler om stemmesedlernes størrelse. Dette spørgsmål må valgbestyrelsen tage stilling til. Stemmesedlerne kan f.eks. have en størrelse på ca. 11 cm x 15 cm. Afkrydsningsrubrikkerne skal have en sådan størrelse, at der er rigelig plads til at sætte et kryds i rubrikken, se bekendtgørelsens § 7. Afkrydsningsrubrikkerne kan f.eks. have en størrelse på ca. 1,5 cm x 1,5 cm.

Valgbestyrelsen skal sørge for, at det nødvendige antal stemmesedler er afleveret til kommunalbestyrelsen i god tid inden afstemningens begyndelse, se princippet i § 44.

For en visuel gengivelse af reglerne i stemmeseddelbekendtgørelsen henvises til illustrationen af stemmesedlen i *bilag 3*.

Social- og Indenrigsministeriet vil endvidere stille et grafisk forlæg til en stemmeseddel til rådighed for valgbestyrelserne. Stemmeseddelforlægget vil kunne hentes frit på ministeriets valghjemmeside valg.sim.dk i pdf- og InDesign-formater. Forlægget er alene ment som et tilbud og en service over for valgbestyrelserne, der således ikke er forpligtet til at anvende forlægget.

6.2. Opslag

Foruden stemmesedler skal valgbestyrelsen til brug for afstemningen fremstille opslag, se lovens § 97, stk. 1, jf. § 23, stk. 2. Ifølge lovens § 99, stk. 3, skal der ved opslag i stemmerummet gives vælgeren vejledning om, at vælgere, der stemmer for lovforslaget, sætter et kryds ved ordet »Ja« på stemmesedlen, mens vælgere, der stemmer imod lovforslaget, sætter et kryds ved ordet »Nej«. Det vil være hensigtsmæssigt, at opslaget ligeledes placeres i stemmelokalet.

I bilag 4 er vist et forslag til et opslag i stemmerummet. Forslaget er vist i formindsket størrelse. Opslagets størrelse kan f.eks. være på ca. 40 cm x 60 cm, svarende til størrelsen af en avisside.

Valgbestyrelsen skal sørge for, at det nødvendige antal opslag er afleveret til kommunalbestyrelsen i god tid inden afstemningens begyndelse, se princippet i lovens § 44.

6.3. Fejl i stemmesedler og opslag

Valgbestyrelsen skal inden afstemningen sikre sig, at der ikke er fejl i de fremstillede stemmesedler og opslag. Er der fejl i de fremstillede stemmesedler og opslag, skal valgbestyrelsen sørge for at få fremstillet nye stemmesedler og opslag, hvor fejlen er rettet. Dette skal ske tids nok til, at de nye stemmesedler og opslag kan anvendes, når afstemningen går i gang på afstemningsdagen.

Er det ikke muligt at få fremstillet nye stemmesedler og opslag tids nok til, at disse kan anvendes, når afstemningen går i gang på afstemningsdagen, skal valgbestyrelsen, uden at afbryde afstemningen, straks orientere Social- og Indenrigsministeriet med henblik på at drøfte, hvordan fejlen kan afhjælpes.

6.4. Opsætning af valgplakater ved offentlig gade eller vej m.v.

Opsætning af valgplakater er reguleret i lov om offentlige veje (lovbekendtgørelse nr. 1520 af 27. december 2014 med senere ændringer) og lov om private fællesveje (lov nr. 1537 af 21. december 2010, som bl.a. ændret ved lov nr. 379 af 2. maj 2011), der indeholder regler for ophængning af valgplakater på offentlige veje og private fællesveje i byer og bymæssige områder. En lovændring i 2011 indebærer, at reglerne for ophængning af valgplakater nu er ens over hele landet, hvor det tidligere har været vejmyndigheden/kommunalbestyrelsen, der afgjorde bl.a. tidspunktet for, hvornår valgplakater måtte hænges op.

Lovændringen indebærer endvidere, at ophængerens ikke længere skal søge om forudgående tilladelse fra vejbestyrelsen/vejmyndigheden, og for private fællesvejes vedkommende, tillige ejeren af vejarealet, til at hænge valgplakater op i det omfang til sker efter visse nærmere angivne regler.

Vejlovens regler om valgplakater omfatter bl.a. folkeafstemninger, jf. lovens § 84, stk. 1, 1. pkt. I forbindelse med folkeafstemninger skal begrebet "valgagitorisk meddelelse", som er vejlovens definition af en valgplakat, forstås udvidende, hvilket vil omfatte valgplakater med budskaber, der har relation til den pågældende folkeafstemning. I hvilket omfang en konkret valgplakat har en sådan tilknytning til afstemningen, må bero på en konkret vurdering. Valgplakaterne skal i alle tilfælde leve op til lovens øvrige krav, jf. vejlovens §§ 84 og 85.

6.4.1. Plakatopsætning, der ikke længere kræver tilladelse

Ophængning af valgplakater på vejarealer, der ikke længere kræver tilladelse, er reguleret i vejlovens §§ 84 og 85 og privatvejslovens §§ 66 a og 66 b.

Bestemmelserne finder kun anvendelse på valgplakater, således som de er defineret i vejlovens § 3, nr. 10, henholdsvis privatvejslovens § 66 a, stk. 1.

Efter disse bestemmelser er en valgplakat »en valgagitorisk meddelelse på en vejrbestandig plade, der ikke er større end 0,8 m²«. Det svarer til en traditionel valgplakat.

Valgplakater må ophænges på offentlige veje og private fællesveje i byer og bymæssige områder fra den 4. lørdag før afstemningsdagen til 8 dage efter afstemningsdagen i forbindelse med valg til Europa-Parlamentet, Folketinget, kommunale og regionale valg og folkeafstemninger. Det vil sige, at valgplakaterne i forbindelse med folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning må ophænges i perioden fra lørdag den 7. november 2015 til fredag den 11. december 2015. Ophængning af valgplakater må ske fra døgnet begyndelse. Nedtagning af valgplakater samt midler til fastgørelse heraf skal være tilendebragt ved døgnet afslutning, se vejlovens § 84, stk. 1, og privatvejslovens § 66 a, stk. 2.

Valgplakater må hænges op på master til vejbelysningen og til brug for elforsyningen, og på offentlige veje også på vejtræer, hegn, samt på indretninger fæstnet i jorden, der har til formål at fremvise valgplakater, se vejlovens § 84, stk. 2, og privatvejslovens § 66 a, stk. 3.

Valgplakater skal ophænges forsvarligt på en sådan måde, at de ikke dækker for autoriseret afmærkning, herunder færdselstavler, vejvisningstavler eller lignende udstyr, forhindrer hensigtsmæssige oversigtsforhold eller i øvrigt udgør en fare for trafiksikkerheden, se vejlovens § 84, stk. 3, og privatvejslovens § 66 a, stk. 4.

Valgplakater må ikke hænges op:

- 1) på eller over motorveje, motortrafikveje og disse vejes rampeanlæg,
- 2) i midterrabatter, rundkørsler, midterøer og lign. på strækninger, hvor den tilladte hastighed er over 60 km/t.,
- 3) i midterrabatter, rundkørsler, midterøer og lign. på strækninger, hvor hastigheden midlertidigt er nedsat til 60 km/t. eller derunder,
- 4) på samme indretning som autoriseret afmærkning, herunder færdselstavler, vejvisningstavler eller lignende vejudstyr,
- 5) på højspændingsmaster, transformerstationer, kabelskabe og lign.,
- 6) nærmere end 0,5 m fra kørebanekant eller 0,3 m fra cykelstikant målt fra nærmeste kant af valgplakaten,
- 7) lavere end 2,3 m direkte over fortov eller cykelsti målt fra nederste kant af valgplakaten, eller
- 8) højere end 1,5 m under laveste strømførende ledning målt fra øverste kant af valgplakaten.
- 9) på en sådan måde, at valgplakaten kan medføre skader på eller ændringer af vejtræer eller master til vejbelysning, hegn og indretninger til forsyningsvirksomhed.

Se vejlovens § 84, stk. 4, og privatvejslovens § 66 a, stk. 5.

Ophængte valgplakater skal være forsynet med navn, adresse og telefonnummer på det parti eller den person, organisation, forening eller anden juridisk person, der har iværksat ophængningen, se vejlovens § 103 b, stk. 1, og privatvejslovens § 66 b, stk. 1.

Valgplakater, som er ophængt i strid med ovennævnte regler, skal rettes inden for 24 timer, efter at vejbestyrelsen – eller for private fællesvejes vedkommende kommunen – har udstedt påbud om nedtagning, se vejlovens § 85, stk. 2, og privatvejslovens § 66 b, stk. 2.

Vejbestyrelsen/kommunen kan nedtage valgplakater, som ikke er nedtaget inden for ovennævnte frist eller er ophængt uden for den tilladte periode. Vejbestyrelsen/kommunen kan endvidere nedtage valgplakater, som er ophængt i strid med reglerne og ikke indeholder de krævede kontaktoplysninger, se vejlovens § 85, stk. 3, og privatvejslovens § 66 b, stk. 3.

Vejbestyrelsen, kommunen eller politiet kan altid straks tage valgplakater ned, der er hængt op, så de udgør en umiddelbar og konkret fare for trafiksikkerheden, se vejlovens § 85, stk. 4, og privatvejslovens § 66 b, stk. 4.

Vejbestyrelsen/kommunen skal straks efter nedtagning bede ophængeren/kontaktpersonen om at afhente valgplakaterne. Valgplakater, der ikke er afhentet senest 6 måneder efter valget, kan destrueres, se vejlovens § 85, stk. 5, og privatvejslovens § 66 b, stk. 5.

Vejbestyrelsens/kommunens og politiets udgifter til nedtagning af valgplakater samt udgifter til udbedring af skader på vejtræer og indretninger betales af ophængeren. Hvis det ikke er muligt at pålægge ophængeren de nævnte udgifter, kan den fysiske eller juridiske person, der er anført på valgplakaten, pålægges at afholde disse udgifter, medmindre den pågældende kan sandsynliggøre, at ophængningen ikke er sket på den pågældendes foranledning. Hvis valgplakaten ikke indeholder de nævnte kontaktoplysninger, kan den fysiske eller juridiske person, der agiteres for på valgplakaten, pålægges at afholde

disse udgifter, medmindre den pågældende kan sandsynliggøre, at ophængningen ikke er sket på den pågældendes foranledning, se vejlovens § 85, stk. 6, og privatvejslovens § 66 b, stk. 6.

6.4.2. Opsætning af valgplakater m.v., der fortsat kræver tilladelse

For at være omfattet af ovennævnte regler i vejloven henholdsvis privatvejsloven, som fritager partier, personer, organisationer, foreninger m.fl. for at skulle søge vejmyndigheden/kommunen om tilladelse til at hænge valgplakater op, må valgplakaten som nævnt ikke være større end 0,8 m².

Ønsker man at ophænge større valgplakater, bannere og variable valgplakater, herunder skærme med levende tekst og billeder m.v., skal der stadig søges om tilladelse hertil hos den pågældende vejbestyrelse eller kommune, og for private fællesvejes vedkommende tillige ejer efter bestemmelserne i vejlovens § 80, stk. 1, og privatvejslovens § 66. Endvidere finder Justitsministeriets bekendtgørelse om valgagitation (bekendtgørelse nr. 645 af 12. oktober 1989, som ændret ved bekendtgørelse nr. 828 af 25. november 1998) fortsat anvendelse for så vidt angår ovennævnte valgagitoriske materiale. Bekendtgørelsen fastsætter på samme måde, at opslag af plakater o. lign. til valgagitation på eller ud til offentlig gade, vej eller plads kun må ske, hvis ejeren har givet skriftlig tilladelse til det.

I forbindelse med sin behandling af sagen skal kommunalbestyrelsen følge almindelige forvaltningsretlige regler, herunder forvaltningslovens bestemmelser, uanset om kommunalbestyrelsen meddeler tilladelse efter vejlovens § 102, stk. 1, til ophæng af valgplakater på kommuneveje, eller som vejbestyrelse giver en offentligretlig tilladelse efter privatvejslovens § 66. Kommunalbestyrelsen skal i den forbindelse være opmærksom på, at politiet skal inddrages, inden der kan gives tilladelse. Regler eller retningslinjer for ovennævnte plakatsætning m.v. skal endvidere administreres på samme måde over for alle, der søger om tilladelse til plakatsætning.

Kommunalbestyrelsen kan i tilladelsen bl.a. fastsætte saglige vilkår om placering af sådanne valgplakater, bannere, skærme m.v., ophængningsmåde og tidsmæssig begrænsning af tilladelsen. Der kan således i tilladelsen fastsættes vilkår om, at ovennævnte valgplakater, bannere, skærme m.v. skal være nedtaget inden for en nærmere angivet frist, f.eks. senest 8 dage efter afstemningens afholdelse, se de tilsvarende bestemmelser om valgplakater, der kan ophænges uden forudgående tilladelse, i vejlovens § 84, stk. 1, og privatvejslovens § 66 a, stk. 2.

Hvis nogen hænger valgplakater op på kommunens veje uden kommunalbestyrelsens tilladelse, og den pågældende ikke efterkommer kommunalbestyrelsens påbud om at fjerne disse, kan kommunalbestyrelsen fjerne plakaterne for den pågældendes regning. Hænger plakaterne til ulempe for færdslen, kan kommunalbestyrelsen og i påtrængende tilfælde politiet fjerne plakaterne for den pågældendes regning uden forudgående påbud. Se vejlovens § 81, stk. 2 og 3, og privatvejslovens § 66, stk. 2.

Hvis valgplakater omfattet af vejlovens § 80 og privatvejslovens § 66 ophænges uden tilladelse, skal kommunalbestyrelsen dog først tage stilling til, om ophængningen kan lovliggøres, evt. med vilkår. Det fremgår af vejlovens § 81, stk. 1, og privatvejslovens § 99, stk. 1.

Om forbuddet mod valgagitation i stemmelokalerne og andre steder i umiddelbar tilknytning hertil, se afsnit 7.5. nedenfor.

Det er kommunalbestyrelsen, der som ejer eller eventuelt bruger af den matrikel, hvor bygningen med stemmelokalerne er beliggende, kan beslutte, om kommunalbestyrelsen i det hele taget vil tillade valgagitation på afstemningsstedets matrikel, se afsnit 7.5. nedenfor. Vejlovens §§ 84 og 85 og privatvejslovens §§ 66 a og 66 b giver dog ikke kommunalbestyrelsen hjemmel til at bestemme, at lovligt ophængte valgplakater på en kommunevej eller en privat fællesvej ikke må ophænges i en nærmere bestemt afstand fra afstemningsstederne.

7. Afstemning på afstemningsdagen

Afstemningen på afstemningsdagen finder sted efter reglerne i kapitel 7 i lov om valg til Folketinget med de afvigelser, der følger af, at der er tale om en folkeafstemning, se lovens § 99. Det er kommunalbestyrelsens ansvar at sørge for gennemførelsen af afstemningen. Denne opgave kan ikke delegeres helt eller delvis til valgbestyrelsen.

Afstemningen foregår på ét afstemningssted i hvert afstemningsområde.

Overalt i landet begynder afstemningen kl. 9 og fortsætter til kl. 20, og så længe der endnu derefter møder vælgere op for at stemme. Afstemningen sluttes, når ingen vælger tilkendegiver at ville stemme, selv om de opfordres til det, se lovens § 99, stk. 1, jf. § 46, stk. 1.

Ingen vælger må således nægtes adgang til at stemme – heller ikke efter kl. 20 – hvis vælgeren er mødt op for at stemme, inden afstemningen rent faktisk er afsluttet. Det gælder også, hvis vælgeren er mødt op for at stemme efter kl. 20, men inden afstemningen rent faktisk er afsluttet.

7.1. Kommunalbestyrelsens forberedelse af afstemningen

Kommunalbestyrelsen skal sørge for lokaler til afstemningen samt det nødvendige antal stemmerum og stemmekasser, se lovens § 45, stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal i øvrigt sørge for, at der er truffet de nødvendige forberedelser til afstemningen på hvert afstemningssted, se lovens § 45, stk. 4. Det indebærer, at kommunalbestyrelsen skal sørge for det nødvendige antal valgborde m.v. med den nødvendige bemanning. Loven indeholder ikke nærmere regler om, hvor mange valgborde, stemmerum og stemmekasser der skal være på de enkelte afstemningssteder i forhold til antallet af vælgere ved afstemningsstederne. Det må kommunalbestyrelsen afgøre ud fra erfaringerne fra tidligere valg med, hvad der må anses for nødvendigt på de enkelte afstemningssteder, og hvad der må anses for muligt under hensyn til de pladsmæssige forhold og antallet af tilforordnede vælgere, der vil kunne udpeges. Det vil dog være hensigtsmæssigt at prøve at undgå, at der er mere end 1.500 vælgere pr. bord (valgliste), da dette normalt kan medføre kødannelse på visse tidspunkter under afstemningen.

Stemmerum og stemmekasser skal være indrettet som fastsat i lovens § 45, stk. 2. Der skal bl.a. være det nødvendige udstyr i hvert stemmerum for, at vælgerne kan afgive deres stemme (skriveplade, blyant eller andet egnet skriveredskab). Det fremlagte skriveredskab behøver ikke være en blyant eller sort eller blå kuglepen, men må godt have en mere synlig farve, f.eks. rød, hvis kommunalbestyrelsen for eksempel måtte vurdere, at det vil lette stemmeoptællingen, hvis afkrydsningens farve er mere tydelig.

Bemærk, at det i øvrigt er tilladt for vælgeren at anvende sit eget medbragte skriveredskab. Det er dog i den forbindelse vigtigt, at vælgeren vejledes om, at farven eller tykkelsen af vælgerens skriveredskab ikke må afvige så væsentligt fra gængse skriveredskaber, at stemmesedlen kan bedømmes som værende givet et særpræg, da stemmesedlen i givet fald vil være ugyldig, jf. nedenfor afsnit 9.2.1.

Stemme-kasserne skal være indrettet således, at ingen stemmeseddel kan tages ud, uden at stemmekassen åbnes. Stemmekasserne skal kunne låses eller forsegles. Se lovens § 45, stk. 2. Lukning af stemmekasser med plastikstrips eller andet materiale, der kan klippes op og erstattes af nye, er *ikke* tilstrækkeligt.

7.1.1. Tilgængelighed til stemmeafgivningen

På hvert afstemningssted (i hvert stemmelokale) skal der være indrettet et stemmerum, hvor der er plads til, at tre personer kan opholde sig samtidig. Det skyldes, at stemmerummet skal have plads til, at der ud over vælgeren kan være to valgstyrere eller tilforordnede vælgere, eller en valgstyrer/tilforordnet vælger og en personligt udpeget hjælper, når en vælger har brug for hjælp til at afgive sin stemme, se nedenfor i afsnit 7.3. Det særlige stemmerum skal så vidt muligt være stort nok til, at det ud over to hjælpere kan benyttes af en vælger i kørestol.

Når kommunalbestyrelsen udpeger de bygninger/lokaler, der skal bruges under afstemningen, skal kommunalbestyrelsen i øvrigt tage hensyn til, at lokalerne og stemmerummene så vidt muligt skal være tilgængelige for kørestolsbrugere og andre stærkt bevægelseshæmmede. Kommunalbestyrelsen kan få rådgivning af Statens Byggeforskningsinstitut om, hvordan stemmelokalerne skal indrettes fysisk, og om, hvilke mål et stemmerum skal have, for at det også vil kunne benyttes af kørestolsbrugere. Se instituttets ”Tjekliste for stemmebokse”: <http://www.sbi.dk/tilgaengelighed/tjeklister/tjekliste-for-stemmebokse>. Statens Byggeforskningsinstitut kan kontaktes på tlf.nr. 99 40 25 25 eller e-mail: sbi@sbi.aau.dk. Se også instituttets hjemmeside, der findes på adressen: www.sbi.dk/tilgaengelighed/bygningsindretning. Folkeetingets Ombudsmand, som bl.a. foretager inspektioner af handicaptilgængelighed i den offentlige forvaltning, har også udarbejdet en tjekliste for tilgængelighed af valglokaler til landets kommuner. Tjeklisten kan ses her: <http://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/valgsted/>.

Det Centrale Handicapråd har også udarbejdet en vejledning til kommunerne om tilgængelighed til valg for personer med funktionsnedsættelse. Vejledningen kan hentes på adressen: http://www.dch.dk/sites/default/files/Tilg%C3%A6ngelighedtilvalgWEB_0.pdf.

7.1.2. Opslag

Der skal være opslag i *stemmerummet*, der giver vælgeren vejledning om, at vælgere, der stemmer for lovforslaget, sætter et kryds ved ordet »Ja« på stemmesedlen, mens vælgere, der stemmer *imod* lovforslaget, sætter et kryds ved ordet »Nej«, se lovens § 99, stk. 3, 2. pkt., samt ovenfor i afsnit 6.2. og bilag 4.

Det vil herudover være hensigtsmæssigt, at der hænges opslag op i stemmerummet, som vejleder vælgeren om, hvordan vælgeren skal bære sig ad med at stemme, og om, at det er muligt at få byttet stemmesedlen til en ny, hvis man kommer til at sætte krydset forkert, se lovens § 48, stk. 2.

7.1.3. Andre forberedelser

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at der er truffet de nødvendige forberedelser til afstemningen på hvert afstemningssted, herunder at valgstyrelserne og de tilforordnede vælgere er oplyst om deres opgaver på afstemningsdagen, se lovens § 45, stk. 4.

Bemærk, at kommunalt ansat personale kan udpeges til at hjælpe valgstyrelserne og de tilforordnede vælgere under afstemningen. Også kommunalt ansatte, der ikke bor i opstillingskredsen, kan deltage. Afstemningen skal dog ske under valgstyrelsernes ansvar, kontrol og instruktion. Opgaverne under afstemningen kan herudover ikke overlades til andre.

Kommunalbestyrelsen skal fastsætte nærmere regler om, hvordan opgaverne på afstemningsstedet skal varetages, herunder om hvordan nøglerne til stemmekasserne skal opbevares.

Det er ikke tilladt at ryge i indendørs lokaliteter, som offentligheden har adgang til, se rygelovens § 18, stk. 1 (lov nr. 512 af 6. juni 2007 om røgfri miljøer med senere ændringer). Det er derfor ikke tilladt at ryge i stemmelokalerne. Kommunalbestyrelsen kan dog beslutte at indrette rygerum og rygekabiner, hvor rygning kan finde sted, se rygelovens § 18, stk. 2. Hvad der forstås ved et rygerum og en rygekabine, fremgår af rygelovens § 3, stk. 1 og 2.

Hvis stemmelokalerne befinder sig på en skole eller en anden institution for børn og unge under 18 år, må der ikke ryges på skolens eller institutionens område, se rygelovens § 7, stk. 1.

7.2. Den almindelige fremgangsmåde ved stemmeafgivningen

Den almindelige fremgangsmåde ved stemmeafgivningen er fastsat i lovens §§ 47 og 48 med de afgivelser, der følger af, at der er tale om en folkeafstemning, se lovens § 99.

I lovens § 47 er følgende fastsat:

»§ 47. Valgret udøves ved personligt fremmøde på afstemningsstedet. Vælgeren skal inden stemmeafgivningen aflevere sit valgkort til valglisteføreren. Har en vælger ikke medbragt valgkort, udskrives et valgkort. Valglisteføreren skal forlange, at vælgeren giver oplysning om sin fødselsdato. Vælgeren skal i øvrigt på forespørgsel give oplysning om sit navn og sin bopæl. Hvis der er tvivl om en vælgers identitet, skal denne fastslås, om fornødent ved fremlæggelse af dokumentation herfor. Derefter, og når valglisteføreren har afmærket vælgerens navn på valglisten, udleveres en stemmeseddel til vælgeren.«

Stemmeafgivningen sker i stemmerummet, hvor kun vælgeren må være til stede, se lovens § 48, stk. 1, 1. pkt. Ved stemmeafgivningen sætter vælgere, der stemmer *for* lovforslaget eller loven, et kryds ved ordet »Ja« på stemmesedlen, mens vælgere, der stemmer *imod*, sætter et kryds ved ordet »Nej«, se lovens § 99, stk. 3, 1. pkt.

I lovens § 48, stk. 2 og 3, er følgende fastsat:

»Stk. 2. En vælger kan få ombyttet sin stemmeseddel, hvis den er fejlagtigt afkrydset eller ved uagtsomhed gjort ubrugelig. Ombytning kan ikke ske, efter at stemmesedlen er lagt i stemmekassen.

Stk. 3. Når stemmeafgivningen er foretaget, sammenfolder vælgeren stemmesedlen, således at ingen kan se, hvordan der er stemt. Derefter lægger vælgeren stemmesedlen i stemmekassen i overværelse af en tilfornet vælger.«

Vælgere, der har afgivet en brevstemme, som er taget i betragtning, kan ikke stemme ved afstemningen på afstemningsdagen, se lovens § 67.

Det er en betingelse for at have ret til at stemme, at vælgeren er optaget på valglisten, se lovens § 3. Møder en vælger, der på 15. -dagen før afstemningsdagen er registreret som forsvunden i CPR og derfor ikke er optaget på valglisten, frem på et afstemningssted på afstemningsdagen, skal den pågældende manuelt optages på valglisten, for at vedkommende kan stemme. Se herom afsnit 4.2.1.1.

Det er ikke nogen betingelse, at valgkort medbringes ved stemmeafgivningen, se lovens § 47, 3. pkt., som gengivet ovenfor. Personer uden fast opholdssted, som kun får tilsendt et valgkort, hvis de anmoder om det, kan ligesom de vælgere, der har glemt at medbringe deres valgkort, stemme på afstemningsdagen uden valgkort, hvis de medbringer legitimation, f.eks. kørekort, pas eller sundhedskort. Stemmeafgivning uden valgkort kan alene ske på det afstemningssted, som den seneste bopælskommune anviser. Oplysning herom fås ved henvendelse til den pågældende kommune.

Efter en ændring i 2012 af bl.a. folketingsvalglovens regler om stemmeafgivning på afstemningsdagen (se § 3 i lov nr. 1252 af 18. december 2012) skal valglisteføreren fremover forlange, at vælgeren giver oplysning om sin fødselsdato, se lovens § 47, 4. pkt. Ændringen er gennemført for at højne sikkerheden omkring identifikation af vælgeren på afstemningsdagen. Den nævnte procedure blev i forvejen anvendt i nogle kommuner, men er fremover gjort obligatorisk. Vælgeren skal i øvrigt fortsat på forespørgsel oplyse sit navn og sin bopæl/adresse, se lovens § 47, 5. pkt.

Som det fremgår af folketingsvalglovens § 47, 6. pkt., skal en vælgers identitet, hvis der er tvivl herom, fastslås, om nødvendigt ved, at vælgeren bliver bedt om at fremlægge dokumentation herfor (ID). Det vil ikke være i overensstemmelse med loven, hvis der kræves ID af alle, der stemmer. Dokumentation for en vælgers identitet skal alene kræves i tilfælde, hvor der er tvivl om den pågældende vælgers identitet. Der kan endvidere ikke stilles et generelt krav om billedlegitimation, mens der konkret vil kunne stilles krav herom, hvis der, efter at vælgeren har fremvist legitimation uden billede, stadig er tvivl om vælgerens identitet.

Valglisteføreren skal efter lovens § 47, sidste pkt., afmærke vælgerens navn på valglisten. Afmærkning på valglisten kan ske ved afkrydsning af den rubrik, hvor vælgerens navn står anført på valglisten. Der er endvidere ikke noget i vejen for, at der i valglisten af praktiske årsager sættes nr. ud for vælgerne, efterhånden som de møder op for at stemme på afstemningsdagen, og at samme nr. påføres den pågældende vælgers valgkort.

Ministeriet skal i den forbindelse indskærpe, at de stemmesedler, der udleveres til vælgerne, ikke må påføres et nr. eller nogen anden form for påskrift før udleveringen til vælgeren. Valgstyrerne/de tilforordnede vælgere skal gives klare instrukser herom.

De valgkort, som valglisteføreren modtager fra de vælgere, der møder frem for at stemme på afstemningsstedet, eller som udskrives for de vælgere, som ikke har medbragt valgkort, skal opbevares på afstemningsstedet. Herved sikres dokumentation for, at afmærkningen på valglisten af, at vælgeren har stemt, er korrekt.

Valglisteføreren må, inden stemmesedlen udleveres, sikre sig, at vælgeren ikke er afmærket på valglisten som en vælger, der tidligere har stemt, og at afmærkningen på valglisten er korrekt. Viser det sig, at vælgeren er afmærket på valglisten som en vælger, der tidligere har stemt, må valglisteføreren derfor undersøge, om vælgerens brevstemme eller valgkort er afleveret til afstemningsstedet.

I særlige tilfælde kan det vise sig nødvendigt at undersøge, om en anden vælger ved en fejl har udleveret den pågældende vælgers valgkort. Kan det ved nærmere undersøgelse sandsynliggøres, at en vælger ved en fejl har fået adgang til at stemme med en anden vælgers valgkort med det resultat, at den retmæssige ejer af valgkortet dermed i princippet uretmæssigt afskæres fra at stemme, kan valgstyrerformanden – når omstændighederne taler for det – give den pågældende vælger uden valgkort adgang til at stemme alligevel. I givet fald skal der gøres en bemærkning herom i afstemningsbogen.

Om elektroniske valglistes se afsnit 4.12.

7.3. Reglerne om hjælp til stemmeafgivningen på afstemningsdagen

Vælgere, der på grund af manglende førlighed, svagelighed eller lignende ikke kan bevæge sig ind i stemmelokalet eller stemmerummet eller i øvrigt afgive stemme på den foreskrevne måde, kan forlange at få den nødvendige hjælp til stemmeafgivningen. Der kan i den forbindelse ske de nødvendige lempelser i den foreskrevne fremgangsmåde, se lovens § 49, stk. 1.

Retten til at forlange hjælp ved stemmeafgivningen gælder *alle* vælgere, herunder fysisk og psykisk handicappede, der har behov for hjælp til stemmeafgivningen. Også vælgere med behov for at få forklaret stemmesedlens indhold og få vejledning om fremgangsmåden ved stemmeafgivningen har ret til at få hjælp hertil.

Skal en vælger have hjælp til at afgive stemme, skal to valgstyrere eller tilforordnede vælgere, efter at vælgerens identitet er blevet sikret efter reglerne i § 47, give vælgeren den fornødne hjælp, se lovens § 49, stk. 2, 1. pkt.

Vælgeren har ret til at forlange, at hjælpen i stedet for den ene af de to valgstyrere eller tilforordnede vælgere ydes af en person, som vælgeren selv har udpeget, se lovens § 49, stk. 2, 2. pkt.

Ønsker vælgeren hjælp fra en personligt udpeget hjælper, skal der således i *alle* tilfælde tillige medvirke en myndighedsperson i form af en valgstyrer eller tilforordnet vælger. Den person, vælgeren udpeger til at yde sig hjælp til stemmeafgivningen, kan kun yde hjælpen *i stedet for* den ene af de to valgstyrere eller tilforordnede vælgere, som ellers skal yde hjælp til vælgerens stemmeafgivning.

Den tidligere gældende særlige regulering af blindes og svagsynedes mulighed for hjælp ved stemmeafgivningen, hvorefter blinde og svagsynede havde ret til alene at lade sig bistå af en personligt valgt hjælper i stedet for to valgstyrere eller tilforordnede vælgere, er ophævet. Ønsker en blind eller svagsynet hjælp til stemmeafgivningen, skal der således også i disse tilfælde tillige medvirke en myndighedsperson i form af en valgstyrer eller tilforordnet vælger.

Ønsker vælgeren ikke at udpege en personligt valgt hjælper, ydes hjælpen som hidtil af to valgstyrere eller tilforordnede vælgere på afstemningsdagen.

Det er *vælgeren selv* og ingen andre, der over for en valgstyrer eller tilforordnet vælger skal forlange at få hjælp til sin stemmeafgivning. Ingen vælger er tvunget til at modtage hjælp til stemmeafgivningen. En

valgstyrrer eller tilforordnet vælger kan således ikke betinge en vælgers adgang til at afgive sin stemme af, at vælgeren accepterer at lade sig bistå ved stemmeafgivningen, fordi valgstyrreren eller den tilforordnede vælger skønner, at vedkommende vil have behov for hjælp. Dette gælder også blinde og svagsynede.

Vælgerens ønske om at få hjælp til sin stemmeafgivning af en person, vælgeren selv har udpeget, skal være utvetydig og ikke kunne misforstås. Det er ikke tilstrækkeligt, at vælgeren ledsages af en anden person hen til en valgstyrrer eller tilforordnet vælger. Vælgeren skal også i denne situation sige til valgstyrreren eller den tilforordnede vælger, at vælgeren ønsker at få hjælp til sin stemmeafgivning af en person, vælgeren selv har udpeget. Vælgerens tilkendegivelse om behov for hjælp behøver ikke at blive fremsat umiddelbart over for valgstyrreren eller den tilforordnede vælger, dvs. den kan f.eks. ske på et andet sprog end dansk og kan eventuelt formidles gennem en anden person, f.eks. en tolk.

Der er ikke begrænsninger i, *hvilken person* vælgeren kan udpege som hjælper ved stemmeafgivningen. Hjælperen behøver ikke at have valget til det valg, hvortil vælgeren ønsker at stemme. Hjælperen behøver heller ikke at være myndig, men skal dog have en sådan alder og modenhed, at vedkommende forstår karakteren af sin virksomhed. En valgstyrrer eller tilforordnet vælger kan også udpeges af vælgeren som hjælper.

Den person, vælgeren udpeger som hjælper ved stemmeafgivningen, er ikke forpligtet til at påtage sig eller at udføre dette hverv, hvorimod hvervet som valgstyrrer eller tilforordnet vælger er et borgerligt ombud, se lovens § 31, stk. 1 og 2. Der ydes følgelig heller ikke vederlag fra det offentlige til at hjælpe en vælger med stemmeafgivningen.

At hjælpen ydes *i forening* mellem myndighedspersonen og den person, der er udpeget af vælgeren selv, indebærer, at den praktiske bistand til selve stemmeafgivningen ydes af både myndighedspersonen og den person, der er udpeget af vælgeren selv. I det omfang, en praktisk opgave kun kan udføres af én person alene, f.eks. afkrydsning på stemmesedlen, må det aftales mellem myndighedspersonen og den person, der er udpeget af vælgeren selv, hvem der udfører opgaven. I tilfælde af uenighed kan det almindelige hensyn til valghandlingens uforstyrrede afvikling i ro og orden føre til, at en valgstyrrer må tilkaldes for at give anvisninger for stemmeafgivningens afvikling, som hjælperen skal rette sig efter, se lovens § 50.

Den person, vælgeren udpeger til at hjælpe sig med stemmeafgivningen, er forpligtet til at hjælpe vælgeren i overensstemmelse med valglovgivningen. Den person, vælgeren udpeger til at hjælpe sig med stemmeafgivningen, må ikke give vælgeren råd eller opfordring med hensyn til, hvad vælgeren skal stemme på, sammenlign lovens § 51, ligesom vedkommende heller ikke må udsætte vælgeren for anden form for holdningsmæssig påvirkning. Vedkommende må heller ikke optræde støjende eller truende eller på anden måde forstyrre den offentlige ro og orden. Vedkommende må ikke forhindre, at kun vælgeren, myndighedspersonen og hjælperen overværer vælgerens stemmeafgivning, sammenlign lovens § 48, stk. 1.

Det tilkommer i første omgang den myndighedsperson, der er til stede ved stemmeafgivningen, at påse, at disse principper bliver overholdt ved stemmeafgivningen, og hvis dette ikke er tilfældet, at afbryde stemmeafgivningen og tilkalde en valgstyrrer. Hjælperen skal som andre personer i stemmelokalet rette sig efter valgstyrrernes anvisninger og skal om fornødent, hvis valgstyrreren bestemmer dette, forlade lokalet, se lovens § 50, 1. og 2. pkt. Den fornødne hjælp til vælgerens stemmeafgivning må, medmindre vælgeren ikke ønsker at få hjælp til at stemme, herefter gives af to valgstyrrere eller tilforordnede vælgere i overensstemmelse med den almindelige regel herom. Vælgeren kan også udpege en ny personlig hjælper.

En vælger må kun få hjælp til at afkrydse stemmesedlen, hvis vælgeren umiddelbart over for dem, der giver hjælp, utvetydigt kan tilkendegive, hvorledes vælgeren ønsker at stemme, se lovens § 49, stk. 4.

Giver en myndighedsperson og den person, der er udpeget af vælgeren selv, vælgeren hjælp til at stemme, skal vælgeren umiddelbart over for både den person, der er udpeget af vælgeren selv, og myndighedspersonen utvetydigt kunne tilkendegive, hvad vælgeren ønsker at stemme. Det er ikke nok,

at vælgerens tilkendegivelse af, hvad vælgeren ønsker at stemme, alene opfattes som utvetydig af den person, der er udpeget af vælgeren selv. Hvis myndighedspersonen og den person, der er udpeget af vælgeren selv, er uenige om, hvad vælgeren tilkendegiver om, hvad vælgeren vil stemme, kan vælgerens tilkendegivelse om sin stemmeafgivning ikke betragtes som utvetydig, medmindre tvivlen umiddelbart kan afklares ved supplerende neutrale spørgsmål til vælgeren.

En håndskrevet eller maskinskrevet seddel, som vælgeren selv har taget med, hvor der står, hvad vælgeren ønsker at stemme, er ikke en umiddelbar tilkendegivelse om, hvad vælgeren ønsker at stemme. En tilkendegivelse formidlet gennem tolk er heller ikke en umiddelbar tilkendegivelse. Vælgeren må i disse tilfælde supplerende tilkendegive umiddelbart over for hjælperne, hvad vælgeren ønsker at stemme. Det er forudsat i valglovgivningen, at den nødvendige kommunikation om vælgerens stemmeafgivning mellem vælgeren og dem, der hjælper vælgeren med stemmeafgivningen, foregår på dansk.

Vælgerens tilkendegivelse om, hvad vælgeren ønsker at stemme på, skal være *utvetydig* og må ikke kunne misforstås. Når man bedømmer dette, kan man tage udgangspunkt i de krav, der stilles til, at en skriftlig tilkendegivelse på en brevstemmeseddel med tilstrækkelig sikkerhed angiver, hvad vælgeren ønsker at stemme, se afsnit 9.2.2. Der vil ikke være noget i vejen for umiddelbart at afklare tvivlen ved at stille vælgeren supplerende neutrale spørgsmål.

Hvis det er nødvendigt, skal en vælger have mulighed for at afgive stemme umiddelbart uden for stemmelokalet, f.eks. i en bil parkeret ved afstemningsstedet. To valgstyrere eller tilforordnede vælgere skal i så fald bringe stemmesedlen ud til vælgeren, når de har sikret sig vælgerens identitet efter reglerne i folketingsvalglovens § 47. Når vælgeren har stemt og foldet stemmesedlen sammen, lægger valgstyrerne eller de tilforordnede stemmesedlen ned i en transportabel stemmekasse og bærer stemmekassen tilbage til stemmelokalet.

Det er meget vigtigt, at stemmeafgivningen sker på en betryggende måde, så de pågældende vælgere ikke bliver udsat for nogen påvirkning med hensyn til, hvordan de skal stemme, og så ingen får mulighed for at finde ud af, hvad vælgeren har stemt. Heraf følger bl.a., at stemmeafgivningen uden for stemmelokalet må tilrettelægges således, at eventuel hjælp til stemmeafgivningen sker *uden for hørevidde af andre* end de pågældende medvirkende valgstyrere/tilforordnede vælgere og en eventuel hjælper, vælgeren har udpeget. Tilsvarende gælder, at stemmeafgivningen i selve stemmerummet må tilrettelægges således, at eventuel hjælp til stemmeafgivningen vanskeligt kan høres af andre end de medvirkende valgstyrere/tilforordnede vælgere og en eventuel hjælper, vælgeren har udpeget.

Hvis en vælger, der afgiver stemme umiddelbart uden for stemmelokalet, skal have hjælp til at afkrydse stemmesedlen, er det kun *enten* de to valgstyrere eller tilforordnede vælgere, der giver vælgeren den nødvendige hjælp, *eller* den hjælper, som vælgeren selv har udpeget samt den medvirkende myndighedsperson, der må være med til stemmeafgivningen og få at vide, hvad vælgeren har stemt.

De personer, der står for afstemningen, må ikke under afstemningen give en vælger råd eller opfordring med hensyn til, hvorledes vælgeren skal stemme. De må ikke oplyse over for uvedkommende, om en vælger har været til stede for at afgive stemme eller i øvrigt oplyse forhold vedrørende en vælgers stemmeafgivning. Se lovens § 99, stk. 1, jf. lovens § 51, stk. 1.

De myndighedspersoner, der medvirker ved afstemningen, har således tavshedspligt med hensyn til, hvad de får at vide om en vælgers stemmeafgivning. Det gælder også, hvis myndighedspersonen medvirker som hjælper.

7.4. Opretholdelse af ro og orden i stemmelokalerne

Ifølge lovens § 50 kan valgstyrerne bestemme, at det ud over de personer, der står for afstemningen, kun er de vælgere, der skal afgive stemme, der må opholde sig i stemmelokalet. Valgstyrerne kan også begrænse antallet af de vælgere, der må være til stede, når hensynet til ro og orden i stemmelokalerne kræver det. De tilstedeværende skal rette sig efter valgstyrernes anvisninger.

Borgmesteren (formanden for valgbestyrelsen) hører til de personer, der står for afstemningen, og har derfor ret til at opholde sig i stemmelokalerne.

Den person, en vælger selv har udpeget til at hjælpe sig med stemmeafgivningen, hører ikke til de personer, der står for afstemningen. Valgstyrerne kan derfor bortvises sådanne personer, når hensynet til ro og orden i stemmelokalerne kræver det.

7.5. Valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning er ikke tilladt i stemmelokalerne m.v.

Valgstyrerne skal sørge for, at vælgerne ikke bliver udsat for valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning i stemmelokalerne eller andre steder i umiddelbar tilknytning hertil, se lovens § 50.

Påbuddet for valgstyrerne om at sørge for, at vælgerne ikke bliver udsat for valgagitation, blev ved en lovændring i 2012 (se § 3 i lov nr. 1252 af 18. december 2012) udstrakt til også at gælde enhver anden form for holdningsmæssig påvirkning. Der er dog alene tale om en kodificering af de almindelige valgretlige grundsætninger om neutralitet med hensyn til de ydre omstændigheder ved valghandlingens afvikling, som valgstyrerne hidtil også er blevet påbudt at bidrage til at opretholde i ministeriets vejledninger om afholdelse af valg og folkeafstemninger. Forbuddet mod valgagitation og anden holdningsmæssig påvirkning af vælgeren indebærer således, at der ikke må uddeles propagandamateriale eller hænges valgplakater op eller på anden måde udøves egentlig valgagitation i de nævnte lokaliteter eller de umiddelbare adgangsveje hertil, f. eks. gange, trapper samt efter omstændighederne skolegårde og lignende. Se nedenfor.

Endvidere må materiale, der ganske vist ikke agiterer for et bestemt synspunkt i forbindelse med aktuelle politiske spørgsmål eller giver udtryk for en bestemt politisk holdning eller lignende, men som udsætter vælgeren for holdningsmæssige påvirkninger, ikke være fremlagt eller ophængt i valglokalet eller andre steder i umiddelbar tilknytning hertil. Heller ikke oplysende materiale om emnerne for valget eller om aktuelle politiske spørgsmål må være fremlagt eller ophængt i valglokalet eller andre steder i umiddelbar tilknytning hertil. Det lovforslag, der stemmes om ved folkeafstemningen, må dog gerne være tilgængeligt i stemmelokalerne.

Der må derimod ikke være et tændt TV i stemmelokalerne.

Også holdningsmæssig påvirkning fra andre vælgere er omfattet af forbuddet. Det er dog forudsat i loven, at valgstyrerne alene skal skride ind, når manifestationerne er af en vis påtrængende karakter. At vælgere, der møder op for at stemme, bærer emblemer, mærkater eller lignende med opfordringer til at stemme ja eller nej eller har deres mobiltelefoner, smartphones, tablets m.v. tændte, er normalt ikke i sig selv nok til, at valgstyrerne skal skride ind.

Derimod må valgstyrere og tilforordnede vælgere samt kommunalt ansatte, der deltager i afviklingen af afstemningen, dvs. valgstyrere og tilforordnede og kommunalt ansatte, overhovedet ikke bære politiske emblemer, mærkater eller lignende. De må heller ikke bære mærkater, emblemer eller lignende, der agiterer for et bestemt synspunkt i forhold til aktuelle politiske spørgsmål eller i øvrigt giver udtryk for en bestemt politisk holdning eller lignende.

Det er ikke i strid med bestemmelsen at bære dannebrogsemler eller lignende eller at flage med dannebrogflag.

Det er endvidere ikke i strid med bestemmelsen at bære skilte med angivelse af navn, stilling, funktion ved valget eller lignende. Kommunalbestyrelsen kan i den forbindelse give valgstyrere, tilforordnede vælgere eller kommunalt ansat personale, der deltager i afviklingen af afstemningen, nærmere anvisninger om, hvorledes det mest hensigtsmæssigt synliggøres over for vælgerne, hvem der kan rettes henvendelse til, hvis der er spørgsmål i forbindelse med valghandlingen. Anvisningerne skal gives i overensstemmelse med almindelige grundsætninger om saglighed og lighed i forvaltningen.

Af hensyn til iagttagelsen af forbuddet mod, at valgstyrelse og tilforordnede vælgere under afstemningen giver vælgerne råd eller opfordring med hensyn til, hvad vælgeren skal stemme, se lovens § 51, stk. 1, henstiller ministeriet, at valgstyrelse, tilforordnede vælgere og evt. medhjælpende kommunalt ansat personale alene henvender sig til vælgerne på dansk.

Valgstyrelse skal i øvrigt sørge for, at vælgerne kan komme uforstyrret til og fra stemmelokalerne.

Placering af valgplakater m.v. på afstemningsstedets matrikel (f.eks. i en skolegård) er ikke i sig selv i strid med lovens § 50. Det afgørende efter loven er, om der er tale om valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning på »steder i umiddelbar tilknytning« til stemmelokalerne. Valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning på afstemningsstedets matrikel skal imidlertid foregå i en så passende afstand fra indgangsdøren til den bygning, hvor stemmelokalerne ligger, at det ikke sker »i umiddelbar tilknytning« til stemmelokalerne. Er der tale om en større bygning med flere indgangsdøre, er den eller de relevante indgangsdøre i denne sammenhæng dem, som vælgerne skal bruge, når de møder frem for at stemme på afstemningsdagen.

Vurderingen af, hvad der må anses for »passende afstand«, vil afhænge af de konkrete adgangsforhold til bygningen med stemmelokalerne.

Kommunalbestyrelse kan som ejer, eventuelt bruger, af den matrikel, hvor bygningen med stemmelokaler ligger, imidlertid beslutte, om valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning på afstemningsstedets matrikel i det hele taget skal være tilladt, uanset om en sådan valgagitation m.v. ikke i øvrigt ville være i strid med forbuddet mod valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning i stemmelokalerne og andre steder i umiddelbar tilknytning hertil. Kommunalbestyrelse vil således f.eks. kunne vælge den praksis ikke at tillade benyttelse af valgplakater, herunder »levende plakatsøjler«, på matriklen. Kommunalbestyrelsens afgørelse skal træffes i overensstemmelse med almindelige grundsætninger om saglighed og lighed i forvaltningen.

Områder på eller ud til offentlig gade eller vej er ikke omfattet af forbuddet mod valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning i stemmelokalerne og andre steder i umiddelbar tilknytning hertil, selv om de måtte ligge tæt på indgangsdøren til bygningen med stemmelokaler.

Om kommunalbestyrelsens tilladelse til opsætning af valgplakater på kommunens vejarealer, se afsnit 6.4.2. ovenfor.

Der er intet i vejen for, at kommunalbestyrelse frem mod afstemningsdagen ved forskellige tiltag som f.eks. annoncer, kampagner o. lign. forsøger at få vælgerne til at møde frem og stemme på afstemningsdagen. Der er imidlertid ikke i valglovgivningen hjemmel til f.eks. udlodning af præmier eller lignende til (nogle af) vælgerne i forbindelse med, at de møder frem og afgiver deres stemme. Det er endvidere ikke en opgave, som kommunalbestyrelse kan påtage sig med hjemmel i kommunalfuldmagtsreglerne. Endelig vil en sådan præmieudlodning formentlig være i strid med forbuddet mod begunstiggelse af enkeltpersoner, som også følger af kommunalfuldmagtsreglerne.

7.6. Fotografering af stemmeafgivningen og publicering af billeder af en udfyldt stemmeseddel på de sociale medier

Det er ikke tilladt, at en vælger fotograferer sin udfyldte stemmeseddel og herefter publicerer billedet på de sociale medier eller andre steder. Det vil være i strid med stemmehemmeligheden, som følger af lovens § 99, stk. 1, jf. § 48, stk. 3, hvoraf det fremgår, at vælgeren skal sammenfolde sin stemmeseddel efter stemmeafgivningen, så ingen kan se, hvorledes vælgeren har stemt.

Valgstyrelse bør derfor informere de vælgere, der retter henvendelse herom, om, at det ikke er tilladt at fotograferer sin udfyldte stemmeseddel. Da det imidlertid ikke er strafbart på denne måde at bryde stemmehemmeligheden, kan valgstyrelse alene gribe ind med en henstilling om at overholde stemmehemmeligheden i de tilfælde, hvor valgstyrelse bliver bekendt med, at en vælger vil tage et billede af

sin udfyldte stemmeseddel. Kommunalbestyrelsen er således heller ikke forpligtet til at reagere, hvis det efterfølgende opdages, at en vælger har publiceret et billede af sin udfyldte stemmeseddel på de sociale medier eller andre steder.

7.7. Indsamlinger m.v. på afstemningsstederne

Kommunalbestyrelsen afgør som ejer eller eventuelt bruger af den matrikel, hvor bygningen med stemmelokalerne er beliggende, om der må ske indsamlinger til velgørende formål (Røde Kors, Folkekirkens Nødhjælp m.v.) på afstemningsdagen ved de enkelte afstemningssteder. Kommunalbestyrelsen kan i den forbindelse stille betingelser om, hvor store indsamlingsbøsserne må være, og hvor de må stå m.v. Indsamlingsbøsserne skal selvsagt placeres uden for stemmelokalerne.

Indsamlingerne skal ske i overensstemmelse med reglerne i indsamlingsloven (lov nr. 511 af 26. maj 2014). Dette indebærer bl.a., at en indsamling, hvor der rettes personlig henvendelse til vælgerne på åben gade eller andre offentlige steder med opfordringer til at yde bidrag til et forud angivet formål (gadeindsamling), kræver særlig tilladelse fra Indsamlingsnævnet. Opstilling af en indsamlingsbøsse anses ikke i sig selv for en gadeindsamling. En sådan indsamling kræver alene anmeldelse eller orientering til Indsamlingsnævnet. Det er den forening, organisation m.v., som foretager indsamlingen, som har pligt til at indhente tilladelsen eller indgive anmeldelsen eller orienteringen til Indsamlingsnævnet og til at sikre, at eventuelle vilkår for tilladelsen og andre regler for indsamlingen, herunder krav til indsamlingsbøssers indretning, overholdes. Nærmere oplysninger kan findes på Indsamlingsnævnets hjemmeside <http://www.indsamplingsnaevnet.dk> eller ved henvendelse til nævnet.

Kommunalbestyrelsen vil efter ministeriets opfattelse også kunne tillade afholdelse af almennyttige lotterier ved afstemningsstederne.

Almennyttige lotterier skal overholde reglerne i spilleloven (lov nr. 848 af 1. juli 2010) og bekendtgørelse for almennyttige lotterier (bekendtgørelse nr. 1301 af 15. december 2011). Dette indebærer bl.a., at der skal ansøges om tilladelse fra Spillemyndigheden eller – for almennyttige lotterier med en salgssum under 20.000 kr. – ske anmeldelse til Spillemyndigheden. Nærmere oplysninger og blanketter til ansøgning/anmeldelse kan findes på Spillemyndighedens hjemmeside <https://spillemyndigheden.dk/lotterier> eller ved henvendelse til myndigheden.

Eventuelle indsamlinger eller afholdelse af almennyttige lotterier skal i øvrigt foregå således, at de ikke på nogen måde kan forstyrre valghandlingen, herunder gøre det besværligt at komme ind og ud af stemmelokalerne. Det skal således være muligt for vælgere at komme ind og ud af stemmelokalerne uden at blive standset eller anråbt af eventuelle indsamlere eller udbydere af almennyttige lotterier ved afstemningsstedet. Valgstyrerne skal påse dette på afstemningsdagen, ligesom de skal påse, at vælgerne ikke i forbindelse med sådanne indsamlinger eller almennyttige lotterier udsættes for valgagitation eller anden holdningsmæssig påvirkning.

Kommunalbestyrelsens afgørelse af, om og i bekræftende fald på hvilke betingelser der skal gives tilladelse til sådanne indsamlinger eller almennyttige lotterier, skal i øvrigt træffes i overensstemmelse med almindelige grundsætninger om saglighed og ligelighed i forvaltningen med henblik på at sikre, at afstemningen kan foregå uforstyrret. Kommunalbestyrelsen kan i den forbindelse stille som vilkår, at indsamlingen eller det almennyttige lotteri opfylder betingelserne i indsamlingsloven henholdsvis spillelovgivningen, og at tilladelsen til eller anmeldelsen af indsamlingen eller det almennyttige lotteri forevises.

7.8. Andre afstemninger samtidig med folkeafstemningen

Kommunalbestyrelsen kan beslutte, at der i forbindelse med folkeafstemningen skal afholdes en særlig lokal afstemning. En forudsætning herfor er, at den lokale afstemning tilrettelægges på en sådan måde, at den lokale afstemning foregår tydeligt og klart adskilt fra folkeafstemningen, herunder med særlige

valgborde, stemmerum og stemmekasser og så vidt muligt i adskilte lokaler med særskilte adgangsveje til de pågældende stemmelokaler. Den lokale afstemning skal herudover tilrettelægges på en måde, så den ikke kan virke forstyrrende på vælgerens adgang til at stemme ved folkeafstemningen eller på gennemførelsen af afstemningen i øvrigt, og sådan, at folkeafstemningen har første prioritet i forhold til den lokale afstemning.

7.9. Exit polls

Loven indeholder ikke bestemmelser om og i bekræftende fald, på hvilke betingelser der kan foretages meningsmålinger på afstemningsstederne på afstemningsdagen, efter at vælgerne har afgivet deres stemme (exit polls).

Efter lovens § 50 skal vælgerne kunne stemme uden at blive udsat for nogen form for holdningsmæssig påvirkning umiddelbart inden.

Der må derfor ikke foretages meningsmålinger på afstemningsdagen i stemmelokalerne eller på steder i umiddelbar tilknytning hertil. Der er ikke noget i vejen for at afholde meningsmålingen uden for stemmelokalerne og steder i umiddelbar tilknytning hertil, blot man først henvender sig til vælgerne, efter at de har stemt.

Meningsmålinger, der afholdes inden for afstemningsstedets matrikel, kan kun foretages med kommunalbestyrelsens tilladelse. Kommunalbestyrelsens afgørelse om og i bekræftende fald, på hvilke betingelser der skal gives tilladelse, skal træffes i overensstemmelse med almindelige grundsætninger om saglighed og lighed i forvaltningen med henblik på at sikre, at afstemningen kan foregå uforstyrret.

Kommunalbestyrelsen må derfor ikke ud fra et ønske om at forhindre afholdelsen af sådanne meningsmålinger give afslag eller gøre en tilladelse betinget af, at resultatet først offentliggøres efter afstemningens afslutning for at forhindre, at sådanne meningsmålinger afholdes.

Meningsmålinger på områder på eller ud til offentlig gade eller vej kan derimod foretages uden tilladelse fra kommunalbestyrelsen.

Efter Social- og Indenrigsministeriets opfattelse gælder der ikke et forbud mod offentliggørelse af sådanne meningsmålinger, inden afstemningen på afstemningsdagen er afsluttet. Et sådant forbud kan ikke udledes af forbuddet i loven mod foretagelse af stemmeoptælling og offentliggørelse af resultatet inden kl. 20 på afstemningsdagen.

7.10. Pressens adgang til stemmelokalerne

Det er valgstyrelserne på vedkommende afstemningssted, der som ansvarlige for afstemningen på afstemningsdagen afgør, om og på hvilken måde pressen, herunder et tv-reportagehold, skal have adgang til et stemmelokale.

Valgstyrelserne skal sikre, at pressen ikke får adgang til stemmelokalerne på en måde, der strider mod stemmehemmeligheden. Pressen må derfor under ingen omstændigheder overvære en vælgers stemmeafgivning i stemmerummet, hvor kun vælgeren og de, der efter loven må give vælgeren den nødvendige hjælp til stemmeafgivningen, må være til stede, se lovens § 48, stk. 1, og § 49. I de tilfælde, hvor en vælger får lov til at stemme uden for stemmelokalet, må pressen heller ikke overvære vælgerens stemmeafgivning på en sådan måde, at pressen kan se, hvad vælgeren har stemt, se lovens § 49. Pressen må heller ikke se, hvad en vælger har stemt, inden vælgeren lægger stemmesedlen i stemmekassen, da vælgeren skal folde stemmesedlen sammen på en sådan måde, at ingen kan se, hvad vælgeren har stemt, se lovens § 48, stk. 3. Dette gælder, uanset om vælgeren udtrykkeligt ønsker, at andre kan se, hvad vælgeren har stemt.

Valgstyrelserne skal også sikre, at pressen ikke får adgang til stemmelokalerne på en måde, der strider mod forbuddet i lovens § 50 mod valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning i

valglokalerne eller andre steder i umiddelbar tilknytning hertil, se afsnit 7.5. og 7.9. ovenfor. Hvis pressen får adgang til stemmelokalerne, skal valgstyrene sikre, at pressen først henvender sig til vælgerne, efter at disse har stemt, at vælgerne kun afbildes/medvirker i reportagen efter eget ønske, og at reportagen fra stemmelokalerne ikke får karakter af valgagitation over for de vælgere, der er til stede i lokalet.

Valgstyrene skal endvidere sikre, at pressens eventuelle tilstedeværelse kan ske uden gene eller ulempe for vælgerne under hensyn til valghandlingens uforstyrrede afvikling i ro og orden.

Valgstyrenes afgørelse af om og i bekræftende fald, på hvilke betingelser det kan tillades, at pressen er til stede under afstemningen, skal træffes i overensstemmelse med almindelige grundsætninger om saglighed og lighed i forvaltningen med henblik på at sikre, at afstemningen kan foregå uforstyrret.

8. Brevstemmeafgivning

Ved folkeafstemninger kan der brevstemmes efter de almindelige regler om brevstemmeafgivning ved folketingsvalg, se lovens § 100 med de undtagelser, der følger af bestemmelsens stk. 2-4. Undtagelserne vedrører dels indholdet af brevstemmesedlerne (på brevstemmesedlerne skal klart adskilt være trykt ordene »Ja« og »Nej«) og fremgangsmåden ved stemmeafgivningen, dels fristen for at brevstemme i kommunerne på de steder, hvor enhver vælger kan brevstemme, se nedenfor i afsnit 8.2.2.

8.1. De generelle regler om brevstemmeafgivning her i landet

Reglerne om brevstemmeafgivning her i landet findes i lovens § 100, stk. 2-4, og i § 100, stk. 1, jf. §§ 53-56 og §§ 60-62.

Efter disse bestemmelser kan enhver vælger brevstemme i enhver kommune de sidste 3 måneder før afstemningsdagen. Der kan dog tidligst afgives brevstemme ved folkeafstemninger på et tidspunkt, hvor der er den fornødne klarhed over, hvilken lov eller hvilket lovforslag der skal afholdes afstemning om. Denne klarhed foreligger først, når lovforslaget om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning fremsættes i Folketinget den 8. oktober 2015, og der kan derfor først brevstemmes fra denne dag.

Der kan brevstemmes indtil den næstsidste hverdag før afstemningsdagen, det vil sige tirsdag den 1. december 2015.

Visse nærmere angivne grupper af vælgere på sygehuse, i visse boliger og boformer efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, samt i Kriminalforsorgens anstalter og arresthusene kan brevstemme inden for de sidste tre uger før afstemningsdagen, dvs. fra torsdag den 12. november 2015, til og med senest den næstsidste hverdag før afstemningsdagen, dvs. senest tirsdag den 1. december 2015.

Endelig kan vælgere, der på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke kan møde frem på afstemningsstedet, brevstemme i deres eget hjem, medmindre de har mulighed for at stemme på sygehuse og i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger. Alle vælgere, herunder fysisk og psykisk handicappede, der har behov for hjælp ved brevstemmeafgivningen, har ret til at modtage hjælp af en personligt udpeget hjælper, se nærmere nedenfor under afsnit 8.2.4. og 8.4.4.

Om stemmeafgivning på mindre øer, se nedenfor i afsnit 8.5.

Der afholdes ikke folkeafstemning om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning på Færøerne og i Grønland. Der opstår derfor ikke spørgsmål om stemmeafgivning for færøske og grønlandske vælgere, der midlertidigt opholder sig i Danmark.

Ved brevstemmeafgivningen til folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning må kun anvendes det brevstemmemateriale, der er fremstillet af Social- og Indenrigsministeriet hertil, se afsnit 8.7.3. og 9.2.2. nedenfor.

8.1.1. Brevstemmematerialet, herunder benyttelse af restoplæg samt bestilling og betaling af nyt materiale

Brevstemmematerialet til brug ved brevstemmeafgivning til folkeafstemning består af:

- 1) En stemmeseddel påtrykt ordet »Stemmeseddel« samt ordene »Ja« og »Nej« i to adskilte rubrikker.
- 2) En rød konvolut, der på forsiden er påtrykt ordene »Stemmeseddel til folkeafstemning« samt en kortfattet vejledning om, hvordan stemmesedlen skal udfyldes.
- 3) Et følgebrev. Følgebrevets ene side er forsynet med rubrikker til angivelse af den kommunalbestyrelse, følgebrevet skal sendes til, samt vælgerens navn, fødselsdato, bopæl og underskrift i tilknytning til en fortrykt tekst, hvoraf det bl.a. fremgår, at den stemmeseddel, der fremsendes i den lukkede konvolut, er en stemmeseddel til folkeafstemningen fra den vælger, der har underskrevet følgebrevet. Den samme side er endvidere forsynet med rubrikker i tilknytning til en fortrykt tekst til stemmemodtagerens attestation af vælgerens brevstemmeafgivning. Følgebrevets anden side er påtrykt en vejledning om fremgangsmåden ved afgivelsen af brevstemme. I nederste højre hjørne på vejledningssiden (bagsiden) er trykt enten »Schultz 2008« eller »Rosendahls-Schultz Grafisk 2014«.
- 4) En rød yderkuvert, der på forsiden i nederste venstre hjørne er påtrykt ordene »Stemmeseddel til folkeafstemning«. Forsiden er endvidere forsynet med rubrikker til angivelse af, hvilken kommunes kommunalbestyrelse yderkuverten skal sendes til. Yderkuvertens bagside er forsynet med rubrikker til angivelse af vælgerens navn, fødselsdato og bopæl.

Social- og Indenrigsministeriet har fået fremstillet nyt brevstemmemateriale til folkeafstemninger i 2014. Brevstemmematerialet har samme format og indeholder samme bestanddele (se opregningen ovenfor) som tidligere oplæg af brevstemmematerialet. Ændringerne består hovedsageligt i visse sproglige ændringer af bl.a. vejledningen til vælgeren på forsiden af den røde konvolut til stemmesedlen samt i følgebrevet. Rosendahls vil fortsat udsende evt. restoplæg af materialet fremstillet i 2008, før der udsendes materiale fremstillet i 2014.

Eventuelle restoplæg af det brevstemmemateriale til folkeafstemninger, ministeriet lod fremstille i 2008, og som blev brugt til folkeafstemningen om ændring af tronfølgeoven, kan fortsat benyttes. Tidligere restoplæg kan derimod *ikke* benyttes, men skal kasseres.

Viser det sig alligevel nødvendigt i enkelte tilfælde at benytte restoplæg af brevstemmemateriale til folkeafstemninger fremstillet tidligere end i 2008, skal ministeriet gøre opmærksom på, at det kan give nogle problemer i forhold til postsorteringen, hvis yderkuverten frankeres med en frankeringsmaskine, der påfører afsenderens postnummer. I dette tilfælde kan man risikere, at yderkuverten ved den maskinelle postsortering returneres til indehaveren af frankeringsmaskinen. Dette skyldes, at yderkuverten i det gamle materiale er mindre end i det nye brevstemmemateriale, som ministeriet har fået fremstillet. For at undgå dette skal brevstemmemodtageren overstrege afsenderadressen i frankeringsstemplet, inden brevet videregives til Post Danmark til postbesørgelse.

Brevstemmemateriale kan rekvireres hos Rosendahls, Herstedvang 10, 2620 Albertslund, tlf. 43 22 73 00, telefax 43 63 19 69, e-post: distribution@rosendahls.dk. Det er ikke muligt at bestille brevstemmemateriale via internettet.

Bemærk, at kommunalbestyrelserne i henhold til en ændring af valglovgivningen i december 2012 fremover skal refundere staten udgifterne til det brevstemmemateriale, kommunen rekvirerer til brug for brevstemmeafgivningen, som kommunalbestyrelsen står for de steder, hvor enhver vælger kan brevstemme, samt på visse institutioner, boliger og boformer omfattet af lov om social service og boliglovgivningen, i vælgerens hjem samt på afsides beliggende øer. Kommunerne vil derfor blive faktureret af Rosendahls for det materiale, der bestilles. Udgifterne til brevstemmemateriale til brug for brevstemmeafgivning på sygehuse, Kriminalforsorgens anstalter og arresthusene, på skibe og havanlæg samt i udlandet afholdes fortsat af Social- og Indenrigsministeriet.

Social- og Indenrigsministeriet kan bestemme, at følgebrev og yderkuverter, som kommunalbestyrelsen har fået fremstillet, kan anvendes i stedet for de følgebrev og yderkuverter, som Social- og Indenrigsministeriet har fået fremstillet, se lovens § 60, stk. 3.

I henhold hertil har Social- og Indenrigsministeriet bestemt, at det følgebrev, som kommunalbestyrelsen kan udskrive fra KMD A/S' valgudskrivningssystem, samt den yderkuvert, der passer til dette følgebrev, skal sidestilles med følgebrev og yderkuverter, som Social- og Indenrigsministeriet har fået fremstillet. Disse følgebrev og yderkuverter kan derfor anvendes ved den brevstemmeafgivning, som kommunalbestyrelsen står for, dvs. brevstemmeafgivning på borgerservicecentre m.v., i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, samt i vælgerens hjem og på afsides beliggende øer.

Af hensyn til evt. tekniske eller andre problemer med udskrivning af det følgebrev, som kommunalbestyrelsen kan udskrive fra KMD A/S' valgudskrivningssystem, skal kommunalbestyrelsen dog sørge for, at der alle steder, hvor der kan brevstemmes i kommunen, forefindes nogle eksemplarer af ministeriets brevstemmemateriale inkl. det følgebrev og den yderkuvert, som ministeriet har fået fremstillet. Det må således ikke forekomme, at en vælger afvises fra at afgive en brevstemme, fordi vedkommende ikke kan fremsøges i KMD's valgudskrivningssystem. I sådanne tilfælde skal vælgeren tilbydes at anvende ministeriets brevstemmemateriale, hvor følgebrevet kan udfyldes i hånden.

Brevstemmemateriale beregnet til folketingsvalg, Europa-Parlamentsvalg eller kommunale og regionale valg kan *ikke* bruges til folkeafstemninger.

8.2. Særligt om brevstemmeafgivning på de steder i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. borgerservicecentre og lignende

Det er kommunalbestyrelsens ansvar at tilrettelægge og gennemføre brevstemmeafgivning på de steder i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme.

8.2.1. Ændring af bestemmelsen om brevstemmeafgivning i kommunen

Ved en lovændring i december 2012 (lov nr. 1252 af 18. december 2012) fik den almindelige bestemmelse om brevstemmeafgivning i kommunen i lovens § 53 en ny ordlyd. Lovændringen afskaffede det hidtil gældende krav om, at en vælger skulle være forhindret i at møde frem på afstemningsdagen, samt ændrede det hidtidige krav om, at vælgeren kunne brevstemme på ethvert folkeregister til, at vælgeren kan brevstemme i enhver *kommune* her i landet.

Hensigten med ændringen har været at tilpasse bestemmelsens ordlyd til den praksis, der efterhånden har udviklet sig i forhold til brevstemmeafgivningen i kommunerne. Heri ligger for det første, at det i realiteten beroede på vælgerens egen afgørelse, om vælgeren var forhindret i at møde op på afstemningsstedet på afstemningsdagen for at kunne brevstemme, da der ikke var noget krav om, at vælgeren skulle kunne dokumentere eller i øvrigt redegøre for, at den pågældende vælger ikke havde mulighed for at stemme på afstemningsdagen. For det andet gav lovens tidligere stedlige betegnelse for, hvor brevstemmeafgivningen skulle foregå (i folkeregistrene), heller ikke et helt retvisende billede af den brede anvendelse, som bestemmelsen har fået i praksis, hvor brevstemmeafgivningen finder sted i borgerservicecentre samt under visse betingelser på biblioteker og i mobile enheder (bogbusser og lign.) m.v. Dertil kom, at begrebet »folkeregister« fandtes utidssvarende, da det ikke længere anvendes i CPR-lovgivningen.

Bestemmelsen har derfor nu følgende ordlyd:

»§ 53. Enhver vælger kan brevstemme i enhver kommune i landet.«

Bestemmelsen gælder også for folkeafstemninger, se lovens § 101, stk. 1.

8.2.2. Betingelserne for brevstemmeafgivning

Til folkeafstemningen om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning kan enhver vælger brevstemme i enhver kommune her i landet fra lovforslagets fremsættelse torsdag den 8. oktober 2015, hvor der er den fornødne klarhed over afstemningstemaet, dog senest den næstsidste hverdag før afstemningsdagen, dvs. senest tirsdag den 1. december 2015, se lovens 100, stk. 4.

Enhver vælger, der kan identificere sig, se lovens § 61, har således en lovmæssig ret til inden for dette tidsrum at brevstemme i enhver kommune i hele landet på de steder, hvor kommunalbestyrelsen har bestemt, at vælgere kan brevstemme, se lovens § 53.

Det kan være hensigtsmæssigt at give adgang til at brevstemme på alle kommunens borgerservicecentre inklusiv filialer. I de kommuner, som er blevet væsentligt større efter kommunalreformen, kan det være hensigtsmæssigt at give vælgerne adgang til at brevstemme flere steder i kommunen, så vælgerne ikke får for lang afstand til et sted, hvor de kan brevstemme.

Det er forudsat i loven, at kommunalbestyrelsen ved valget af brevstemmeafgivningssteder skal sikre sig, at vælgeren ikke får for lang afstand til et sted, hvor vælgeren kan brevstemme, og at der er rimelige muligheder for offentlig og privat transport til brevstemmeafgivningsstedet.

Brevstemmematerialet skal senest fra den dag, hvor brevstemmeafgivningen påbegyndes, dvs. fra og med torsdag den 8. oktober 2015, findes på de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, herunder borgerservicecentre og lignende.

Det forhold, at der på de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. borgerservicecentre og lignende, kan brevstemmes fra torsdag den 8. oktober 2015, indebærer endvidere, at der fra og med denne dag inden for almindelig ekspeditionstid skal være personale til stede, der kan fungere som brevstemmemodtagere for de vælgere, der måtte henvende sig for at brevstemme. En kommune må således ikke holde et borgerservicecenter åbent i kortere tid for brevstemmeafgivning end borgerservicecentrets almindelige åbningstid.

Afholder kommunen brevstemmeafgivning på et sted, hvor der foregår andre aktiviteter end ekspeditioner i forbindelse med borgerservice, f.eks. på et bibliotek, en uddannelsesinstitution eller et kulturhus m.v. (se nærmere nedenfor under afsnit 8.2.2.1.), kan åbningstiden for brevstemmeafgivning og evt. andre borgerserviceekspeditioner dog godt afvige fra den pågældende lokations almindelige åbningstid. Kommunen bør i givet fald annoncere åbningstiderne for brevstemmeafgivning sådanne steder synligt på stedet og på kommunens hjemmeside samt evt. den pågældende lokations hjemmeside. Kommunen bør samtidig sikre sig, at medarbejderne på de pågældende lokationer samt i borgerservice m.v. er bekendt med eventuelle differentierede åbningstider for brevstemmeafgivning henholdsvis almindelige ekspeditioner på sådanne lokationer og dermed er i stand til at vejlede vælgere herom.

Det vil være hensigtsmæssigt at holde mindst ét sted i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, åbent for brevstemmeafgivning i mindst nogle timer de tre forudgående lørdage før udløbet af fristen for brevstemmeafgivning tirsdag den 1. december 2015, dvs. lørdag den 14., 21. og 28. november 2015, selv om der normalt er lukket om lørdagen. Det vil i øvrigt være hensigtsmæssigt at holde også evt. øvrige steder i kommunen, hvor der kan brevstemmes, åbent for brevstemmeafgivning i nogle timer de nævnte tre forudgående lørdage før fristens udløb.

Det er forudsat i loven, at kommunen på kommunens hjemmeside og på anden egnet måde, f.eks. ved annoncering i lokale dagblade, offentliggør, hvilken eller hvilke afdelinger i kommunen der varetager brevstemmeafgivningsfunktionen og disses åbningstid.

8.2.2.1. Brevstemmeafgivning på biblioteker, uddannelsesinstitutioner, i mobile brevstemmeafgivningsenheder (valgbusser) m.v.

Inden for valglovgivningens rammer er det op til den enkelte kommunalbestyrelse at beslutte, hvilken eller hvilke afdelinger i den kommunale forvaltning der skal være det sted, hvor enhver vælger kan brevstemme.

Ud over at henlægge brevstemmeafgivningen til f.eks. borgerservicecentre og lignende kan kommunalbestyrelsen også henlægge brevstemmeafgivningen til andre dele af den kommunale forvaltning, f.eks. biblioteker eller kulturhuse m.v., eller til mobile enheder, f.eks. valgbusser eller biblioteksbusser, eller til midlertidige afstemningssteder, f.eks. på en banegård eller en uddannelsesinstitution. Det forudsætter dog, at der sker den nødvendige afskærmning af de lokaliteter, hvor brevstemmeafgivningsfunktionen foregår, samt at stemmehemmeligheden og valghandlingens uforstyrrede afvikling er sikret i tilstrækkelig grad.

Det er endvidere en forudsætning, at princippet, der nu er lovfæstet, om neutralitet med hensyn til de ydre omstændigheder ved valghandlingen overholdes. Kommunen skal således sikre, at vælgerne kan afgive deres brevstemme uden at blive udsat for valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning i umiddelbar tilknytning til brevstemmeafgivningen, se lovens § 61, stk. 8. Brevstemmeafgivningen bør derfor som udgangspunkt foregå i et særligt lokale eller i afskærmede omgivelser, hvor der ikke er fremlagt eller ophængt materiale, der kan tolkes som agiterende eller i øvrigt holdningspåvirkende.

Brevstemmeafgivningen skal i alle tilfælde fortsat forestås af kommunalt ansat personale. Kommunalbestyrelsen skal sørge for behørig instruktion af det kommunale personale, som skal forestå brevstemmeafgivningen, herunder om forbuddet mod at give vælgeren råd eller opfordring med hensyn til hvad vælgeren skal stemme, reglerne om hjælp til stemmeafgivning og den korrekte udfyldelse af stemmeseddel, følgebrev og yderkuvert m.v.

Ved henlæggelse af brevstemmeafgivning til biblioteker, hvor der som et led i bibliotekets forpligtelse til at informere om samfundsforhold i henhold til bibliotekslovgivningen er fremlagt holdningspåvirkende materiale, er det et krav, at dette materiale er anbragt således, at det ikke befinder sig i eller i nærheden af det område, hvor brevstemmeafgivningen foregår. Det skal blandt andet ved den nødvendige skiltning, afskærmning og støjdæmpning samt den nødvendige bemanning ved dertil instrueret kommunalt personale sikres, at valghandlingen kan afvikles forsvarligt, stemmehemmeligheden overholdes og brevstemmematerialet opbevares forsvarligt. Disse hensyn indebærer, at brevstemmemodtagere skal have den fornødne alder og modenhed for, at brevstemmeafgivningen kan foregå på en betryggende måde. Efter Social- og Indenrigsministeriets opfattelse skal brevstemmemodtagere således normalt være myndige (over 18 år), idet de bl.a. på kommunens vegne skal attestere følgebrevet til brevstemmen og om nødvendigt skal kunne yde hjælp til stemmeafgivningen. Der skal endvidere være den nødvendige plads og indretning til, at vælgeren kan afgive sin brevstemme uden overværelse af andre, og den nødvendige hjælp ydes de vælgere, der har behov for hjælp til stemmeafgivningen.

Forbuddet mod, at der på biblioteker fremlægges eller ophænges materiale, der kan tolkes agiterende m.v. på det sted, hvor brevafstemningen afvikles, er ifølge Kulturstyrelsen foreneligt med bibliotekernes forpligtelse til at informere om samfundsforhold i henhold til bibliotekslovgivningen, herunder ved fremlæggelse af partiernes valgmateriale m.v. Bibliotekerne kan derfor normalt benyttes til brevstemmeafgivning, uden at dette strider mod bibliotekernes informationsforpligtelse. Det bemærkes herved, at valgmateriale m.v. som nævnt ovenfor godt må være fremlagt i rum og på steder, som vælgerne passerer på vej til brevstemmeområdet.

Ved henlæggelse af brevstemmeafgivningen til steder med fri adgang for offentligheden, f.eks. en uddannelsesinstitution eller en banegård m.v., skal der udvises særlig omhu for at sikre lovgivningens krav til valghandlingens uforstyrrede varetagelse, herunder i form af den nødvendige afskærmning af afstemningslokalerne og sikring af vælgeren imod holdningsmæssig påvirkning umiddelbart inden brev-

stemmeafgivningen. Det indebærer bl.a., at der ikke må afholdes vælgermøder i umiddelbar tidsmæssig tilknytning til brevstemmeafgivningen, således at vælgerne efter at have deltaget i et vælgermøde kan gå direkte hen og brevstemme i f.eks. et tilstødende lokale. Se lovens § 61, stk. 8, hvorefter stemmemodtageren påser, at vælgere, der ønsker at brevstemme, ikke udsættes for valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning *i umiddelbar tilknytning* til brevstemmeafgivningen. Kommunalbestyrelsen bør derfor ved fastlæggelsen af dato og tidsrum for brevstemmeafgivning på steder med fri adgang til offentligheden forinden undersøge, om der er planlagt afholdt vælgermøder de pågældende steder, og om muligt træffe aftale med de pågældende lokationer om, at der ikke afholdes vælgermøder op til eller samtidig med brevstemmeafgivningen.

Der er ikke adgang til at oprette faste brevstemmeafgivningssteder på eller ud til offentlig vej. Under forudsætning af, at der sker den nødvendige iagttagelse af de ovenfor nævnte almindelige principper for en betryggende, neutral og sikker brevstemmeafgivning, vil der dog kunne foranstalles brevstemmeafgivning fra mobile enheder, f.eks. en bogbus eller lignende.

8.2.3. Den almindelige fremgangsmåde ved brevstemmeafgivningen

Social- og Indenrigsministeriet har ikke fastsat nærmere regler om, hvordan afgivelse af brevstemmer på de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentrene og lignende, skal foregå. Brevstemmeafgivningen skal derfor foregå direkte efter lovens regler, se folketingsvalglovens § 61 med de afvigelser, der følger af, at der ved en folkeafstemning gælder særlige regler om fremgangsmåden ved stemmeafgivning, se § 100, stk. 3, jf. § 99, stk. 3.

Ministeriet modtager op til hvert valg et stort antal henvendelser fra kommunerne om, hvorvidt brevstemmer, hvor følgebrevet ikke er udfyldt korrekt, kan tages i betragtning, herunder særligt hvor der er begået administrative fejl. Ministeriet skal derfor indskærpe vigtigheden af, at kommunalbestyrelsen sørger for, at de kommunalt ansatte og tilfornærede vælgere, der skal virke som stemmemodtagere, er tilstrækkeligt instrueret om proceduren for afgivelse og modtagelse af brevstemmer, herunder vigtigheden af, at der udvises den største omhyggelighed hermed. Stemmemodtagerne bør være særligt opmærksomme på, at der er anvendt det korrekte følgebrev, og at følgebrevet er korrekt udfyldt af både vælgeren og stemmemodtageren, så tvivlstilfældene ved den senere gennemgang af brevstemmerne mindskes mest muligt. Manglende iagttagelse af den foreskrevne fremgangsmåde kan føre til, at brevstemmen ikke kan tages i betragtning, jf. afsnit 8.7.3. og 9.2.2.

8.2.3.1. Identifikation af vælgeren og udlevering af brevstemmemateriale

Ved brevstemmeafgivningen skal vælgere, der ønsker at brevstemme, vise den nødvendige legitimation til brevstemmemodtageren, inden brevstemmematerialet udleveres, se lovens § 61, stk. 1. Har vælgeren medbragt sit valgkort, kan dette tjene som identifikation af vælgeren, hvis der ikke i øvrigt er anledning til tvivl om vælgerens identitet. Benyttes valgkortet, skal vælgeren dog, for at vælgeren kan anses for identificeret, oplyse sin fødselsdato eller fremlægge anden form for ID, hvorefter fødselsdatoen fremgår, over for stemmemodtageren, inden brevstemmematerialet kan udleveres. Er der tvivl om vælgerens identitet, skal denne fastslås. Dette skal om nødvendigt ske ved, at vælgeren fremlægger dokumentation herfor, se principperne for identifikation af vælgeren ved afstemning på afstemningsdagen i folketingsvalglovens § 47 og afsnit 7.2. Herefter udleveres brevstemmematerialet, se § 60. Der henvises til lovens § 61, stk. 1.

8.2.3.2. Udfyldelse og afgivelse af brevstemme

Ved brevstemmeafgivningen sætter vælgere, der stemmer *for* lovforslaget eller loven, et kryds ved ordet »Ja« på stemmesedlen, mens vælgere, der stemmer *imod*, sætter et kryds ved ordet »Nej«, se lovens § 99, stk. 3, 2. pkt., jf. § 100, stk. 3.

Efter lovens § 61, stk. 3, 1. pkt., skal vælgeren afkrydse stemmesedlen, uden at andre overværer det, og dermed uden at andre kan se, hvad vælgeren har stemt, se dog afsnit 8.2.4. nedenfor om de tilfælde, hvor vælgeren skal have hjælp til stemmeafgivningen. Reglen gælder også ved brevstemmeafgivning på de steder i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentre og lignende. Reglen gælder endvidere i tilfælde, hvor pårørende eller andre, herunder repræsentanter for pressen, er til stede i f.eks. borgerservicecentret, mens brevstemmeafgivningen finder sted. Reglen gælder, uanset om det er vælgerens ønske, at andre kan se, hvorledes vælgeren har stemt.

Det er endvidere ikke tilladt, at en vælger fotograferer sin udfyldte stemmeseddel og herefter publicerer billedet på de sociale medier eller andre steder. Det vil være i strid med stemmehemmeligheden, som følger af lovens § 100, stk. 1, jf. § 61, stk. 3, 1. pkt. Brevstemmemodtagerne bør derfor informere de vælgere, der retter henvendelse herom, om, at det ikke er tilladt at fotografere sin udfyldte stemmeseddel. Da det imidlertid ikke er strafbart på denne måde at bryde stemmehemmeligheden, kan brevstemmemodtagerne alene gribe ind med en henstilling om at overholde stemmehemmeligheden i de tilfælde, hvor brevstemmemodtagerne bliver bekendt med, at en vælger vil tage et billede af sin udfyldte stemmeseddel. Kommunalbestyrelsen er således heller ikke forpligtet til at reagere, hvis det efterfølgende opdages, at en vælger har publiceret et billede af sin udfyldte stemmeseddel på de sociale medier eller andre steder.

Når vælgeren har afkrydset stemmesedlen, lægger vælgeren stemmesedlen i konvolutten. Derefter udfylder vælgeren følgebrevet og underskriver dette i overværelse af stemmemodtageren, der attesterer stemmeafgivningen.

Hvis brevstemmemodtageren ikke har mulighed for at sætte myndighedens stempel på følgebrevet, således som den fortrykte tekst til brug for attestation foreskriver, skal myndighedens navn skrives med blokbogstaver.

Som anført i afsnit 8.1.1. ovenfor kan det følgebrev, som kommunalbestyrelsen kan udskrive fra KMD A/S' valgudskrivningssystem, samt den yderkuvert, der passer til dette følgebrev, anvendes ved den brevstemmeafgivning, som kommunalbestyrelsen står for. Anvendes dette følgebrev, skal vælgeren ikke udfylde følgebrevet, da de nødvendige oplysninger allerede fremgår af brevet. Vælgeren skal derfor alene underskrive følgebrevet i overværelse af stemmemodtageren, der attesterer stemmeafgivningen. Ved udskrivning af følgebrev er det vigtigt, at der udvises den fornødne omhyggelighed, så det sikres, at følgebrevet vedrører den korrekte valg.

Vælgeren lægger herefter konvolutten med stemmesedlen samt følgebrevet i yderkuverten og lukker yderkuverten i overværelse af stemmemodtageren. Vælgeren udfylder yderkuverten med sit navn, sin fødselsdato og sin bopæl i overværelse af stemmemodtageren. Se lovens § 61, stk. 3. Den angivne procedure for vælgerens lukning og udfyldning af yderkuverten, der som angivet skal ske i stemmemodtagerens overværelse, er indført ved en lovændring i december 2012 (lov nr. 1252 af 18. december 2012). Hensigten hermed er at højne sikkerheden omkring valget, idet det er ministeriets opfattelse, at det er en central retssikkerhedsgaranti ved brevstemmeafgivningen, at vælgeren deltager i hele proceduren omkring brevstemmeafgivningen.

8.2.3.3. Kommunens håndtering af afgivne brevstemmer

Yderkuverten sendes til kommunalbestyrelsen i den kommune, hvor vælgeren er optaget på valglisten, se lovens § 61, stk. 7. Hvis en kommune i forbindelse med en vælgers brevstemmeafgivning eller på anden måde bliver opmærksom på, at vælgeren er flyttet eller står over for at skulle flytte inden 15. -dagen før afstemningen, eller kommunen efterfølgende bliver opmærksom på dette forhold, bør kommunen videresende brevstemmen til vælgerens aktuelle eller kommende bopælskommune. Kommunen har ikke pligt til systematisk at undersøge, om vælgere, hvis brevstemme kommunen har modtaget, skulle være flyttet forud for folkeafstemningen.

Når den enkelte vælger er færdig med at stemme, vil det være hensigtsmæssigt, at brevstemmen (yderkuvert med indhold) lægges ned i en særlig brevstemmekasse i vælgerens påsyn, sådan at én stemmekasse er beregnet til »indenbys« brevstemmer, dvs. brevstemmer, der ikke skal sendes videre med postvæsenet, mens en anden stemmekasse er beregnet til »udenbys« brevstemmer, dvs. brevstemmer, der skal sendes videre med postvæsenet. »Udenbys« brevstemmer skal afleveres til postbesørgelse så hurtigt som muligt. Brevstemmerne bør om muligt afsendes samme dag, de er afgivet, eller senest dagen efter. »Udenbys« brevstemmer, der afgives den sidste dag, der kan brevstemmes, dvs. tirsdag den 1. december 2015, skal afsendes samme dag.

Det vil være hensigtsmæssigt, at alle brevstemmer, der skal sendes med postvæsenet, sendes som A-post. Brevstemmer, der afgives i ugen op til afstemningsdagen, skal sendes som A-post.

8.2.3.4. *De fysiske rammer for brevstemmeafgivning*

Det vil være hensigtsmæssigt, at der på de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentrene og lignende, så vidt muligt indrettes stemmerum, hvor vælgeren kan stemme. Et bord eller en pult, der står for sig selv, så vælgeren har mulighed for at afgive sin brevstemme, uden at andre kan se, hvad vælgeren har stemt, kan dog også bruges.

Det vil endvidere være hensigtsmæssigt, hvis et eller flere af de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentrene og lignende, er indrettet således, at lokalerne, herunder evt. stemmerum eller enkeltstående pulte, er tilgængelige for kørestolsbrugere og andre stærkt bevægelseshæmmede. Kommunalbestyrelsen kan få rådgivning af Statens Byggeforskningsinstitut om, hvordan stemmelokalerne skal indrettes fysisk, og om, hvilke mål et stemmerum skal have, for at det også vil kunne benyttes af kørestolsbrugere. Se instituttets »Tjekliste for stemmebokse»: <http://www.sbi.dk/tilgaengelighed/tjeklister/tjekliste-for-stemmebokse>. Statens Byggeforskningsinstitut kan kontaktes på tlf.nr. 99 40 25 25 eller e-mail: sbi@sbi.aau.dk. Se også instituttets hjemmeside, der findes på adressen: www.sbi.dk/tilgaengelighed/bygningsindretning. Se afsnit 7.1.1. ovenfor.

Det vil i den forbindelse være hensigtsmæssigt, hvis der på et eller flere af de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentrene og lignende, for at lette tilgængeligheden for fysisk og psykisk handicappede vælgere indrettes et stemmerum, hvor der er plads til, at tre personer kan opholde sig samtidig. Stemmerummet skal have plads til, at der ud over vælgeren kan opholde sig to stemmemodtagere eller en stemmemodtager samt en personligt valgt hjælper, når en vælger har brug for hjælp til at afgive sin stemme, se nedenfor i afsnit 8.2.4. Det særlige stemmerum skal være stort nok til, at det ud over de to hjælpere kan benyttes af en vælger i kørestol.

Det Centrale Handicapråd har udarbejdet en vejledning til kommunerne om tilgængelighed til valg for personer med funktionsnedsættelse. Vejledningen kan hentes på adressen: http://www.dch.dk/sites/default/files/Tilg%C3%A6ngelighedtilvalgWEB_0.pdf.

8.2.3.5. *Forbud mod holdningsmæssig påvirkning m.v.*

Stemmemodtageren skal påse, at vælgere, der ønsker at brevstemme, ikke udsættes for valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning i umiddelbar tilknytning til brevstemmeafgivningen, se lovens § 61, stk. 8. Varetager flere stemmemodtagere brevstemmeafgivningen, skal forbuddet mod valgagitation og holdningsmæssig påvirkning påses af dem begge. Kommunalbestyrelsen skal derfor sikre, at der i de lokaler, hvor brevstemmeafgivningen finder sted, ikke ligger materiale med nogen form for holdningsmæssig påvirkning i forbindelse med afstemningen, herunder påvirkning, der ikke kan karakteriseres som valgagitation. Kommunalbestyrelsen skal også sørge for, at de lokaler, hvor brevstemmeafgivningen finder sted, er tilstrækkeligt afskærmet. Se afsnit 8.2.2.1. ovenfor om brevstemmeafgivning på biblioteker, uddannelsesinstitutioner, i mobile brevstemmeafgivningsenheder (valgbusser) m.v. Forbuddet gælder enhver form for holdningsmæssig påvirkning af vælgeren, uanset mediet hvorved

eller måden hvorpå eller personen hvorfra den holdningsmæssige påvirkning finder sted. Se afsnit 7.5. om det tilsvarende forbud på afstemningsdagen.

I forbindelse med brevstemmeafgivningen må stemmemodtagerne ikke give en vælger råd eller opfordring med hensyn til, hvorledes vælgeren skal stemme. De må ikke oplyse over for uvedkommende, om en vælger har brevstemt, eller i øvrigt oplyse noget om en vælgers stemmeafgivning. Se lovens § 100, stk. 1, jf. § 62.

De myndighedspersoner, der medvirker ved brevstemmeafstemningen som stemmemodtagere, har således *tavshedspligt* med hensyn til, hvad de får at vide om en vælgers stemmeafgivning.

Det er kommunalbestyrelsen, der afgør, om og i bekræftende fald på hvilke vilkår pressen skal have adgang til borgerservicecentre og lignende i forbindelse med stemmeafgivningen, se afsnit 7.10.

8.2.4. Reglerne om hjælp til brevstemmeafgivningen

Som nævnt har Social- og Indenrigsministeriet ikke fastsat nærmere regler om, hvordan afgivning af brevstemmer på de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentre og lignende, skal foregå. Hjælp til brevstemmeafgivningen skal derfor ydes direkte efter lovens regler.

Lovens regler om hjælp til brevstemmeafgivningen blev ændret ved en lovændring i 2008.

Hvis vælgeren ikke er i stand til at udfylde stemmesedlen eller udfylde og underskrive følgebrevet, eller hvis vælgeren i øvrigt ønsker hjælp i forbindelse med brevstemmeafgivningen, skal den eller de stemmemodtagere, brevstemmen afgives til, yde den fornødne hjælp, se lovens § 100, stk. 1, jf. § 61, stk. 4, 1. pkt.

Der er ikke nogen regel i loven om, at der skal være to stemmemodtagere ved brevstemmeafgivning på de steder i kommunerne, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentre og lignende.

Det vil dog være hensigtsmæssigt, at der er mindst to stemmemodtagere til stede for det tilfælde, at en vælger skal have hjælp til at udfylde stemmesedlen. I så fald kan to stemmemodtagere hjælpe vælgeren ved brevstemmeafgivningen. De stemmemodtagere, der har ydet hjælp, påfører følgebrevet ordene »Hjælp ydet til udfyldelse af stemmesedlen« eller lignende samt deres underskrifter. Det er ikke hensigtsmæssigt at påføre stemmemodtagernes initialer på følgebrevet, da vælgeren kan forlange, at hjælpen i stedet for den ene af stemmemodtagerne ydes af en person, som vælgeren selv har udpeget, se nærmere nedenfor. Den ene af stemmemodtagerne attesterer følgebrevet.

Hvis vælgeren ikke er i stand til selv at underskrive følgebrevet, kan vælgeren også få hjælp af to stemmemodtagere. Den ene stemmemodtager skriver i dette tilfælde under på det sted på følgebrevet, der er beregnet til vælgerens underskrift, med sit eget navn efterfulgt af ordet »for« og vælgerens navn, mens den anden stemmemodtager underskriver attesten.

Vælgeren kan endvidere få hjælp til at udfylde yderkuverten. Stemmemodtageren hjælper vælgeren med – på grundlag af den foreviste legitimation – at udfylde rubrikken på yderkuvertens bagside med vælgerens fulde navn, fødselsdato og bopæl samt skriver adressen på yderkuverten til kommunalbestyrelsen i den kommune, hvor vælgeren er optaget på valglisten (dvs. normalt den kommune, hvor vælgeren er bopælsregistreret i CPR 15 dage før afstemningsdagen). Retten til at forlange hjælp ved brevstemmeafgivningen gælder således *alle* vælgere, herunder fysisk og psykisk handicappede, der har behov for hjælp til brevstemmeafgivningen. Også vælgere med behov for at få forklaret stemmesedlens indhold og få vejledning om fremgangsmåden ved stemmeafgivningen har ret til at få hjælp hertil.

Det er dog i alle tilfælde *vælgeren selv*, der bestemmer, om vedkommende har brug for hjælp, hvilket bør indskræpes over for stemmemodtagerne. Hvis vælgeren trods et fysisk handicap eller lignende mener at være i stand til at gennemføre brevstemmeafgivningen uden hjælp, skal vælgeren have lov til det.

Vælgeren har ret til at forlange, at hjælpen ydes af en person, som vælgeren selv har udpeget. Hjælpen ydes af den personligt udpegede hjælper *ud over* stemmemodtageren eller, hvis der medvirker flere stemmemodtagere, *i stedet for* den ene af stemmemodtagerne, se lovens § 61, stk. 4, 2. pkt. Ønsker vælgeren hjælp fra en personligt udpeget hjælper, skal der således i alle tilfælde ud over den personlige hjælper tillige medvirke en stemmemodtager.

At hjælpen ydes *i forening* mellem stemmemodtageren og den person, der er udpeget af vælgeren selv, indebærer, at den praktiske bistand til selve stemmeafgivningen ydes af både stemmemodtageren og den person, der er udpeget af vælgeren selv. I det omfang en praktisk opgave kun kan udføres af én person alene, f.eks. udfyldning af stemmesedlen, udfyldning og underskrift af følgebrevet samt attestationen på følgebrevet af vælgerens brevstemmeafgivning, må det aftales mellem stemmemodtageren og den person, der er udpeget af vælgeren selv, hvem der udfører opgaven. Det vil dog være naturligt, at det er stemmemodtageren, der foretager attestationen på følgebrevet af vælgerens brevstemmeafgivning. Den, der attesterer på følgebrevet, må ikke samtidig underskrive følgebrevet på vælgerens vegne, dvs. følgebrevet skal i givet fald underskrives af den person, der er udpeget af vælgeren selv. Kan den person, vælgeren har udpeget, ikke underskrive følgebrevet, eller har vælgeren ikke udpeget nogen, må en anden stemmemodtager tilkaldes for at løse denne opgave. Det er også stemmemodtageren, der skal identificere vælgeren og yde denne vejledning om fremgangsmåden ved brevstemmeafgivningen, se afsnit 8.2.3. ovenfor. I tilfælde af uenighed kan det almindelige hensyn til valghandlingens uforstyrrede afvikling i ro og orden føre til, at brevstemmeafgivningen må afbrydes. Den nødvendige hjælp til vælgerens brevstemmeafgivning må herefter ydes af en eller to stemmemodtagere, medmindre vælgeren frabeder sig bistand.

Om reglerne for valget af den personligt udpegede hjælper og for hjælperens bistand henvises i øvrigt til afsnit 7.3. ovenfor.

En vælger må kun få hjælp til at afkrydse stemmesedlen, hvis vælgeren *umiddelbart* over for den, der yder hjælp, *utvetydigt* kan tilkendegive, hvad vælgeren ønsker at stemme, se lovens § 100, stk. 1, jf. § 61, stk. 6. Modtager vælgeren hjælp af en personligt udpeget hjælper, skal vælgerens utvetydige tilkendegivelse om sin stemmeafgivning fremsættes både over for den personligt udpegede hjælper og den stemmemodtager, der tillige skal medvirke. Se nærmere afsnit 7.3.

Brevstemmeafgivning på de steder i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borger-servicecentre og lignende, kan efter behov ske uden for brevstemmeafgivningsstedets lokaler, f.eks. på parkeringspladsen ved borgerservicecentret (»vognbrevstemme«). En vælger har dog ikke krav på at kunne brevstemme uden for brevstemmeafgivningsstedets lokaler.

Det er meget vigtigt, at stemmeafgivningen sker på en betryggende måde, så de pågældende vælgere ikke bliver udsat for nogen påvirkning med hensyn til, hvordan de skal stemme, og så ingen får mulighed for at finde ud af, hvad vælgeren har stemt. Heraf følger bl.a., at stemmeafgivningen uden for brevstemmeafgivningsstedets lokaler må tilrettelægges således, at eventuel hjælp til stemmeafgivningen sker *uden for hørevidde af andre* end de pågældende medvirkende valgstyrere/tilforordnede vælgere og en eventuel hjælper, vælgeren har udpeget. Tilsvarende gælder, at stemmeafgivningen i selve brevstemmeafgivningsstedets lokaler må tilrettelægges således, at den eventuelle hjælp til stemmeafgivningen vanskeligt kan høres af andre end de medvirkende valgstyrere/tilforordnede vælgere og en eventuel hjælper, vælgeren har udpeget.

8.3. Særligt om brevstemmeafgivning på sygehuse og i kriminalforsorgens anstalter og arresthusene

Brevstemmeafgivning på sygehuse og i Kriminalforsorgens anstalter og arresthusene gennemføres af institutionerne selv. Nærmere regler om afstemningens tilrettelæggelse og gennemførelse er fastsat i bekendtgørelse nr. 127 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning på sygehuse henholdsvis i bekendtgørelse nr. 129 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i kriminalforsorgens anstalter og arresthusene.

8.4. Særligt om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem

Det er kommunalbestyrelsens ansvar at tilrettelægge og gennemføre brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, samt i vælgerens hjem.

Nærmere regler herom er fastsat i bekendtgørelse nr. 128 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og bekendtgørelse nr. 130 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, hvortil der henvises. Opmærksomheden henledes særligt på den fortegnelse over kommunalbestyrelsens opgaver, som er opregnet i § 3 i de nævnte bekendtgørelser, samt på vigtigheden af, at den i bekendtgørelserne foreskrevne fremgangsmåde følges nøje, da manglende iagttagelse af fremgangsmåden kan føre til, at brevstemmen ikke kan tages i betragtning.

8.4.1. Betingelserne for brevstemmeafgivning

8.4.1.1. Brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen

For så vidt angår brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, gælder, at enhver vælger, der bor eller opholder sig i en af de boformer og boliger, der er nævnt i § 1, stk. 2, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, kan afgive brevstemme i boformen eller boligen. Se også lovens § 100, stk. 1, jf. § 54, stk. 2.

Vælgere, der på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet, kan brevstemme hjemme, medmindre de har mulighed for at stemme i en af de boformer og boliger, der er nævnt i § 1, stk. 2, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen. Se lovens § 100, stk. 1, jf. § 54, stk. 4.

De boformer og boliger, der er nævnt i § 1, stk. 2, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, kan inddeles i følgende 3 grupper:

- 1) Beboere i plejehjem og beskyttede boliger, i kvindekrisecentre (servicelovens § 109, se lovebekendtgørelse nr. 1053 af 8. september 2015) samt i (almene) plejeboliger, udstøttede private plejeboliger og friplejeboliger har under alle omstændigheder ret til at brevstemme i boformen eller boligen.
- 2) Beboere i boformer for voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer m.v. (servicelovens § 107, § 108, stk. 1, og § 184) samt i øvrige (almene) ældreboliger, lette kollektivboliger m.v. har som udgangspunkt ret til at brevstemme i boformen eller boligen. Kommunalbestyrelsen kan dog beslutte, at brevstemmeafgivning i de nævnte boformer i stedet skal ske efter reglerne om brevstemmeafgivning i hjemmet.
- 3) Vælgere, der opholder sig på opholdssteder uden for vælgerens bolig, hvor kommunen giver tilbud om personlig hjælp, omsorg og pleje m.v., har som udgangspunkt ret til at brevstemme på opholdsstedet. Kommunalbestyrelsen kan dog beslutte, at der ikke skal foretages brevstemmeafgivning på de nævnte opholdssteder. Det betyder, at vælgeren i stedet kan brevstemme i hjemmet efter reglerne herom.

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at vælgere, der bor eller opholder sig i de nævnte boformer eller boliger, i god tid inden afstemningen skal finde sted, bliver gjort bekendt med muligheden for at brevstemme i boformen eller boligen. Vælgerne skal samtidig gøres bekendt med, at de i stedet for at brevstemme har mulighed for at afgive deres stemme ved personligt fremmøde på afstemningsstedet på afstemningsdagen. Se § 3 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem kan ske inden for de sidste 3 uger før afstemningsdagen, det vil sige fra og med torsdag den 12. november 2015, dog senest næstsidste hverdag før afstemningsdagen, dvs. senest tirsdag den 1. december 2015. Se folketingsvalglovens § 56.

8.4.1.2. Brevstemmeafgivning i vælgerens hjem

Vælgere, der på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet, kan brevstemme hjemme, medmindre de har mulighed for at brevstemme i en af de boliger eller boformer, der er nævnt i § 1, stk. 2, i bekendtgørelse om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, se lovens § 54, stk. 4, 1. pkt., samt ovenfor i afsnit 8.4.1.1.

Ansøgning om at brevstemme i eget hjem kan tidligst indgives 4 uger før afstemningsdagen, dvs. torsdag den 5. november 2015, se § 4, stk. 1, 3. pkt., i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem.

Brevstemmeafgivning i vælgerens hjem kan ske inden for de sidste 3 uger før afstemningsdagen, dog senest næstsidste hverdag før afstemningsdagen, dvs. i perioden fra torsdag den 12. november 2015 til og med tirsdag den 1. december 2015.

Sidste frist for at søge om at brevstemme i eget hjem er kl. 12 ti dage før afstemningsdagen, dvs. mandag den 23. november 2015. Da 12. -dagen før afstemningsdagen er en lørdag, er fristen rykket til førstkommande mandag kl. 12. Kommunalbestyrelsen kan dog fastsætte en senere frist for indgivelsen af anmodningen om at brevstemme i hjemmet, dog senest næstsidste hverdag før afstemningsdagen, dvs. tirsdag den 1. december 2015, som er den sidste dag, hvor der kan brevstemmes her i landet. Se lovens § 54, stk. 4, 4. pkt., og § 56.

En eventuelt senere frist skal fastsættes generelt for alle vælgere i kommunen, der ønsker at brevstemme i eget hjem. Fristen for indgivelse af ansøgning skal fastsættes under hensyntagen til, at vælgeren skal kunne nå at brevstemme i hjemmet, inden fristen for brevstemmeafgivning udløber.

En beslutning om fastsættelse af en senere frist kan træffes også efter udløbet af den gældende frist og gælder i givet fald generelt for alle ansøgninger om brevstemmeafgivning i eget hjem, der modtages efter udløbet af den i loven fastsatte frist.

Ansøgningen skal indgives til opholdskommunen på et særligt ansøgningsskema, der udleveres af kommunen (borgerservicecentret). Skemaet kan også hentes på Social- og Indenrigsministeriets valg-hjemmeside: valg.sim.dk. Ansøgningsskemaet findes i to udgaver – én med fortrykt frist for indlevering af ansøgningsskemaet (til kommuner, der ikke ændrer ansøgningsfristen i forhold til loven) og én, hvor kommunen selv skal anføre fristen (til kommuner, der ønsker at forlænge ansøgningsfristen i forhold til loven).

Bemærk, at der nederst på ansøgningsskemaet findes en rubrik »til eventuelle bemærkninger«, hvor ansøgeren eller den, der hjælper vedkommende med at udfylde ansøgningsskemaet (f.eks. den der yder personlig og praktisk hjælp eller hjemmesygeplejen), kan gøre relevante bemærkninger, f.eks. om at vælgeren er på dagcenter på bestemte dage hver uge, at vedkommende ikke selv kan åbne døren eller andre ting, der vil være relevante for kommunen og/eller stemmemodtageren at vide.

Af hensyn til udlevering af ansøgningsskemaet til personer, der måtte henvende sig herom, skal borgerservicecentret eller det sted i kommunen, hvor der kan udleveres et sådant ansøgningsskema, holdes åbent mindst nogle timer umiddelbart inden kl. 12 ti dage inden valget, dvs. inden mandag den 23. november 2015. I kommuner, hvor brevstemmeafgivningsfunktionerne varetages i flere afdelinger, herunder i en eller flere borgerserviceafdelinger, skal mindst en af disse afdelinger holdes åbent.

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at vælgerne på forskellig måde bliver gjort bekendt med muligheden for at brevstemme i hjemmet og de nærmere betingelser herfor, se § 3 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem. Kommunalbestyrelsen skal gennem annoncering i de stedlige dagblade eller lokalaviser sørge for, at vælgerne bliver gjort bekendt med muligheden for at brevstemme i hjemmet og om de nærmere betingelser herfor. Kommunalbestyrelsen skal også sørge for, at vælgere, der får personlig og praktisk hjælp m.v. i hjemmet eller hjemmesygepleje, og som må antages at opfylde betingelserne for at stemme i hjemmet, får udleveret et ansøgningsskema af den person, der yder den personlige og praktiske hjælp m.v., eller af hjemmesygeplejersken eller en anden aktivt udøvende person fra hjemmesygeplejerskeordningen. Dette gælder, uanset om vedkommende er ansat i kommunen eller hos en privat leverandør, kommunen har antaget. Den, der udleverer ansøgningsskemaet, skal også hjælpe vælgeren med at udfylde og indsende skemaet, hvis det er nødvendigt.

Det er kommunen, der skal foretage vurderingen af, om den enkelte vælger, der får personlig og praktisk hjælp m.v. i hjemmet eller hjemmesygepleje, må antages at opfylde betingelserne for at brevstemme i hjemmet, se § 3 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem. Denne vurdering skal således ikke foretages af den person, der yder den personlige og praktiske hjælp m.v., eller af hjemmesygeplejersken eller en anden aktivt udøvende person fra hjemmesygeplejerskeordningen. Dette gælder, uanset om vedkommende er ansat i kommunen eller hos en privat leverandør, kommunen har antaget.

I det omfang der går længere tid imellem, at ovennævnte vælgere, som må antages at opfylde betingelserne for at brevstemme i hjemmet, får besøg af hjemmepleje m.v., bør kommunen ved brev oplyse vælgerne om muligheden for at brevstemme i hjemmet og evt. vedlægge et ansøgningsskema.

Det er efter ministeriets opfattelse i overensstemmelse med loven, at kommunen på baggrund af en telefonisk ansøgning fra en vælger, som efter kommunens umiddelbare vurdering vil være berettiget til at brevstemme i hjemmet, visiterer vedkommende til brevstemmeafgivning, og at denne visitation tilsvarende sker telefonisk. Der kan dog alene bortses fra formkravet i tilfælde, hvor en ansøgning umiddelbart kan imødekommes. Kommunen må således ikke give afslag på brevstemmeafgivning i hjemmet på grundlag af en telefonisk ansøgning.

8.4.2. Udpegning af stemmemodtagere

Hvervene som stemmemodtagere ved brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, samt i vælgerens hjem varetages af to tilforordnede vælgere, der er valgt af kommunalbestyrelsen, se lovens § 55, stk. 2, og afsnit 5.3. ovenfor.

Kommunalbestyrelsen kan dog bestemme, at en af stemmemodtagerne udpeges blandt personale ansat i kommunens forvaltning, se lovens § 55, stk. 2. Kommunalbestyrelsen har ikke pligt til at træffe bestemmelse herom. Kommunalbestyrelsen kan bestemme, at en person udpeget blandt ansatte i kommunens forvaltning som stemmemodtager ved brevstemmeafgivning kun skal være stemmemodtager bestemte steder, f.eks. i vælgerens hjem, og ikke ved brevstemmeafgivning andre steder. Kommunalbestyrelsen kan også bestemme, at en sådan ordning skal gælde generelt for al brevstemmeafgivning de nævnte steder.

Den stemmemodtager, der udpeges blandt personale ansat i kommunens forvaltning, behøver ikke selv bo i kommunen.

Det forudsættes i valglovgivningen, at visse opgaver som brevstemmemodtager skal varetages af tilforordnede vælgere. Det er derfor forudsat i valglovgivningen, at de personer, der skal fungere som brevstemmemodtagere, skal udpeges blandt de tilforordnede vælgere efter samme principper som de tilforordnede vælgere (eventuelt valgstyrere), der udpeges til på afstemningsdagen at hjælpe de vælgere med stemmeafgivningen, der har brug for det og anmoder herom.

Det vil derfor ikke være i overensstemmelse med forudsætningerne i valglovgivningen, hvis der kun udpeges stemmemodtagere ved brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, herunder i pleje- og ældreboliger, samt i vælgerens hjem blandt tilforordnede vælgere, der er ansat i kommunens forvaltning, herunder borgerservicecentret. Brevstemmeafgivningen de nævnte steder må ikke gennemføres alene med kommunalt ansat personale som stemmemodtagere.

I dag er der som nævnt mulighed for, at kommunalbestyrelsen kan bestemme, at *den ene* af de to stemmemodtagere er en person udpeget blandt personale ansat i kommunens forvaltning. Den anden af de to stemmemodtagere skal derimod udpeges blandt tilforordnede vælgere, der ikke samtidig er ansat i kommunen.

§ 10 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og § 4 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen indeholder en række begrænsninger i, hvem der kan udpeges som stemmemodtager ved brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem. Disse begrænsninger er som følger:

- 1) Personer, der er ansat til at yde personlig og praktisk hjælp m.v. i hjemmet, samt hjemmesygeplejersker og andre aktivt udøvende i hjemmesygeplejerskeordningen kan ikke udpeges til at varetage hvervet som stemmemodtager i vælgerens hjem eller i de boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen, hvor de gør tjeneste. Dette gælder, uanset om vedkommende er ansat i kommunen eller hos en privat leverandør, kommunen har antaget.
- 2) For så vidt angår brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen gælder den særlige begrænsning, at ansatte knyttet til vedkommende boform eller bolig ikke kan udpeges til at varetage hvervet som stemmemodtager.
- 3) I tilfælde, hvor begge stemmemodtagere er udpeget blandt de tilforordnede vælgere, skal hver af de to stemmemodtagere så vidt muligt være udpeget af forskellige grupper i kommunalbestyrelsen.

De begrænsninger, der er nævnt ovenfor under pkt. 1 og 2, gælder, uanset om de pågældende i øvrigt måtte være valgt som tilforordnede eller udpeget blandt personale ansat i kommunens forvaltning. De nævnte begrænsninger gælder derimod ikke, hvis vælgeren udpeger den pågældende som hjælper til stemmeafgivningen, se afsnit 8.4.4.

8.4.3. Den almindelige fremgangsmåde ved brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem

Vælgeren skal vise den nødvendige legitimation til stemmemodtagerne, medmindre vælgerens identitet på anden måde kan fastslås med sikkerhed. Vælgerens valgkort vil som udgangspunkt kunne benyttes som legitimation, hvis der ikke i øvrigt er anledning til tvivl om vælgerens identitet. Vælgeren skal i dette tilfælde oplyse sin fødselsdato eller fremlægge anden ID, hvoraf fødselsdatoen fremgår. Se ovenfor under afsnit 8.2.3.

Stemmemodtagerne skal herefter udlevere brevstemmematerialet til vælgeren og påse, at brevstemmeafgivningen sker umiddelbart efter, at brevstemmematerialet er udleveret. Se § 13, stk. 1 og 2, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og § 9 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Se ovenfor afsnit 8.2.3. om, hvordan vælgeren udfylder brevstemmematerialet. Bemærk, at vælgerens lukning og udfyldning af yderkuverten skal ske i stemmemodtagernes overværelse. Den angivne procedure er indført ved en lovændring i december 2012 (lov nr. 1252 af 18. december 2012). Hensigten hermed er at højne sikkerheden omkring valget, idet det er ministeriets opfattelse, at det er en central retssikkerhedsgaranti ved brevstemmeafgivningen, at vælgeren deltager i hele proceduren omkring brevstemmeafgivningen.

Hvis brevstemmemodtageren ikke har mulighed for at sætte myndighedens stempel på følgebrevet, således som den fortrykte tekst til brug for attestation foreskriver, skal myndighedens navn skrives med blokbogstaver.

Foregår brevstemmeafgivningen i vælgerens egen bolig, må pårørende, besøgende eller andre, bortset fra stemmemodtagerne, ikke være til stede i det lokale, hvor brevstemmeafgivningen finder sted, medmindre vælgeren udtrykkeligt tilkendegiver sit ønske herom. Har vælgeren udpeget en hjælper til stemmeafgivningen, se nedenfor, har vedkommende også ret til at være til stede ud over begge stemmemodtagere. Foregår brevstemmeafgivningen ikke i vælgerens egen bolig, men i et særligt lokale i tilknytning til eller i umiddelbar nærhed af boligen, skal stemmeafgivningen tilrettelægges således, at stemmesedlen kan udfyldes uset af andre, og at eventuel hjælp til stemmeafgivningen sker uden for hørevidde af andre end stemmemodtagerne og en eventuel hjælper, vælgeren har udpeget. Stemmemodtagerne skal sørge for, at disse regler overholdes. Se § 13, stk. 3, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og i § 6, stk. 2 og 3, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Stemmemodtagerne skal om nødvendigt give vælgeren vejledning om fremgangsmåden ved brevstemmeafgivning, herunder om mulighederne og betingelserne for, at der kan ydes hjælp til stemmeafgivningen, se § 20 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og § 16 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Stemmemodtagerne må ikke i forbindelse med brevstemmeafgivningen give en vælger råd eller opfordring med hensyn til, hvorledes vælgeren skal stemme. De må heller ikke fortælle en uvedkommende, om en vælger har brevstemt, eller oplyse andet om en vælgers stemmeafgivning. Se lovens § 100, stk. 1, jf. § 62.

Efter lovens § 61, stk. 3, 1. pkt., udfylder vælgeren stemmesedlen, uden at andre ser det, og dermed uden at andre kan se, hvorledes vælgeren har stemt. Reglen gælder også ved brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem, se dog nedenfor om de tilfælde, hvor vælgeren skal have hjælp til stemmeafgivningen. Reglen gælder endvidere i tilfælde, hvor pårørende eller andre, herunder repræsentanter for pressen, efter vælgerens udtrykkelige ønske herom er til stede i det lokale, hvor brevstemmeafgivningen finder sted. Vælgeren kan ikke bestemme, at andre skal se, hvorledes vælgeren har stemt. Vælgeren kan således ikke give afkald på sin stemmehemmelighed. Stemmemodtagerne skal sørge for, at denne regel overholdes.

8.4.4. Reglerne om ydelse af hjælp til stemmeafgivningen

Reglerne om ydelse af hjælp til stemmeafgivningen i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem findes i lovens § 100, stk. 1, jf. § 61, stk. 4 og 6, sammenholdt med § 19 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og § 15 i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Hvis vælgeren ikke er i stand til at udfylde stemmesedlen eller udfylde og underskrive følgebrevet eller udfylde yderkuverten, skal stemmemodtagerne yde den fornødne hjælp.

Se afsnit 8.2.4. ovenfor om fremgangsmåden ved ydelse af hjælp. Bemærk, at det, hvis der er ydet hjælp til at udfylde stemmesedlen, ikke er muligt for stemmemodtagerne eller den personligt udpegede hjælper at underskrive påtegningen herom på følgebrevet ved deres initialer, men alene ved deres underskrift. Se § 19, stk. 4, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og § 15, stk. 4, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Vælgeren har ret til at forlange, at hjælpen ydes af en person, som vælgeren selv har udpeget. Hvis der som ved brevstemmeafgivningen i visse boformer og boliger efter lov om social service og bolig-

lovgivningen samt i vælgerens hjem medvirker to stemmemodtagere, ydes hjælpen af den personligt udpegede hjælper *i stedet for* den ene af stemmemodtagerne. Ønsker vælgeren hjælp fra en personligt udpeget hjælper, skal der således i *alle* tilfælde ud over den personlige hjælper tillige medvirke en stemmemodtager.

Hjælpen ydes i forening mellem stemmemodtageren og den person, der er udpeget af vælgeren selv. Det er dog stemmemodtageren og ikke hjælperen, der sikrer sig vælgerens identitet, foretager attestationen på følgebrevet af vælgerens brevstemmeafgivning og giver vejledning om fremgangsmåden ved brevstemmeafgivningen. Hvis vælgeren ikke er i stand til at underskrive følgebrevet, underskriver hjælperen eller, hvis dette ikke er muligt, den anden stemmemodtager følgebrevet på vælgerens vegne. Se § 19, stk. 6, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem og § 15, stk. 6, i bekendtgørelsen om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Om reglerne for valget af den personligt udpegede hjælper og for hjælperens bistand henvises i øvrigt til afsnit 8.2.4. og afsnit 7.3. ovenfor.

En vælger må kun få hjælp til at afkrydse stemmesedlen, hvis vælgeren *umiddelbart* over for stemmemodtagerne utvetydigt kan tilkendegive, hvorledes vælgeren ønsker at stemme, se lovens § 100, stk. 1, jf. § 61, stk. 6. Modtager vælgeren hjælp af en personligt udpeget hjælper, skal vælgerens utvetydige tilkendegivelse om sin stemmeafgivning fremsættes både over for den personligt udpegede hjælper og den stemmemodtager, der tillige skal medvirke. Se nærmere afsnit 7.3.

8.5. Særligt om brevstemmeafgivning på mindre øer, herunder Christiansø

Vælgere, der bor på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, kan brevstemme på øen over for en eller flere vælgere, som kommunalbestyrelsen har udpeget som stemmemodtagere, se lovens § 100, stk. 1, jf. § 54, stk. 5, sammenholdt med § 55, stk. 3.

På Christiansø kan der brevstemmes hos øens administrator inden for de frister, der i øvrigt gælder for brevstemmeafgivning her i landet.

8.6. Brevstemmeafgivning på Færøerne, i Grønland, i udlandet, på danske skibe i udenrigsfart og på danske havanlæg

8.6.1. Brevstemmeafgivningssteder og brevstemmemodtagere på Færøerne, i Grønland og i udlandet

Ved folkeafstemningen kan enhver vælger ligesom ved andre valg brevstemme på folkeregistrene på Færøerne og i Grønland samt på danske diplomatiske og konsulære repræsentationer i udlandet (ambassader, konsulater m.v.). Se lovens § 100, stk. 1, jf. § 57.

Der kan også brevstemmes hos en stemmemodtager udpeget af Social- og Indenrigsministeriet, se lovens § 100, stk. 1, jf. § 57.

Social- og Indenrigsministeriet giver forud for afstemningen kommunalbestyrelserne meddelelse om, hvilke personer eller stillingsindehavere der er udpeget som stemmemodtagere i udlandet enten permanent eller alene til den pågældende afstemning. Stemmemodtagerne i udlandet udpeges enten gennem Forsvarsministeriets Personalestyrelse eller Udenrigsministeriet.

De permanente stemmemodtagere i udlandet, der er udpeget gennem Forsvarsministeriets Personalestyrelse, er bemyndiget til at udpege en eller flere personer blandt det tjenstgørende personel til at varetage opgaven som brevstemmemodtager på vegne af vedkommende stemmemodtager ved en bestemt afstemning. Navnene på de personer, der ved en bestemt afstemning rent faktisk fungerer som stemmemodtagere i udlandet, indberettes af Forsvarsministeriets Personalestyrelse til Social- og Indenrigsministeriet inden afstemningen. Ministeriet videregiver disse oplysninger til kommunerne til brug for den gennemgang, som valgstyrelserne, inden valghandlingen begynder på afstemningsdagen kl. 9, foretager af, hvorvidt de afgivne brevstemmer kan tages i betragtning.

Nedennævnte personer (stillingsindehavere) er af Social- og Indenrigsministeriet permanent udpeget som brevstemmemodtagere på Færøerne henholdsvis i Grønland.

På Færøerne

- 1) Rigsombudsmanden eller den fuldmægtig ved rigsombuddet, som rigsombudsmanden har bemyndiget hertil
- 2) Landfogeden (politimesteren)
- 3) Sysselmændene

I Grønland

- 1) Forbindelsesofficeren, Thule Air Base
- 2) Stationslederen, Danmarkshavn
- 3) Regionschefen ved Grønlands Lufthavnsvæsen, Narsarsuaq
- 4) Stationslederen, Prins Christianssund
- 5) Stationslederen på Station Nord
- 6) Flyvepladslederen, Constable Pynt
- 7) Chefen for Slædepatruljen Sirius

8.6.2. Brevstemmeafgivningssteder og brevstemmemodtagere på danske skibe i udenrigsfart og danske havanlæg

Søfolk og passagerer på danske skibe i udenrigsfart kan brevstemme på skibet, se lovens § 100, stk. 1, jf. § 58. Skibsføreren eller den, skibsføreren har udpeget, fungerer som stemmemodtager. Der kan ikke brevstemmes på danske skibe i indenrigsfart.

Personer, der er ansat på danske havanlæg, kan brevstemme på havanlægget, se lovens § 58. Dette gælder danske havanlæg både på dansk område og uden for dansk område. Chefen for havanlægget eller den, chefen har udpeget, fungerer som stemmemodtager.

8.6.3. Tidsrum for brevstemmeafgivning

På Færøerne, i Grønland, i udlandet, på danske skibe i udenrigsfart samt på danske havanlæg uden for dansk område kan der ligesom i Danmark brevstemmes fra torsdag den 8. oktober 2015, hvor lovforslaget om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning fremsættes, og der dermed er den fornødne klarhed over afstemningstemaet, se lovens § 100, stk. 1, jf. § 57, stk. 3, og § 58, stk. 2.

Den særlige regel i folketingsvalglovens § 58, stk. 3, om søfolks og medsejlende ægtefællers adgang til ved folketingsvalg at afgive brevstemme på skibet fra dagen efter et folketingsvalg med gyldighed for førstkomende folketingsvalg finder ikke anvendelse ved folkeafstemninger.

Folketingsvalgloven indeholder ingen regler om sidste frist for brevstemmeafgivning på Færøerne, i Grønland, i udlandet, på danske skibe i udenrigsfart samt på danske havanlæg uden for dansk område. Brevstemmerne skal imidlertid være afgivet i så god tid forud for afstemningsdagen, at de kan være sendt hjem og modtaget i kommunen, inden afstemningen på afstemningsdagen begynder kl. 9.

Brevstemmematerialet skal senest fra den dag, hvor brevstemmeafgivningen påbegyndes torsdag den 8. oktober 2015, findes på danske diplomatiske og konsulære repræsentationer i udlandet og om bord i danske skibe i udenrigsfart og på danske havanlæg uden for dansk område, se folketingsvalglovens § 60, stk. 2, 2. pkt.

På *danske havanlæg på dansk område* kan der brevstemmes fra de sidste 3 uger før afstemningsdagen, det vil sige fra torsdag den 12. november 2015, til og med den næstsidste hverdag før afstemningsdagen, det vil sige senest tirsdag den 1. december 2015, se folketingsvalglovens § 58, stk. 4.

8.6.4. Brevstemmematerialet

Brevstemmematerialet er det samme, som bruges her i landet, se afsnit 8.1.1. ovenfor.

8.6.5. Fremgangsmåden ved brevstemmeafgivning

Med hensyn til den praktiske fremgangsmåde ved brevstemmeafgivningen henvises til lovens § 61 og § 99, stk. 2, samt til afsnit 8.2.3. og 8.2.4. ovenfor om brevstemmeafgivning på de steder i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. på borgerservicecentrene og lignende.

Hvis brevstemmemodtageren ikke har mulighed for at sætte myndighedens stempel på følgebrevet, således som den fortrykte tekst til brug for attestation foreskriver, skal myndighedens navn skrives med blokbogstaver.

8.7. Modtagelse og kontrol af brevstemmer

Reglerne om kommunalbestyrelsens modtagelse og registrering af brevstemmer m.v. samt om valgstyrrernes kontrol og gennemgang af disse findes i lovens § 100, stk. 1, jf. §§ 64-66.

8.7.1. Kommunalbestyrelsens modtagelse og registrering af brevstemmer m.v.

Før hver folkeafstemning skal kommunalbestyrelsen oprette en protokol over de brevstemmer, som kommunalbestyrelsen modtager til den pågældende afstemning (*brevstemmeprotokol*). Brevstemmeprotokollen skal være udformet i overensstemmelse med de fortrykte brevstemmeprotokoller, Social- og Indenrigsministeriet har ladet fremstille, se § 6 i cirkulære nr. 54 af 8. maj 2001 om brevstemmeprotokollers indhold og udformning. Cirkulæret er optaget som *bilag 5* til vejledningen. Brevstemmeprotokoller kan købes hos Rosendahls, Herstedvang 10, 2620 Albertslund, tlf. 43 22 73 00, fax. 43 63 19 69, e-mail: distribution@rosendahls.dk.

Modtagelsestidspunktet skal skrives på yderkuverten for de brevstemmer, som kommunalbestyrelsen modtager, se lovens § 64, stk. 1. Samme dag, som kommunalbestyrelsen modtager brevstemmer, skal det antal brevstemmer, der modtages den pågældende dag, anføres i brevstemmeprotokollen sammen med den dato, hvor de er modtaget. Endvidere skal antallet af brevstemmer modtaget på en bestemt dato, der sendes videre til andre kommuner, samt datoen for videresendelsen anføres i brevstemmeprotokollen. Hvis vælgeren efter sin bopælsangivelse på yderkuverten bor i en anden kommune, skal kommunalbestyrelsen straks videresende brevstemmen til denne kommune, se lovens § 64, stk. 2.

Når perioden for brevstemmeafgivning begynder den 8. oktober 2015, skal kommunalbestyrelsen sørge for, at de eventuelle brevstemmer, som kommunen allerede måtte have modtaget fra vælgere, der senere har anmeldt flytning til en anden kommune, sendes videre til denne, se lovens § 64, stk. 3. Ved gennemgangen af de modtagne brevstemmer umiddelbart forud for afstemningen, jf. lovens § 65, vil brevstemmer, der er afgivet før den 8. oktober 2015 (dvs. før der er den fornødne klarhed over afstemningstemaet) dog ikke komme i betragtning, jf. lovens § 100, stk. 1 og 4, jf. § 65, stk. 2, nr. 6. Se afsnit 8.7.

Kommunalbestyrelsen skal samle og opgøre antallet af brevstemmer, der er modtaget for hvert afstemningsområde i kommunen, hvor afsenderne efter deres bopælsangivelse på yderkuverterne er optaget på valglisten, se lovens § 64, stk. 4, og der skal i brevstemmeprotokollen indføres en række nærmere oplysninger herom. Kommunalbestyrelsen skal efter lovens § 64, stk. 4, sørge for, at brevstemmerne inden afstemningens begyndelse er afleveret til valgstyrrerne på afstemningsstedet i det pågældende afstemningsområde, se dog nedenfor.

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at kommunen afhenter post på posthuset onsdag den 2. december 2015 og samme dag samt torsdag den 3. december 2015 om morgenen efterser sin postkasse for at sikre, at de brevstemmer, der er afsendt fra en anden kommune m.v., rettidigt kan afleveres til vedkommende valgstyrrere.

Brevstemmer, der modtages i kommunen på afstemningsdagen inden kl. 9, skal straks bringes ud til valgstyrene på det pågældende afstemningssted.

Er der modtaget færre end fem brevstemmer for et afstemningsområde, skal brevstemmerne efter kommunalbestyrelsens beslutning overføres til et afstemningsområde, hvor der er modtaget mindst fem brevstemmer, og afleveres til valgstyrene for dette afstemningsområde. Dette skyldes hensynet til sikring af stemmehemmeligheden. Det er valgstyrene for sidstnævnte afstemningsområde, der undersøger, om brevstemmerne kan komme i betragtning. Se lovens § 64, stk. 5.

Kan en brevstemme ikke henføres til et bestemt afstemningsområde ud fra oplysningerne om afsenderen på yderkuverten, skal kommunalbestyrelsen endvidere beslutte, hvilket afstemningsområde brevstemmen skal henregnes til i henseende til valgstyrernes kontrol af, om brevstemmen kan komme i betragtning, se lovens § 64, stk. 6.

I brevstemmeprotokollen skal der indføres oplysning om, hvilket afstemningsområde brevstemmer er overført til fra det/de afstemningsområder, hvor der var modtaget færre end fem brevstemmer, samt oplysning om, fra hvilket eller hvilke afstemningsområder brevstemmerne blev overført.

I brevstemmeprotokollen skal der også indføres oplysning om, hvilket afstemningsområde den/de brevstemmer, der ikke kunne henføres til et bestemt afstemningsområde, blev overført til.

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at de modtagne brevstemmer opbevares betryggende. Yderkuverterne må først åbnes af valgstyrene eller under overværelse af valgstyrene i forbindelse med valgstyrernes gennemgang af brevstemmerne.

8.7.2. Elektronisk brevstemmeprotokol

Kommunalbestyrelsen kan beslutte at anvende en elektronisk brevstemmeprotokol. Se lovens § 64, stk. 1. Den brevstemmeprotokol, som kommunalbestyrelsen skal føre, omfatter i modsætning til valglister alle kommunens afstemningsområder, og en elektronisk brevstemmeprotokol kan derfor ikke indskrænkes til enkelte af disse.

Anvendelse af en elektronisk brevstemmeprotokol er frivillig. Det er kommunalbestyrelsen selv, der skal betale de nødvendige merudgifter, hvis den beslutter at anvende en elektronisk brevstemmeprotokol.

Den elektroniske brevstemmeprotokol skal indeholde de samme oplysninger, som skal indføres i brevstemmeprotokollen ifølge den fortrykte brevstemmeprotokol (se cirkulære nr. 54 af 8. maj 2001 om brevstemmeprotokollers indhold og udformning, der er optaget som *bilag 5*), og vil kunne varetage de opgaver, som brevstemmeprotokollen benyttes til ved folkeafstemningens afholdelse efter gældende lovgivning. Adgangen til at anvende en elektronisk brevstemmeprotokol betyder endvidere, at det i så fald er en elektronisk brevstemmeprotokol, der skal opbevares af kommunalbestyrelsen efter folkeafstemningens afholdelse i overensstemmelse med arkivlovens regler om opbevaring af materiale, der alene foreligger i elektronisk form, se nærmere afsnit 10 nedenfor om opbevaring og kassation af valgmateriale.

Der er ikke noget krav om, at brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om, hvilke vælgere der har brevstemt. Der er omvendt ikke noget til hinder for, at kommunen som et supplement til brevstemmeprotokollen fører lister over de vælgere, der har brevstemt, blot listerne bliver destrueret, når klagefristen er udløbet, og Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over afstemningen, se lovens § 104, stk. 3.

I det omfang kommunen anvender en elektronisk valgliste, hvor der løbende foretages en elektronisk foreløbig afmærkning af de vælgere, som der er modtaget brevstemme fra (se afsnit 4.12. ovenfor), kan det være hensigtsmæssigt løbende at overføre oplysninger om de foreløbigt afmærkede vælgere til brevstemmeprotokollen som hjælp ved opgørelsen af, hvor mange brevstemmer der er modtaget for hvert afstemningsområde.

Kommunalbestyrelsen kan beslutte, at der skal oprettes et særskilt elektronisk system til at udarbejde, anvende og opbevare brevstemmeprotokollen, hvis oplysninger skal kunne samkøres med et elektronisk system til udarbejdelse, anvendelse og opbevaring af valglisten. Kommunalbestyrelsen kan i stedet beslutte, at de oplysninger, som skal indføres i brevstemmeprotokollen ifølge den fortrykte brevstemmeprotokol, der er udarbejdet af ministeriet, indføres i et elektronisk system til valglistens udarbejdelse, anvendelse og opbevaring eller en liste over de vælgere, der har indsendt brevstemme. Dog skal kommunalbestyrelsen i så fald sørge for, at de oplysninger, som efter valglovgivningen og den fortrykte brevstemmeprotokol skal indføres i brevstemmeprotokollen, til enhver tid kan udskrives i overensstemmelse med udformningen af den fortrykte brevstemmeprotokol.

Kommunalbestyrelsen skal som dataansvarlig, og KMD A/S eller en anden dataleverandør skal som databehandler, træffe de nødvendige tekniske og organisatoriske sikkerhedsforanstaltninger mod, at oplysninger hændeligt eller ulovligt tilintetgøres, fortabes eller forringes samt mod, at de kommer til kendskab for uvedkommende, misbruges eller i øvrigt behandles i strid med loven, se persondatalovens § 41, stk. 3, og bekendtgørelse nr. 528 af 15. juni 2000 med senere ændringer om sikkerhedsforanstaltninger til beskyttelse af personoplysninger, som behandles for den offentlige forvaltning (sikkerhedsbekendtgørelsen), der er udstedt i medfør af persondatalovens § 41, stk. 5.

Det forudsættes, at kommunalbestyrelsen har truffet de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at de oplysninger, der er indført i den elektroniske brevstemmeprotokol, også findes på papir i tilfælde af systemnedbrud eller lignende. Det gælder uanset, om oplysningerne i den elektroniske brevstemmeprotokol alene svarer til oplysningerne i den manuelle brevstemmeprotokol, eller om den elektroniske brevstemmeprotokol herudover indeholder oplysninger om de vælgere, der har indsendt brevstemme.

8.7.3. Valgstyrernes gennemgang og kontrol af de modtagne brevstemmer

Valgstyrerne skal gennemgå de modtagne brevstemmer på afstemningsdagen inden afstemningens begyndelse. Gennemgangen skal om nødvendigt foretages dagen før afstemningsdagen. Der skal medvirke mindst to valgstyrere for hvert afstemningsområde ved gennemgangen, undersøgelsen og afgørelsen af, om en brevstemme kan komme i betragtning, se lovens § 65, stk. 1.

Gennemgangen af brevstemmerne behøver dog ikke foregå på selve afstemningsstedet, men kan godt f.eks. foretages centralt ét sted i kommunen, blot der til gennemgangen af brevstemmerne fra hvert afstemningsområde alene medvirker valgstyrere fra det samme afstemningsområde, og der som nævnt medvirker mindst to valgstyrere for hvert afstemningsområde. Det er således også muligt f.eks. at åbne yderkuverterne centralt med en elektrisk brevåbner, når blot gennemgangen af brevstemmerne foregår umiddelbart herefter i tilknytning til det sted, hvor yderkuverterne er åbnet. For det/de afstemningsområde(r), der er overført eller henregnet brevstemmer til, se afsnit 8.7.1. ovenfor, omfatter gennemgangen både de brevstemmer, der hører til det/de pågældende afstemningsområde(r), og de brevstemmer, der er overført eller henregnet til dette/disse afstemningsområde(r).

Benyttes elektronisk valgliste, vil denne kunne bruges, når valgstyrerne gennemgår brevstemmerne inden afstemningsdagen og afmærker de vælgere på listen, der har afgivet brevstemme, der kan komme i betragtning. De gældende regler forudsætter, at denne afmærkning først sker, når valgstyrerne har gennemgået de modtagne brevstemmer og konstateret, hvilke der kan komme i betragtning, da kun disse skal afmærkes på valglisten, se nedenfor. Der er dog ikke noget i vejen for, at der inden valgstyrernes gennemgang kan ske en *foreløbig* afmærkning på valglisten af de vælgere, som der er modtaget brevstemme fra, efterhånden som disse modtages, og i det omfang det er muligt at identificere de pågældende vælgere uden at åbne yderkuverten, som først må åbnes ved valgstyrernes gennemgang af brevstemmerne, se lovens § 65, stk. 1, 2. pkt. Den foreløbige afmærkning skal blot slettes, hvis det viser sig, at den pågældende brevstemme, som er foreløbigt afmærket på den elektroniske valgliste, ikke kan komme i betragtning.

En foreløbig afmærkning kan lette arbejdet i forbindelse med valgstyernes gennemgang af brevstemmerne, da man på forhånd har konstateret, om de pågældende vælgere er optaget på valglisten, ligesom arbejdet med valgstyernes afmærkning af valglisten kan begrænses til at fjerne afmærkninger for de vælgere, hvis brevstemme ikke er taget i betragtning.

En sådan foreløbig afmærkning af valglisten vil kunne ske, uanset om man bruger en valgliste på papir eller en elektronisk valgliste. Afmærkning på en valgliste af papir vil først kunne begyndes, når kommunen har modtaget papirvalglisten senest 8 dage før afstemningen, hvorimod afmærkningen på en elektronisk valgliste vil kunne ske fra et tidligere tidspunkt, da kommunen vil kunne råde over denne kort tid efter skæringsdatoen for udskrivelse af valglisten (15. -dagen eller 7. -dagen før afstemningsdagen).

Ved gennemgangen af brevstemmerne åbnes yderkuverterne, og det undersøges, om brevstemmerne kan komme i betragtning, se lovens § 65, stk. 1.

En brevstemme kan ikke komme i betragtning, se lovens § 65, stk. 2, hvis

- 1) afsenderen ikke er opført på valglisten,
- 2) afsenderen er død inden afstemningsdagen,
- 3) yderkuverten indeholder flere end ét følgebrev og én konvolut,
- 4) der ikke er anvendt det brevstemmemateriale, som Social- og Indenrigsministeriet har fået fremstillet,
- 5) den foreskrevne fremgangsmåde (udfyldning, attestation, underskrift m.v.) ved brevstemmeafgivningen ikke har været fulgt, eller
- 6) brevstemmen ikke er afgivet inden for de frister, der er nævnt i loven.

Har vælgeren afgivet mere end én brevstemme, der kan komme i betragtning, er det den sidst afgivne brevstemme, der kommer i betragtning, se lovens § 65, stk. 3.

Med hensyn til brevstemmematerialet, se nr. 4) ovenfor, bemærkes, at en brevstemme kan tages i betragtning, selv om den er afgivet på brevstemmemateriale fremstillet til brug ved tidligere folkeafstemninger, se afsnit 8.1.1. ovenfor.

Om følgebrev og yderkuverter tilvejebragt fra KMD A/S' valgudskrivningssystem henvises til afsnit 8.1.1. ovenfor. Er der anvendt brevstemmemateriale til folketingsvalg, Europa-Parlamentsvalg eller kommunale og regionale valg, kan brevstemmen derimod *ikke* komme i betragtning. Det bemærkes i denne forbindelse, at i tilfælde, hvor der ved brevstemmeafgivningen er anvendt følgebrev, som er udskrevet fra KMD A/S' valgudskrivningssystem, og hvor der ved en administrativ fejl er udskrevet et følgebrev til en anden type valg end folkeafstemninger, kan brevstemmen tages i betragtning. Det skal således ikke komme vælgeren til skade, at administrationen har begået en fejl. Det er dog en forudsætning, at der ikke er anledning til tvivl om, at der er tale om en administrativ fejl.

Med hensyn til de brevstemmer, hvor den foreskrevne fremgangsmåde ikke har været fulgt, se nr. 5 ovenfor, bemærkes, at en brevstemme kan tages i betragtning, selv om følgebrevet mangler stempel på attestationen, hvis der ikke er tvivl om, at brevstemmen er afgivet på et af de steder, hvor der kan brevstemmes, eller at brevstemmen er afgivet til en stemmemodtager, der er udpeget af Social- og Indenrigsministeriet.

Brevstemmen kan dog ikke tages i betragtning, hvis følgebrevet ikke er underskrevet af vælgeren, eller hvis følgebrevet både mangler myndighedens stempel og stemmemodtagerens underskrift, dvs. hele attestationen. Dette gælder, uanset om der anvendes et følgebrev udskrevet fra KMD A/S' valgudskrivningssystem eller lign.

Når en brevstemme *ikke kan komme i betragtning*, anføres årsagen hertil på yderkuverten, og den uåbnede konvolut og følgebrevet skal lægges ned i yderkuverten igen, se lovens § 66, stk. 2. Der skal ikke foretages nogen afmærkning på valglisten. Er der foretaget en foreløbig afmærkning, slettes denne, se ovenfor.

Det anføres i afstemningsbogen, hvor mange af brevstemmerne der ikke er taget i betragtning fordelt efter årsagen hertil.

Når en brevstemme *kan komme i betragtning*, sættes et mærke ved vælgerens navn på valglisten, der angiver, at vælgeren har afgivet brevstemme, se lovens § 66, stk. 1.

Når en brevstemme, der er overført til afstemningsområdet fra et afstemningsområde, hvor der er modtaget færre end fem brevstemmer, kan komme i betragtning, skal valgstyrene optage den pågældende vælger på valglisten og påføre valglisten en bemærkning om årsagen til optagelsen på valglisten. Valgstyrene skal endvidere, inden afstemningen begynder, meddele valgstyrene fra det oprindelige afstemningsområde, at den pågældende vælger skal slettes af valglisten for dette afstemningsområde. Valgstyrene for det oprindelige afstemningsområde skal endvidere anføre årsagen på valglisten til, at vælgeren er slettet af valglisten, og i hvilket afstemningsområde vælgeren i stedet er blevet optaget på valglisten, se lovens § 64, stk. 5.

I tilfælde, hvor en brevstemme, der er henregnet til et bestemt afstemningsområde i medfør af lovens § 64, stk. 6, kan komme i betragtning, og hvor den pågældende vælger er optaget på valglisten i et andet afstemningsområde end det, hvortil brevstemmen er henregnet, kan valgstyrene følge samme fremgangsmåde som angivet i foregående afsnit vedrørende brevstemmer, der er overført fra et afstemningsområde, hvor der er modtaget færre end fem brevstemmer. Det vil sige, at valgstyrene skal optage den pågældende vælger på valglisten for det pågældende afstemningsområde og skrive en bemærkning på valglisten om grunden til, at vælgeren er optaget på valglisten, samt, inden afstemningen begynder, meddele valgstyrene fra det oprindelige afstemningsområde, at den pågældende vælger skal slettes af valglisten for dette afstemningsområde m.v.

Der skal ikke udskrives valgkort for de vælgere, der har afgivet en brevstemme, der er taget i betragtning. I stedet kan følgebrevene anvendes til at kontrollere antallet af vælgere, der ifølge valglisten har afgivet stemme, se nedenfor i afsnit 9.1.

Når en brevstemme kan komme i betragtning, lægges den uåbnede konvolut og følgebrevet ind i yderkuverten igen. Brevstemmer, der kan komme i betragtning, opbevares, indtil afstemningen er afsluttet. Derefter tages konvolutterne ud af yderkuverterne og lægges i en stemmekasse, se dog nedenfor. Konvolutterne åbnes først i forbindelse med stemmeoptællingen, se lovens § 66, stk. 1.

Brevstemmer, der kan komme i betragtning, skal i perioden, efter at disse er gennemgået, og indtil afstemningen er afsluttet, opbevares på en sådan måde, at det alene er valgstyrene eller eventuelt tillige en person, der er særlig bemyndiget af valgstyrene, der har adgang til brevstemmerne. Endvidere må der i denne periode kun ske håndtering af brevstemmer, hvis det er nødvendigt som følge af andre regler i loven. For eksempel kan det være nødvendigt at tage brevstemmen frem i forbindelse med afgørelsen af, om en vælger, der møder frem for at afgive stemme på afstemningsdagen, skal afvises som følge af, at vedkommende har afgivet en brevstemme, der kan komme i betragtning, se lovens § 67. Brevstemmen skal i denne situation tages frem for at kontrollere, om afmærkningen på valglisten af, at vælgeren har brevstemt, er korrekt.

Ved håndtering af en brevstemme, inden afstemningen er afsluttet, må konvolutten med stemmesedlen *under ingen omstændigheder* åbnes.

Hvis valgstyrene efter afstemningens begyndelse modtager bekræftet underretning om, at en vælger, der har afgivet en brevstemme, der er taget i betragtning ved gennemgangen af brevstemmerne inden afstemningens begyndelse, er afgået ved døden inden afstemningsdagen, kan den pågældendes brevstemme ikke komme i betragtning. Brevstemmen skal derfor tages frem, påtegnes grunden til, at den ikke kan komme i betragtning, og lægges hen til de øvrige brevstemmer, der ikke kan komme i betragtning, samt registreres sammen med disse i afstemningsbogen.

Det samme gælder, hvis valgstyrene, efter at afstemningen er begyndt, modtager bekræftet underretning om, at en vælger, der er optaget på valglisten, har mistet sin valgret inden afstemningsdagen af andre grunde (iværksættelse af værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, se værgemålslovens § 6, fortabelse af dansk indfødsret eller flytning til udlandet).

Når konvolutterne tages ud af yderkuverterne efter afstemningens afslutning for at blive lagt ned i en stemmekasse, skal det ske under den nødvendige gensidige kontrol og i øvrigt på en sådan måde, at stemmehemmeligheden heller ikke i denne forbindelse kan blive krænket.

Brevstemmer, der *modtages af valgstyrene efter afstemningens begyndelse*, skal have påtegnet modtagelsestidspunktet (dato og klokkeslæt) og kommer ikke i betragtning. Yderkuverterne åbnes ikke.

Brevstemmer, der modtages i kommunen fra og med dagen efter afstemningsdagen og til og med den dag, hvor Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over afstemningen, registreres i brevstemmeprotokollen i overensstemmelse med bestemmelserne i § 2, stk. 4 og 5, i cirkulæret om brevstemmeprotokollers indhold og udformning, se *bilag 5*. Retningslinjerne for kassation af brevstemmemateriale, herunder af brevstemmer, der er modtaget efter afstemningsdagen, er nærmere beskrevet i afsnit 10 nedenfor.

9. Opgørelse af afstemningen i opstillingskredsen

På afstemningsaftenen tælles stemmerne op på de enkelte afstemningssteder, se afsnit 9.1. Senest dagen efter fintæller valgbestyrelsen stemmerne i afstemningsområdet, se afsnit 9.5. Reglerne om opgørelse af afstemningen findes i lovens § 101, stk.1, jf. §§ 68-74 a. Om bedømmelse af stemmesedler, se afsnit 9.2.

9.1. Stemmeoptælling på afstemningsstedet

9.1.1. Rammerne for stemmeoptællingen på afstemningsstedet

Umiddelbart efter, at afstemningen er afsluttet kl. 20, tæller valgstyrene og de tilforordnede vælgere stemmerne op på afstemningsstedet. Stemmeoptællingen sker efter reglerne i lovens §§ 68-70 om stemmeoptælling på afstemningsstedet med de ændringer, der følger af afstemningens karakter, se § 101, stk. 1.

Bemærk, at kommunalt ansat personale kan udpeges til at bistå valgstyrene og de tilforordnede vælgere ved stemmeoptællingen. Også kommunalt ansatte, der ikke har bopæl i kommunen, kan deltage. Stemmeoptællingen skal dog ske under valgstyrenes ansvar, kontrol og instruktion. Stemmeoptællingen kan ikke overlades til andre.

Stemmeoptællingen er offentlig, se lovens § 68, stk. 1. Af sikkerhedsmæssige grunde skal den del af lokalet/lokalerne, hvor stemmeoptællingen foregår, afskærmes på en sådan måde, at uvedkommende ikke kan komme til stemmesedlerne, men offentligheden stadig kan overvære stemmeoptællingen.

9.1.2. Fremgangsmåden ved stemmeoptællingen på afstemningsstedet

Ved stemmeoptællingen på afstemningsstedet tælles op, hvor mange der har stemt *for* lovforslaget (Ja-stemmer), og hvor mange der har stemt *imod* lovforslaget (Nej-stemmer).

Tvivlsomme stemmesedler, herunder blanke stemmesedler og andre stemmesedler, der utvivlsomt er ugyldige, frasorteres og gives til formanden for valgstyrene. Valgstyrene bedømmer derefter, om stemmesedlerne er gyldige, se nedenfor i afsnit 9.2. Antallet af ugyldige stemmer optælles særskilt fordelt efter de forskellige ugyldighedsgrunde.

9.1.3. Afslutningen på stemmeoptællingen på afstemningsstedet

Når stemmeoptællingen er afsluttet, indføres resultatet af stemmeoptællingen i afstemningsbogen, se lovens § 70. I afstemningsbogen indføres også opgørelsen af de ugyldige stemmer fordelt efter de forskellige ugyldighedsgrunde, se lovens § 69, stk. 3.

Valgstyrerne skal kontrollere optællingen af de afgivne stemmer og herunder påse, at de foreskrevne kontroller af optællingen er foretaget. Valgstyrerne skal bl.a. sammenholde antallet af afgivne stemmesedler med det antal vælgere, der ifølge afmærkningerne på valglisten har stemt. Valgstyrerne skal endvidere sammenholde på den ene side antallet af vælgere, der ifølge afmærkningerne på valglisten har stemt, med på den anden side antallet af valgkort, der er modtaget eller udskrevet for vælgere, der har stemt ved at møde personligt op på afstemningsdagen, og antallet af følgebrev (eventuelt særskilt udskrevne valgkort) for vælgere, der har afgivet en brevstemme, der er taget i betragtning.

Resultatet af stemmeoptællingen meddeles de tilstedeværende, og formanden for valgstyrerne indberetter straks resultatet til formanden for valgbestyrelsen i opstillingskredsen, se lovens § 70.

Der vil ikke være noget i vejen for at offentliggøre resultatet, før valgstyrerne har underskrevet afstemningsbogen, forudsat at resultatet er sikkert og kontrolleret og godkendt af valgstyrerne som angivet ovenfor. Det vil dog på den anden side ikke være usagligt at vente på, at valgstyrerne har underskrevet afstemningsbogen, før resultatet offentliggøres. Offentliggørelse kan ikke begrænses til enkelte medier.

Valgstyrerne skal endvidere afstemme *stemmeseddelregnskabet* som beskrevet i afstemningsbøgerne. Valgstyrerne skal sammenholde på den ene side antallet af stemmesedler, valgstyrerne har modtaget fra valgbestyrelsen, og brevstemmer, der var lagt ned i stemmekasserne, med på den anden side antallet af afgivne, ombyttede og ikke-udleverede stemmesedler. Stemmematerialet bindes derefter sammen i særskilte pakker (sammenpakkes) som angivet i afstemningsbøgerne.

Afstemningsbogen underskrives af valgstyrerne, se lovens § 70. Den underskrevne afstemningsbog og en kopi heraf afleveres til kommunalbestyrelsen sammen med det sammenpakkede stemmemateriale. Ved at skrive under på afstemningsbogen står valgstyrerne inde for, at stemmeoptællingen og kontrollen af denne er sket, som det er foreskrevet i lovgivningen.

Valgstyrernes opgave med at bedømme tvivlsomme stemmesedler og underskrive afstemningsbogen samt valgstyrernes ansvar for, at stemmeoptællingen og kontrollen af denne er foretaget, som det er foreskrevet i lovgivningen, kan ikke overlades til andre. Valglovgivningen forudsætter derfor, at *et nødvendigt antal valgstyrere er til stede under stemmeoptællingen* i den udstrækning, det er nødvendigt for at varetage disse opgaver. En ordning, hvorefter der ikke er valgstyrere til stede under (en del af) stemmeoptællingen på et afstemningssted, vil ikke være i overensstemmelse med valglovgivningen.

I afstemningsbogen indføres også alle væsentlige oplysninger om afstemningen på afstemningsdagen, inden stemmeoptællingen gik i gang, se lovens § 29, stk. 5. Det vil derfor ikke være i overensstemmelse med valglovgivningen, hvis de valgstyrere, der underskriver afstemningsbogen, kun har været til stede under stemmeoptællingen og ikke været til stede under (hele) afstemningsperioden.

9.2. Bedømmelse af stemmesedler

De grundlæggende regler om årsagerne til, at stemmesedler afgivet til folkeafstemninger er ugyldige, står i lovens § 101, stk. 2. De nærmere regler herom findes i bekendtgørelse nr. 298 af 23. april 1992 om bedømmelse af stemmesedler afgivet til folkeafstemninger. Bekendtgørelsen er optaget som *bilag 6* til vejledningen.

I de følgende afsnit er enkelte af bestemmelserne i bekendtgørelsen uddybet.

9.2.1. Bedømmelse af stemmesedler afgivet på afstemningsstedet samt brevstemmesedler

Bekendtgørelsen om bedømmelse af stemmesedler afgivet til folkeafstemninger indeholder i kapitel 1 (§§ 1–11) en række fælles regler for, hvornår stemmesedler afgivet på afstemningsstedet samt brevstemmesedler er ugyldige.

Ifølge lovens § 99, stk. 2, afgiver vælgeren stemme på afstemningsstedet på afstemningsdagen ved at sætte et kryds ved ordet »Ja«, hvis vælgeren stemmer *for* lovforslaget, henholdsvis ved ordet »Nej«, hvis vælgeren stemmer *imod* lovforslaget.

Ifølge lovens § 100, stk. 3, jf. § 99, stk. 2, afgiver vælgeren brevstemme ved at sætte et kryds ved ordet »Ja«, hvis vælgeren stemmer *for* lovforslaget eller loven, mens vælgere, der stemmer *imod*, sætter et kryds ved ordet »Nej«. På brevstemmesedlerne skal klart adskilt være trykt ordene »Ja« og »Nej«, se § 100, stk. 2.

Loven indeholder ingen definition af et kryds. I bekendtgørelsens § 7, stk. 1, er fastsat, at der ved kryds forstås et tegn svarende til bogstavet X eller til tegnet for plus (+). V-formede mærker (også kaldet »hak«, »tjekmærker« eller »flueben«) sidestilles med almindelige kryds, se bekendtgørelsens § 7, stk. 2, om tegn afledt af kryds henholdsvis tydeliggjorte kryds. Tilsvarende sidestilles med almindeligt kryds de såkaldte »dobbeltkryds«, dvs. tegn, der må anses for at være resultatet af, at vælgeren ved gentagen afmærkning har villet tydeliggøre et kryds. Derfor er en stemmeseddel afmærket på denne måde gyldig, medmindre den er ugyldig af andre grunde. Derimod anerkendes en asterisk (*) ikke som et gyldigt afsat kryds efter de gældende regler. Det skyldes, at en asterisk er et specielt mærke, som gør stemmesedlen meget let genkendelig.

En stemmeseddel er efter bekendtgørelsens § 9 ugyldig, hvis stemmesedlen *i stedet for* eller *ud over med kryds* er afmærket med bogstav, cirkel eller andet mærke, der ikke har karakter af et kryds. Stemmesedler, der er ugyldige, fordi de *i stedet for kryds* er afmærket med et mærke, der ikke har karakter af et kryds, skal ikke registreres særskilt i afstemningsbogen og valgbogen, men registreres sammen med stemmesedler, der er ugyldige, fordi de *ud over med kryds* også er afmærket med et mærke, der ikke har karakter af et kryds.

En stemmeseddel er efter bekendtgørelsens § 10 ugyldig, hvis stemmesedlen er påført ordet »Ja« eller »Nej«.

En stemmeseddel er endvidere efter bekendtgørelsens § 11 ugyldig, hvis stemmesedlen er forsynet med anden påskrift end »Ja« eller »Nej« eller med tegning af nogen art. Tilsvarende gælder efter bekendtgørelsens § 11, hvis der på anden måde er givet stemmesedlen et særpræg, herunder ved iturivning eller påklæbning. Bestemmelsen i bekendtgørelsens § 11 omfatter også tilfælde, hvor stemmesedlen er givet et særpræg ved afmærkning med forskellige skriftfarver, afrivning af et eller flere stykker m.v.

Er en stemmeseddel revet itu eller har fået revet et eller flere stykker af i forbindelse med, at stemmesedlen blev taget ud af stemmekassen eller senere, er der ikke tale om særpræg, og stemmesedlen er derfor ikke ugyldig. Afmærkning af stemmesedlen med et andet skriveredskab end det, der er lagt frem eller hængt op i stemmerummet, betragtes heller ikke som særpræg, medmindre skriftfarven eller skrifttykkelsen er helt usædvanlig sammenlignet med almindelige skriveredskaber, sammenlign den mere detaljerede bestemmelse i § 17 i bekendtgørelse nr. 996 af 12. august 2013 om bedømmelse af stemmesedler afgivet til folketingsvalg. Afsmitning eller lignende fra skriftfarven i det skriveredskab, som er brugt til at sætte krydset, er ikke påskrift, sammenlign bestemmelsen i § 16, 2. pkt., i bekendtgørelse nr. 996 af 12. august 2013 om bedømmelse af stemmesedler afgivet til folketingsvalg.

Stemmesedler, der er ugyldige, fordi der er klistret noget på dem, skal ikke registreres særskilt i afstemningsbogen og valgbogen, men registreres sammen med stemmesedler, der er ugyldige, fordi der er tegnet eller skrevet andet end »Ja« eller »Nej« på dem.

Stemmesedler, der er ugyldige, fordi stemmesedlen er påført ordet »Ja« eller »Nej«, skal derimod registreres særskilt, se bekendtgørelsens § 10.

Stemmesedler, hvor ordet »Ja« eller »Nej« er overkrydset, overstreget eller understreget, samtidig med, at der er sat kryds i feltet for »Ja-stemme« henholdsvis »Nej-stemme«, skal bedømmes efter den særlige bestemmelse herom, se bekendtgørelsens § 6, stk. 2 og 3.

9.2.2. Særligt om bedømmelse af brevstemmesedler

Bekendtgørelsen om bedømmelse af stemmesedler afgivet til folkeafstemninger indeholder i kapitel 3 (§§ 14-16) en række særlige regler for, hvornår brevstemmesedler er ugyldige. Reglerne gælder som et supplement til de almindelige regler i bekendtgørelsens kapitel 1 om stemmesedlers, herunder brevstemmesedlers, ugyldighed, se afsnit 9.2.1.

Ifølge *bekendtgørelsens § 14* er en brevstemmeseddel ugyldig, hvis det må antages, at den ikke er tilvejebragt af social- og indenrigsministeren til brug ved folkeafstemninger.

Brevstemmer, der er afgivet på brevstemmesedler beregnet til folketingsvalg, Europa-Parlamentsvalg eller kommunale og regionale valg, vil således være ugyldige i medfør af *bekendtgørelsens § 14*.

Efter *bekendtgørelsens § 16* er en brevstemmeseddel ugyldig, hvis den konvolut, brevstemmesedlen er lagt ind i, er forsynet med påskrift eller påklæbning (dog ikke påklæbning med klar tape for at lukke konvolutten).

Bemærk, at den almindelige bestemmelse om særpræg i bekendtgørelsens § 11 også gælder for brevstemmesedler, se afsnit 9.2.1.

En brevstemmeseddel er derfor ugyldig, hvis den er givet et særpræg på en anden måde end nævnt i *bekendtgørelsens § 16*.

9.2.3. Registrering af ugyldige stemmesedler, herunder brevstemmesedler

Antallet af ugyldige stemmesedler og oplysning om, hvordan disse fordeler sig på de enkelte ugyldighedsgrunde, anføres i de skemaer, der er beregnet til det i afstemningsbogen og valgbogen. Paragrafhenvisningen i disse skemaer vedrører de paragraffer i bekendtgørelsen, hvor de pågældende ugyldighedsgrunde er beskrevet.

En stemmeseddel, der er anset for ugyldig i medfør af to eller flere bestemmelser i bekendtgørelsen, registreres under den ugyldighedsgrund, der er anført først i bekendtgørelsen. Stemmesedler, der er ugyldige i medfør af §§ 13-16, skal dog altid registreres under den pågældende ugyldighedsgrund. Se *bekendtgørelsens § 17*.

9.3. Valgstyrernes afstemningsbog

For hvert afstemningsområde fører valgstyrrerne en afstemningsbog, hvor de skal skrive alle væsentlige oplysninger om afstemningen i afstemningsområdet samt afstemningens resultat, se lovens § 29, stk. 5. Afstemningsbogen underskrives af valgstyrrerne, se lovens § 70.

De kommunalbestyrelser, der benytter KMD A/S' valgopgørelsessystem, kan benytte de afstemningsbøger, der kan udskrives fra dette system. De kommuner, der ikke benytter KMD A/S' valgopgørelsessystem, kan købe afstemningsbøger hos KMD A/S, der kan udfyldes manuelt.

9.4. Indberetning til Danmarks Statistik på afstemningsaftenen

Danmarks Statistik har overtaget udførelsen af valgopgørelsen samt udarbejdelse af valgstatistik vedrørende folketingsvalg, valg til Europa-Parlamentet og folkeafstemninger fra Social- og Indenrigsministeriet pr. 1. oktober 2008. Det lovmæssige ansvar over for Folketinget for valgopgørelsen påhviler dog fortsat social- og indenrigsministeren efter valglovgivningen. Det er således alene udførelsen af valgopgørelses-

opgaven, der overlades til Danmarks Statistik, som derfor ved varetagelsen af valgopgaven er undergivet Social- og Indenrigsministeriets generelle og konkrete instruktioner i opgavens tilrettelæggelse på de områder, der relateres til administrationen af valglovgivningen.

Når formanden for valgbestyrelsen har modtaget indberetninger fra samtlige afstemningssteder i opstillingskredsen, tælles de indberettede stemmetal sammen og indberettes straks til Danmarks Statistik.

Inden afstemningsdagen vil Social- og Indenrigsministeriet sende en meddelelse til valgbestyrelserne om den nærmere fremgangsmåde, de skal følge, når de indberetter afstemningens resultater til indberetningen til Danmarks Statistik, herunder relevante kontaktoplysninger. Valgbestyrelserne skal indberette resultaterne både elektronisk og telefonisk til Danmarks Statistik.

Tilsvarende vil valgbestyrelserne blive bedt om at indberette navn og mobilnr. på en eller flere kontaktpersoner, som kan kontaktes af Social- og Indenrigsministeriet og Danmarks Statistik inden for et nærmere angivet tidsrum på afstemningsdagen, fintællingsdagen og i dagene herefter, indtil Danmarks Statistiks revision af valgbøgerne er færdig. Ministeriet skal understrege, at det er meget vigtigt, at ministeriet og Danmarks Statistik kan kontakte valgbestyrelserne telefonisk i hele perioden, ikke mindst på afstemningsaftenen, på de telefonnumre, som valgbestyrelsen indberetter til ministeriet, og at den eller de pågældende kontaktpersoner har umiddelbar adgang til det udstyr, der er nødvendigt for at kunne foretage rettelser i kommunens valgsystem på fintællingsdagene, indtil vagtordningen afmeldes af Danmarks Statistik.

9.5. Fintælling i opstillingskredsen

9.5.1. Rammerne for fintællingen

Senest dagen efter, at afstemningen har fundet sted, dvs. senest fredag den 4. december 2015, foretager valgbestyrelsen den endelige opgørelse af resultatet af stemmeafgivningen i opstillingskredsen (fintælling). I opstillingskredse, der består af flere kommuner, foregår fintællingen i kredskommunen, se lovens § 72, stk. 1, jf. § 101, stk. 1.

Valgbestyrelsen kan beslutte, at tilforordnede vælgere og kommunalt ansat personale også skal medvirke ved fintællingen. Også kommunalt ansatte, der ikke bor i kommunen, kan deltage. Fintællingen skal dog ske under valgbestyrelsens ansvar, kontrol og instruktion. Fintællingen kan ikke overlades til andre.

Fintællingen er offentlig, se lovens § 72, stk. 1. Af sikkerhedsmæssige grunde skal den del af lokalet/lokalerne, hvor fintællingen foregår, afskærmes på en sådan måde, at uvedkommende ikke kan komme til stemmesedlerne, men offentligheden stadig kan overvære optællingen.

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at afstemningsbøgerne, stemmesedlerne, brevstemmematerialet samt de benyttede valglister og valgkort er til stede ved fintællingen, se lovens § 72, stk. 2.

Efter Social- og Indenrigsministeriets opfattelse er det forudsat i valgloven, at fintællingen, der efter udtrykkelig bestemmelse herom i valgloven skal foretages af valgbestyrelsen, skal foretages på ét sted for hver opstillingskreds og ikke på de enkelte afstemningssteder. Formålet hermed er at sikre en ensartet bedømmelse af stemmesedlerne.

Ministeriet skal derfor indskærpe, at det ikke er i overensstemmelse med loven at foretage den endelige fintælling på afstemningsstederne i fortsættelse af den foreløbige optælling på afstemningsaftenen. Efter valgloven er der dog ikke noget i vejen for, at der på afstemningsstederne på afstemningsaftenen, ud over den foreskrevne optælling af stemmerne, der indføres i afstemningsbøgerne, foretages en *foreløbig* fintælling. En sådan foreløbig fintælling kan imidlertid ikke træde i stedet for den fintælling, som valgbestyrelsen skal foretage senest dagen efter, at afstemningen har fundet sted. En foreløbig fintælling skal under alle omstændigheder ske efter samme regler som den fintælling, valgbestyrelsen skal foretage.

Fintællingen skal ske *senest* dagen efter, at afstemningen har fundet sted. Der er ikke noget i vejen for, at den egentlige fintælling påbegyndes og evt. afsluttes på selve afstemningsaftenen, når blot fintællingen foretages af valgbestyrelsen på ét sted for hver opstillingskreds.

Det er i loven forudsat, at fintællingen sker på et sted, som ligger i opstillingskredsen eller, hvis opstillingskredsen består af flere kommuner, i kredskommunen.

9.5.2. Fremgangsmåden ved fintællingen

Fintællingen foretages efter reglerne i lovens § 101, stk. 1, jf. § 73.

Valgbestyrelsen foretager en ny optælling og bedømmelse af de afgivne stemmesedler for hvert afstemningsområde for sig efter reglerne i lovens §§ 68, 69 og 74 a, se lovens § 73, stk. 1. Det vil sige, at der sker en fornyet optælling af antallet af gyldige »Ja«-stemmer, antallet af gyldige »Nej«-stemmer samt antallet af blanke og andre ugyldige stemmesedler. I forbindelse hermed foretages den endelige bedømmelse af stemmesedlernes gyldighed. Se afsnit 9.1. om stemmeoptælling på afstemningsstedet og afsnit 9.2. om bedømmelse af stemmesedler.

Derefter opgør valgbestyrelsen det samlede resultat for hele opstillingskredsen af den fornyede optælling og bedømmelse af de afgivne stemmesedler, der er sket for hvert af afstemningsområderne, se lovens § 73, stk. 1, 3. pkt.

For hvert afstemningsområde skal endvidere foretages en fornyet gennemgang af de brevstemmer (yderkuverter med følgebreve og uåbnede konvolutter), som efter valgstyrernes undersøgelse ikke kunne komme i betragtning, med henblik på at træffe endelig afgørelse om, hvilke brevstemmer der ikke kan komme i betragtning. Resultatet af denne gennemgang indføres i valgbogen sammen med en opgørelse for opstillingskredsen under ét af antallet af brevstemmer, der ikke kan komme i betragtning, fordelt på årsagerne hertil, se ovenfor i afsnit 8.7.3.

9.5.3. Afslutningen på fintællingen

Når fintællingen er afsluttet, indføres resultatet af valgbestyrelsens fintælling i valgbogen og meddeles de tilstedeværende, se lovens § 73, stk. 6. Valgbogen underskrives af hele valgbestyrelsen, se lovens § 74, stk. 1.

Der vil ikke være noget i vejen for at offentliggøre fintællingsresultatet, før valgbestyrelsen har underskrevet valgbogen, forudsat at der hersker den nødvendige sikkerhed omkring resultatet. Det vil dog på den anden side ikke være usagligt at vente på, at valgbestyrelsen har underskrevet valgbogen, før offentliggørelse sker. Offentliggørelse kan ikke begrænses til enkelte medier.

Stemmesedlerne og det øvrige stemmemateriale pakkes sammen som angivet i lovens § 101, stk. 1, jf. § 74, stk. 1 og 2, og opbevares som angivet i lovens § 104. Sammenpakningen og opbevaringen sker med de ændringer, der følger af afstemningens karakter (gælder kun for kommuner, hvis borgmester er formand for valgbestyrelsen).

9.6. Valgbestyrelsens valgbog

For hver opstillingskreds fører valgbestyrelsen en valgbog, hvor valgbestyrelsen indfører alle væsentlige oplysninger om afstemningen i opstillingskredsen samt resultatet heraf, se lovens § 28, stk. 3. Valgbogen underskrives af hele valgbestyrelsen, se lovens § 74, stk. 1.

De valgbestyrelser, der benytter KMD A/S' valgopgørelsessystem, kan selv udskrive valgbøgerne fra dette system. De valgbestyrelser, der ikke benytter KMD A/S' valgopgørelsessystem, kan købe en valgbog hos KMD A/S, der kan udfyldes i hånden.

9.7. Indsendelse af attesteret valgbogskopi til Danmarks Statistik og til Social- og Indenrigsministeriet

Så snart fintællingen er afsluttet, skal formanden for valgbestyrelsen indsende en kopi af valgbogen til Danmarks Statistik og en kopi af valgbogen til Social- og Indenrigsministeriet. De nævnte to kopier af den underskrevne valgbog skal attesteres af formanden. Den attesterede kopi af valgbogen må gerne sendes til ministeriet som scannet pdf med sikker (krypteret) e-post til valg@sim.dk. Fremsendes valgbogen med sikker e-post, er det ikke nødvendigt også at faxe den eller sende den med posten.

Samtidig skal der indsendes to annullerede stemmesedler til Social- og Indenrigsministeriet. Bemærk, at ministeriet skal have tilsendt de originale stemmesedler i to eksemplarer med posten. Det er derfor ikke tilstrækkeligt at sende en scannet stemmeseddel pr. e-post eller lignende.

Kopierne af valgbøgerne og de annullerede originale stemmesedler skal så vidt muligt være modtaget i Danmarks Statistik henholdsvis Social- og Indenrigsministeriet dagen efter fintællingen, se lovens § 74.

Forud for hver afstemning vil Social- og Indenrigsministeriet sende valgbestyrelsen et brev med meddelelse om den nærmere fremgangsmåde ved indsendelse af valgbogen, herunder fremgangsmåden for den elektroniske indsendelse af valgbogen til Danmarks Statistik m.v.

9.8. Rettelse af eventuelle fejl og mangler i valgbogen samt henvendelser om fornyet fintælling

Inden valgbestyrelsen sender valgbogen til Danmarks Statistik og til Social- og Indenrigsministeriet, skal valgbestyrelsen sikre sig, at der ikke er fejl og mangler i valgbogen.

Bliver valgbestyrelsen efter afsendelsen af valgbogen til Danmarks Statistik og til Social- og Indenrigsministeriet opmærksom på, at der er fejl eller mangler i valgbogen, skal valgbestyrelsen snarest muligt underrette Danmarks Statistik og Social- og Indenrigsministeriet herom og indsende rettelsesblade til valgbogen til Danmarks Statistik og til Social- og Indenrigsministeriet, hvis det er nødvendigt.

Modtager valgbestyrelsen henvendelser om foretagelse af fornyet fintælling, skal sådanne henvendelser betragtes som en klage over afstemningen. Sådanne henvendelser skal derfor straks videresendes til Social- og Indenrigsministeriet med henblik på, at de derefter kan blive behandlet af Folketinget, se lovens § 103.

10. Opbevaring og kassation af valgmateriale

Valgmateriale opbevares af kommunalbestyrelsen i overensstemmelse med reglerne i lovens § 104. I opstillingskredse, der består af flere kommuner, opbevares valgmaterialet af kommunalbestyrelsen i *kredskommunen*. Hver kommunalbestyrelse opbevarer dog en kopi af afstemningsbøgerne samt øvrigt valgmateriale, som kommunalbestyrelsen har modtaget.

Når klagefristen er udløbet, og Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over afstemningen, skal valglisterne, valgkortene, stemmesedlerne samt brevstemmematerialet tilintetgøres. Benyttes elektroniske valglister og/eller elektroniske brevstemmeprotokoller, skal disse også tilintetgøres efter reglerne i lovens § 104.

Øvrigt valgmateriale, herunder valgbogen og afstemningsbøgerne og kopierne af afstemningsbøgerne, opbevares efter reglerne i arkivloven, se bekendtgørelse nr. 995 af 3. august 2010 om bevaring og kassation af arkivalier i kommunerne som ændret ved bekendtgørelse nr. 740 af 21. juni 2013 om anmeldelse af skanning og digitalisering af bevaringsværdige arkivalier i analog form i kommuner og regioner.

Tilintetgørelse og opbevaring af brevstemmer, der modtages efter afstemningsdagen, skal fortsat ske efter de principper, der var angivet i §§ 5 og 6 i tidligere cirkulære nr. 64 af 3. maj 1989 om brevstemmeprotokollers indhold og udformning. Cirkulæret er nu erstattet af cirkulære nr. 54 af 8. maj 2001 om brevstemmeprotokollers indhold og udformning, se *bilag 5*.

Det vil sige, at de brevstemmer, som kommunalbestyrelsen modtager efter afstemningsdagen, men inden afstemningen er endeligt opgjort, påtegnes om datoen for modtagelsen, registreres i brevstemmeprotokollen og opbevares, indtil afstemningen er endeligt opgjort. De pågældende brevstemmer skal herefter tilintetgøres sammen med det øvrige valgmateriale, der skal tilintetgøres i henhold til reglerne i folketingsvalglovens § 104.

De brevstemmer, som kommunalbestyrelsen modtager efter afstemningsdagen, men inden Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over afstemningen, skal således som udgangspunkt tilintetgøres sammen med valglisterne, valgkortene og stemmesedlerne.

Når klagefristen er udløbet, og Folketinget endeligt har afgjort eventuelle klager over afstemningen, sender Social- og Indenrigsministeriet meddelelse herom til valgbestyrelserne og kommunalbestyrelserne.

11. Afholdelse af udgifterne ved afstemningen

Reglerne om afholdelse af udgifterne ved folkeafstemninger står i lovens § 105.

Udgifterne til folkeafstemninger afholdes af kommunerne. Udgifter, der forskudsvis er afholdt af kreds-kommunen, fordeles af valgbestyrelsens formand på opstillingskredsens kommuner i forhold til det senest offentliggjorte folketal.

Bemærk, at kommunerne i henhold til en ændring af valglovgivningen i december 2012 (se lov nr. 1252 af 18. december 2012) fremover skal refundere staten udgifterne til det brevstemmemateriale, kommunen rekvirerer til brug for brevstemmeafgivningen i kommunen, se lovens § 105, stk. 2, 2. pkt. Kommunerne vil derfor blive faktureret af Rosendahls for det materiale, der bestilles.

Udgifterne til brevstemmemateriale til brug for brevstemmeafgivning på sygehuse, Kriminalforsorgens anstalter og arresthusene, på skibe og havanlæg samt i udlandet afholdes fortsat af Social- og Indenrigsministeriet.

Portoudgifter til forsendelse af brevstemmer afholdes af den myndighed, institution, skib eller havanlæg, som stemmemodtageren repræsenterer.

12. Formularer m.v. til brug ved afstemningen

Brevstemmeprotokoller kan købes hos Rosendahls, Herstedvang 10, 2620 Albertslund, tlf. 43 22 73 00, fax. 43 63 19 69, e-mail: distribution@rosendahls.dk.

Der kan hentes et skema til at ansøge om at brevstemme i hjemmet på Social- og Indenrigsministeriets valghjemmeside: valg.sim.dk, under »Valgmyndigheder«. Ansøgningsskemaet findes i to udgaver – én med fortrykt frist for indlevering af ansøgningsskemaet (til kommuner, der ikke ændrer ansøgningsfristen i forhold til loven) og én, hvor kommunen selv skal anføre fristen (til kommuner, der ønsker at forlænge ansøgningsfristen i forhold til loven).

Samme sted kan hentes et skema til at ansøge om at skifte afstemningssted for personer med handicap eller nedsat førlethed m.v.

Social- og Indenrigsministeriet, den 5. oktober 2015

P.M.V.

E.B.

HANS B. THOMSEN

/ Christine Boeskov

- 1) Folketingsvalglovens § 100, stk. 1, jf. § 57, stk. 3, og § 58, stk. 2, samt § 100, stk. 4.
- 2) Folketingsvalglovens § 100, stk. 1, jf. § 60, stk. 2.
- 3) Cirkulære nr. 54 af 8. maj 2001 om brevstemmeprotokollers indhold og udformning.
- 4) Folketingsvalglovens § 100, stk. 1, jf. § 64, stk. 2.
- 5) § 4, stk. 1, 3. pkt., i bekendtgørelse nr. 128 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem.
- 6) Folketingsvalglovens § 99, stk. 2.
- 7) § 3, stk. 1, nr. 1, i bekendtgørelse nr. 128 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem.
- 8) Vejlovens §§ 84 og 85 og privatvejslovens §§ 66 a og 66 b.
- 9) Folketingsvalglovens § 100, stk. 1, jf. §§ 56 og 58, stk. 4.
- 10) Folketingsvalglovens § 96, stk. 2, jf. § 18, stk. 2, 1. pkt.
- 11) Folketingsvalglovens § 96, stk. 2, jf. § 18, stk. 3.
- 13) Folketingsvalglovens § 96, stk. 3.
- 14) Folketingsvalglovens § 99, stk. 2, jf. § 47 a, stk. 2.
- 15) Folketingsvalglovens § 96, stk. 2, jf. § 18, stk. 6, 1. pkt.
- 16) Folketingsvalglovens § 96, stk. 2, jf. § 18, stk. 6, 2. pkt.
- 17) Folketingsvalglovens § 96, stk. 2, jf. § 22, stk. 1.
- 18) Folketingsvalglovens § 96, stk. 2, jf. § 22, stk. 2.
- 19) Folketingsvalglovens § 100, stk. 4, og § 100, stk. 1, jf. §§ 56 og 58, stk. 4.
- 20) Folketingsvalglovens § 100, stk. 1, jf. § 65.
- 21) Folketingsvalglovens § 100, stk. 1, jf. § 66, stk. 3.
- 22) Folketingsvalglovens § 99, stk. 1, jf. § 23, stk. 2.
- 23) Folketingsvalglovens § 99, stk. 1, jf. § 46, og § 101, stk. 1, jf. § 68, stk. 1, §§ 70 og 71.
- 24) Folketingsvalglovens § 101, stk. 1, jf. § 72, stk. 2.
- 25) Folketingsvalglovens § 101, stk. 1, jf. § 72, stk. 1, §§ 73 og 74.
- 26) Folketingsvalglovens § 101, stk. 1, jf. § 74, stk. 3.
- 27) Folketingsvalglovens § 103.
- 28) Folketingsvalglovens § 104, stk. 3.
- 29) Vejlovens § 84, stk. 1, og privatvejslovens § 66 a, stk. 2.

Oversigt over bekendtgørelser, cirkulærer og vejledninger m.v. om folkeafstemninger

Denne oversigt indeholder bekendtgørelser, cirkulærer og vejledninger m.v. relevante for folkeafstemninger. De nævnte bekendtgørelser, cirkulærer og vejledninger m.v. er udstedt i medfør af lov om valg til Folketinget, se lovbekendtgørelse nr. 369 af 10. april 2014.

Bekendtgørelser vedrørende folketingsvalglovens afsnit II om vederlag og pension m.v. er ikke medtaget.

Bekendtgørelser

- Bekendtgørelse nr. 645 af 12. oktober 1989 om valgagitation, som ændret ved bekendtgørelse nr. 828 af 25. november 1998 (supplerer reglerne om plakatopsætning i lov om offentlige veje §§ 84 og 85, jf. lovbekendtgørelse nr. 1520 af 27. december 2014 med senere ændringer, og lov om private fællesveje § 66 a og 66 b, jf. lov nr. 1537 af 21. december 2010 som bl.a. ændret ved lov nr. 379 af 2. maj 2011).
- Bekendtgørelse nr. 298 af 23. april 1992 om bedømmelse af stemmesedler afgivet til folkeafstemning
- Bekendtgørelse nr. 605 af 21. juni 2004 om optagelse på folketingsvalglisten af personer, der har valgret uanset ophold i udlandet
- Bekendtgørelse nr. 127 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning på sygehuse
- Bekendtgørelse nr. 128 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i vælgerens hjem
- Bekendtgørelse nr. 129 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i kriminalforsorgens anstalter og arresthusene
- Bekendtgørelse nr. 130 af 19. februar 2009 om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen
- Bekendtgørelse nr. 185 af 8. marts 2011 om stemmesedler til brug ved folkeafstemninger

Cirkulærer

- Cirkulære nr. 54 af 8. maj 2001 om brevstemmeprotokollers indhold og udformning

Skrivelser

- Skrivelse nr. 9706 af 27. oktober 2008 om Danmarks Statistiks overtagelse af valgopgørelsen (Til alle kommunalbestyrelser, valgbestyrelser, statsforvaltninger og formanden for Bornholms valgbestyrelse)

Vejledninger og meddelelser

- Vejledning nr. 65 af 27. juni 2004 om behandling af ansøgninger om optagelse på folketingsvalglisten af personer, der har valgret uanset ophold i udlandet

Bekendtgørelse om stemmesedler til brug ved folkeafstemninger

I medfør af § 98, stk. 2, i lov om valg til Folketinget, jf. lovbekendtgørelse nr. 107 af 8. februar 2011, fastsættes:

§ 1. Afholdes der samme dag afstemning om ét lovforslag eller én lov, skal stemmesedlerne til afstemningen udformes i overensstemmelse med reglerne i §§ 2-9.

Stk. 2. Afholdes der samme dag afstemning om flere lovforslag eller love, skal der anvendes særskilte stemmesedler til hver afstemning. Stemmesedlerne til hver afstemning skal udformes i overensstemmelse med reglerne i §§ 2-9.

§ 2. Stemmesedlerne skal være af karton eller svært papir med en gramvægt på mindst 120 g/m². De skal ved et anbragt knæk være til at sammenfolde således, at de kan nedlægges af vælgerne i stemmekassen, uden at nogen kan se, hvorledes der er stemt. Knækket skal være anbragt sammenfaldende med den fede, vandrette streg, der adskiller feltet for »Ja-stemme« fra feltet for »Nej-stemme«, jf. § 6, 2. pkt.

§ 3. Afholdes der samme dag afstemning om ét lovforslag eller én lov, skal stemmesedlerne være hvide.

Stk. 2. Afholdes der samme dag afstemning om flere lovforslag eller love, skal stemmesedlerne til hver afstemning være af forskellig farve. Farverne for de forskellige stemmesedler bestemmes af indenrigs- og sundhedsministeren.

§ 4. På stemmesedlerne anføres øverst til højre med små typer en betegnelse for den opstillingskreds, til hvilken de er bestemt. Umiddelbart under denne betegnelse anføres, ligeledes med små typer, dato og år for afstemningen. Umiddelbart under betegnelsen for dato og år for afstemningen, begyndende fra stemmesedlens venstre kant, anføres med fede typer titlen og med almindelige typer en eventuel undertitel på det lovforslag eller den lov, der stemmes om.

§ 5. Under den i § 4 anførte tekst og adskilt fra denne med en halvfed, vandret streg anføres, begyndende fra stemmesedlens venstre kant, med halvfede typer: »Sæt X i én af rubrikkerne«. Umiddelbart under denne tekst anbringes en fed, vandret streg.

§ 6. Stemmesedlerne skal indeholde et særskilt felt for henholdsvis »Ja-stemme« og »Nej-stemme«. Feltet for »Nej-stemme« anbringes under feltet for »Ja-stemme« og adskilles fra dette ved en fed, vandret streg. Feltet for »Nej-stemme« afsluttes med stemmesedlens nederste kant. Felterne for »Ja-stemme« og »Nej-stemme« skal være lige store.

§ 7. I midten af feltet for »Ja-stemme« anføres ordet »Ja« inden for stemmesedlens venstre kant. Ordet »Ja« trykkes med store, fede typer. Til højre for ordet »Ja« og i passende afstand fra dette anbringes med halvfede streger en afkrydsningsrubrik. Rubrikken skal have en sådan størrelse, at der er rigelig plads til at sætte et kryds i rubrikken.

§ 8. I midten af feltet for »Nej-stemme« anføres ordet »Nej« inden for stemmesedlens venstre kant. Ordet »Nej« trykkes med store, fede typer. Til højre for ordet »Nej« og i passende afstand fra dette anbringes med halvfede streger en afkrydsningsrubrik. Afkrydsningsrubrikken skal have en sådan størrelse, at der er rigelig plads til at sætte et kryds i rubrikken.

§ 9. Alle de vandrette streger, der er nævnt i bekendtgørelsen, skal gå tværs over stemmesedlen fra kant til kant.

§ 10. Ud over det, der er nævnt i de foregående paragraffer, må intet ord eller bogstav og intet navn, tal eller tegn være påført nogen stemmeseddel ved tryk eller skrift eller på anden måde.

§ 11. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. april 2011.

Stk. 2. Samtidig ophæves bekendtgørelse nr. 261 af 31. marts 2009 om stemmesedler til brug ved folkeafstemninger.

Indenrigs- og Sundhedsministeriet, den 8. marts 2011

BERTEL HAARDER

/ Nicoline Nyholm Miller

**Skabelon til stemmeseddel til folkeafstemningen torsdag den 3. december 2015 om omdannelse af
retsforbeholdet til en tilvalgsordning**

Kattegat Storkreds 1. opstillingskreds 3. december 2015	
Forslag til lov om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning	
Sæt X i én af rubrikkerne	
JA	☐
NEJ	☐

Vejledning ved folkeafstemningen torsdag den 3. december 2015

Der stemmes om det forslag til lov om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning, der er vedtaget af Folketinget.

Den, der stemmer for lovforslaget, sætter X ved Ja	Den, der stemmer imod lovforslaget, sætter X ved Nej
---	---

Der må kun sættes ét X på stemmesedlen.

Cirkulære om brevstemmeprotokollers indhold og udformning

(Til alle kommunalbestyrelser)

I medfør af § 64, stk. 1, og § 100 i lov om valg til Folketinget, jf. lovbekendtgørelse nr. 261 af 18. april 2001, § 26, stk. 5, i lov om valg af danske repræsentanter til Europa-Parlamentet, jf. lovbekendtgørelse nr. 264 af 18. april 2001, og § 70, stk. 1, i lov om kommunale valg, jf. lovbekendtgørelse nr. 263 af 18. april 2001, fastsættes:

§ 1. Forud for hvert valg skal kommunalbestyrelsen oprette en protokol over de brevstemmer, som kommunalbestyrelsen modtager til det pågældende valg (brevstemmeprotokol).

§ 2. Brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om antallet af brevstemmer modtaget på en bestemt dato til og med dagen før valgdagen. Brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om, hvorledes de modtagne brevstemmer på en bestemt dato til og med dagen før valgdagen fordeler sig på brevstemmer modtaget fra kommunens folkeregister, fra stemmemodtagere på plejehjem m.v. og i ældreboliger og i vælgerens hjem, samt fra postvæsenet (dvs. brevstemmer, der er afgivet på andre kommuners folkeregistre, på sygehuse, i kriminalforsorgens anstalter og arresthuse, på danske repræsentationer i udlandet m.v.).

Stk. 2. Brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om antallet af brevstemmer modtaget på en bestemt dato til og med dagen før valgdagen, der er videresendt til andre kommuner, samt datoen for videresendelsen.

Stk. 3. Brevstemmeprotokollen skal indeholde tilsvarende oplysninger som nævnt i stk. 1 og 2 både for så vidt angår brevstemmer, der modtages på valgdagen og afleveres til afstemningsstederne inden kl. 9, og for så vidt angår brevstemmer, der modtages på valgdagen og afleveres til afstemningsstederne efter kl. 9.

Stk. 4. Brevstemmeprotokollen skal indeholde tilsvarende oplysninger som nævnt i stk. 1 for så vidt angår brevstemmer, der modtages fra og med dagen efter valgdagen og til og med den dag, hvor eventuelle klager over valget er endeligt afgjort.

Stk. 5. De i stk. 1-4 nævnte oplysninger skal indføres i brevstemmeprotokollen af kommunalbestyrelsen på de dage, hvor kommunalbestyrelsen modtager de pågældende brevstemmer.

§ 3. Brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om, hvorledes det samlede antal brevstemmer, der er modtaget til og med dagen før valgdagen, og som ikke er videresendt til andre kommuner, efter afsenderens bopælsangivelse på yderkuverterne fordeler sig på de enkelte afstemningsområder i kommunen. Brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om antallet af brevstemmer, der er modtaget til og med dagen før valgdagen, som ikke er videresendt til andre kommuner, og som på grundlag af oplysningerne om afsenderen på yderkuverten ikke kan henføres til et bestemt afstemningsområde.

Stk. 2. Brevstemmeprotokollen skal indeholde tilsvarende oplysninger som nævnt i stk. 1 både for så vidt angår brevstemmer, der modtages på valgdagen og afleveres til afstemningsstederne inden kl. 9, og for så vidt angår brevstemmer, der modtages på valgdagen og afleveres til afstemningsstederne efter kl. 9.

Stk. 3. De i stk. 1 henholdsvis stk. 2 nævnte oplysninger skal indføres i brevstemmeprotokollen af kommunalbestyrelsen dagen før valgdagen henholdsvis på valgdagen.

§ 4. Brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om, til hvilket afstemningsområde brevstemmer fra afstemningsområder, hvor der er modtaget færre end 5 brevstemmer, er overført, og fra hvilke

afstemningsområder de pågældende brevstemmer er overført, jf. folketingsvalglovens § 64, stk. 5, og den kommunale valglovs § 70, stk. 4.

Stk. 2. De i stk. 1 nævnte oplysninger skal indføres i brevstemmeprotokollen af kommunalbestyrelsen senest på valgdagen.

§ 5. Brevstemmeprotokollen skal indeholde oplysning om, til hvilket afstemningsområde brevstemmer, som ikke er videresendt til andre kommuner, og som på grundlag af oplysningerne om afsenderen på yderkuverten ikke kan henføres til et bestemt afstemningsområde, er henregnet i henseende til valgstyrelsernes kontrol af, om brevstemmerne kan komme i betragtning, jf. folketingsvalglovens § 64, stk. 6, og den kommunale valglovs § 70, stk. 5.

§ 6. Brevstemmeprotokollen skal være udformet i overensstemmelse med de fortrykte brevstemmeprotokoller, Indenrigsministeriet har ladet fremstille.

§ 7. §§ 1-6 finder tilsvarende anvendelse ved folkeafstemninger.

§ 8. Cirkulæret træder i kraft den 15. maj 2001.

Stk. 2. Samtidig ophæves cirkulære nr. 64 af 3. maj 1989 om brevstemmeprotokollers indhold og udformning.

Indenrigsministeriet, den 8. maj 2001

KAREN JESPERSEN

/ Anne Birte Pade

Bekendtgørelse om bedømmelse af stemmesedler afgivet til folkeafstemninger

I medfør af § 101, stk. 3, i lov nr. 271 af 13. maj 1987 om valg til Folketinget og efter forelæggelse for Folketingets Udvalg til Valgs Prøvelse fastsættes:

Kapitel 1*Fælles regler for stemmesedler afgivet på afstemningsstedet og brevstemmesedler*

§ 1. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt den er blank, jf. lovens § 101, stk. 2, nr. 1.

§ 2. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt den er helt eller delvis overstreget.

§ 3. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt den er forsynet med kryds i såvel feltet for »Ja-stemme« som feltet for »Nej-stemme«.

§ 4. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt den er forsynet med kryds, der rækker ind i såvel feltet for »Ja-stemme« som feltet for »Nej-stemme«.

Stk. 2. Hvis den væsentligste del af krydset, herunder krydsets skæringspunkt, er placeret i eet af felterne, anses stemmesedlen som en gyldig stemme for det pågældende alternativ (»Ja« eller »Nej«), medmindre stemmesedlen er ugyldig i medfør af en af de øvrige bestemmelser i bekendtgørelsen.

§ 5. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt den alene er forsynet med kryds uden for felterne for henholdsvis »Ja-stemme« og »Nej-stemme«.

§ 6. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt ordet »Ja« eller »Nej« er overkrydset eller overstreget, jf. dog stk. 2. Tilsvarende gælder, såfremt ordet »Ja« eller »Nej« er understreget, jf. dog stk. 3.

Stk. 2. Hvis ordet »Ja« henholdsvis »Nej« er overkrydset eller overstreget samtidig med, at der er sat kryds i feltet for »Nej-stemme« henholdsvis »Ja-stemme«, anses stemmesedlen som en gyldig Nej-stemme henholdsvis Ja-stemme, medmindre stemmesedlen er ugyldig i medfør af en af de øvrige bestemmelser i bekendtgørelsen.

Stk. 3. Hvis ordet »Ja« henholdsvis »Nej« er understreget samtidig med, at der er sat kryds i feltet for »Ja-stemme« henholdsvis »Nej-stemme«, anses stemmesedlen som en gyldig Ja-stemme henholdsvis Nej-stemme, medmindre stemmesedlen er ugyldig i medfør af en af de øvrige bestemmelser i bekendtgørelsen.

§ 7. Ved et kryds forstås et tegn svarende til bogstavet X eller til tegnet for plus (+).

Stk. 2. Tegn, der må anses for at være afledt af et kryds, eller som må anses for at være resultatet af, at vælgeren ved gentagen afmærkning har villet tydeliggøre et kryds, bedømmes efter samme regler som kryds.

§ 8. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt den i stedet for eller foruden med kryds er afmærket med overstreget, udvisket eller halvt kryds (dvs. en lodret, vandret eller skrå streg), jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Hvis stemmesedlen er forsynet med kryds inden for samme felt som det overstregede, udviskede eller halve kryds, anses stemmesedlen som en gyldig stemme for det pågældende alternativ, medmindre stemmesedlen er ugyldig i medfør af en af de øvrige bestemmelser i bekendtgørelsen.

§ 9. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt den i stedet for eller foruden med kryds er afmærket med bogstav, cirkel eller andet mærke, der ikke har karakter af et kryds.

§ 10. En stemmeseddel, der er påført ordet »Ja« eller »Nej«, er ugyldig.

§ 11. En stemmeseddel, der er forsynet med anden påskrift end »Ja« eller »Nej« eller med tegning af nogen art, er ugyldig. Tilsvarende gælder, hvis der på anden måde er givet stemmesedlen et særpræg, herunder ved iturivning eller påklæbning.

Kapitel 2

Særligt om stemmesedler afgivet på afstemningsstedet

§ 12. Afmærkning af stemmesedlen uden for afkrydsningsrubrikkerne medfører ikke i sig selv ugyldighed.

§ 13. En stemmeseddel er ugyldig, såfremt det må antages, at den ikke er udleveret på afstemningsstedet, jf. lovens § 101, stk. 2, nr. 3.

Kapitel 3

Særligt om brevstemmesedler

§ 14. En brevstemmeseddel er ugyldig, såfremt det må antages, at brevstemmesedlen ikke er tilvejebragt af indenrigsministeren til brug ved folkeafstemninger.

§ 15. En brevstemmeseddel er ugyldig, såfremt den konvolut, hvori den er indlagt, indeholder andet eller mere end een stemmeseddel, jf. lovens § 101, stk. 2, nr. 5.

§ 16. En brevstemmeseddel er ugyldig, såfremt den konvolut, hvori den er indlagt, er forsynet med påskrift eller påklæbning. Påklæbning med klar tape for at lukke konvolutten medfører dog ikke ugyldighed.

Kapitel 4

Registrering af ugyldige stemmesedler, herunder brevstemmesedler

§ 17. I afstemningsbogen henholdsvis valgbogen anføres, hvor mange stemmesedler valgstyrelserne henholdsvis valgbestyrelsen har anset for ugyldige og grundene hertil.

Stk. 2. En stemmeseddel, herunder en brevstemmeseddel, der er anset for ugyldig i medfør af to eller flere af bestemmelserne i bekendtgørelsen, registreres under den ugyldighedsgrund, der er anført først i bekendtgørelsen. Stemmesedler, der er ugyldige i medfør af §§ 13, 14, 15 og 16 registreres dog altid under den pågældende ugyldighedsgrund.

Kapitel 5

Ikrafttræden

§ 18. Bekendtgørelsen træder i kraft den 12. maj 1992.

Indenrigsministeriet, den 23. april 1992

THOR PEDERSEN

/ Anne Birte Pade

Indholdsfortegnelse

1. Indledning og baggrund for folkeafstemningen om omdannelsen af retsforbeholdet til en tilvalgsordning
2. Oversigt over opgavefordelingen ved folkeafstemninger
 - 2.1. Kommunalbestyrelsens opgaver
 - 2.2. Valgbestyrelsens opgaver
3. Oversigt over tidsfristerne ved folkeafstemningen torsdag den 3. december 2015
4. Valgret, valglistor og valgkort
 - 4.1. Valgret
 - 4.2. Generelt om optagelse på valglisten
 - 4.2.1. Automatisk optagelse på valglisten
 - 4.2.1.1. Vælgere uden fast opholdssted (hjemløse)
 - 4.2.1.2. Vælgere, der flytter til kommunen fra udlandet
 - 4.2.2. Optagelse på valglisten efter ansøgning (udlandsdanskere)
 - 4.3. Indberetning af ændringer vedrørende afstemningsområder og afstemningssteder
 - 4.4. Maskinel udarbejdelse af valglistor
 - 4.4.1. 15. -dagsvalglisten
 - 4.4.2. Udlandstilflyttervalglisten
 - 4.4.3. Udlandsdanskervalglisten
 - 4.5. Manuel rettelse af valglisten på grund af mangler m.v. vedrørende indberetning til CPR
 - 4.6. Manuel optagelse på valglisten i øvrigt
 - 4.6.1. Manuel optagelse på valglisten af visse vælgere, der har valgret uanset ophold i udlandet efter lovens § 2
 - 4.6.2. Manuel optagelse på valglisten af vælgere, der får dansk indfødsret eller får ophævet deres værgemål med fratagelse af den retlige handleevne senere end 7 dage før afstemningen
 - 4.6.3. Vælgere, der via digital selvbetjening melder flytning mellem kl. 18 og kl. 24 på 7. dagen
 - 4.7. Manuel sletning af valglisten i øvrigt
 - 4.7.1. Manuel sletning af vælgere, der manuelt optages på valglisten i en anden kommune
 - 4.7.2. Manuel sletning af vælgere, der afgår ved døden, kommer under værgemål med fratagelse af den retlige handleevne eller fortaber dansk indfødsret
 - 4.7.3. Manuel sletning af vælgere, der fraflytter til udlandet, Færøerne eller Grønland
 - 4.7.4. Manuel sletning af 15. -dagsvalglisten af vælgere med valgret til Folketinget uanset ophold i udlandet
 - 4.8. Særligt om flytning mellem kommuner eller inden for en kommune senere end 15 dage før afstemningsdagen
 - 4.9. Særligt om tilflytning fra udlandet, Færøerne eller Grønland senere end 7 dage før afstemningsdagen
 - 4.10. Udsendelse af valgkort
 - 4.11. Bekendtgørelse om udsendelse af valgkort. Indsigelser vedrørende valgkort og valglistor. Fejl i valgkort.
 - 4.11.1. Særligt om fejl i valgkort
 - 4.11.2. Rettelser i valglisten til og med afstemningsdagen

- 4.12. Elektronisk valgliste
- 4.13. Mulighed for ændret afstemningssted for vælgere med handicap eller nedsat førlighed
- 5. Valg m.v. af valgbestyrelser, valgstyrere og tilforordnede vælgere
 - 5.1. Valgbestyrelser
 - 5.2. Valgstyrere
 - 5.3. Tilforordnede vælgere
 - 5.4. Diæter
- 6. Stemmesedler og opslag m.v.
 - 6.1. Stemmesedler
 - 6.2. Opslag
 - 6.3. Fejl i stemmesedler og opslag
 - 6.4. Opsætning af valgplakater ved offentlig gade eller vej m.v.
 - 6.4.1. Plakatoopsætning, der ikke længere kræver tilladelse
 - 6.4.2. Opsætning af valgplakater m.v., der fortsat kræver tilladelse
- 7. Afstemning på afstemningsdagen
 - 7.1. Kommunalbestyrelsens forberedelse af afstemningen
 - 7.2. Den almindelige fremgangsmåde ved stemmeafgivningen
 - 7.3. Reglerne om hjælp til stemmeafgivningen på afstemningsdagen
 - 7.4. Opretholdelse af ro og orden i stemmelokalerne
 - 7.5. Valgagitation eller anden form for holdningsmæssig påvirkning er ikke tilladt i stemmelokalerne m.v.
 - 7.6. Fotografering af stemmeafgivningen og publicering af billeder af en udfyldt stemmeseddel på de sociale medier
 - 7.7. Indsamlinger m.v. på afstemningsstederne
 - 7.8. Andre afstemninger samtidig med folkeafstemningen
 - 7.9. Exit polls
 - 7.10. Pressens adgang til stemmelokalerne
- 8. Brevstemmeafgivning
 - 8.1. De generelle regler om brevstemmeafgivning her i landet
 - 8.1.1. Brevstemmematerialet, herunder benyttelse af restoplæg samt bestilling og betaling af nyt materiale
 - 8.2. Særligt om brevstemmeafgivning på de steder i kommunen, hvor enhver vælger kan brevstemme, f.eks. borgerservicecentre og lignende
 - 8.2.1. Ændring af bestemmelsen om brevstemmeafgivning i kommunen
 - 8.2.2. Betingelserne for brevstemmeafgivning
 - 8.2.2.1. Brevstemmeafgivning på biblioteker, uddannelsesinstitutioner, i mobile brevstemmeafgivningsenheder (valgbusser) m.v.
 - 8.2.3. Den almindelige fremgangsmåde ved brevstemmeafgivningen
 - 8.2.3.1. Identifikation af vælgeren og udlevering af brevstemmemateriale
 - 8.2.3.2. Udfyldelse og afgivelse af brevstemme
 - 8.2.3.3. Kommunens håndtering af afgivne brevstemmer
 - 8.2.3.4. De fysiske rammer for brevstemmeafgivning
 - 8.2.3.5. Forbud mod holdningsmæssig påvirkning m.v.
 - 8.3. Særligt om brevstemmeafgivning på sygehuse og i kriminalforsorgens anstalter og arresthusene
 - 8.4. Særligt om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem

- 8.4.1. Betingelserne for brevstemmeafgivning
 - 8.4.1.1. Brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen
 - 8.4.1.2. Brevstemmeafgivning i vælgerens hjem
- 8.4.2. Udpegning af stemmemodtagere
- 8.4.3. Den almindelige fremgangsmåde ved brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen samt i vælgerens hjem
- 8.4.4. Reglerne om ydelse af hjælp til stemmeafgivningen
- 8.5. Særligt om brevstemmeafgivning på mindre øer, herunder Christiansø
- 8.6. Brevstemmeafgivning på Færøerne, i Grønland, i udlandet, på danske skibe i udenrigsfart og på danske havanlæg
 - 8.6.1. Brevstemmeafgivningssteder og brevstemmemodtagere på Færøerne, i Grønland og i udlandet
 - 8.6.2. Brevstemmeafgivningssteder og brevstemmemodtagere på danske skibe i udenrigsfart og danske havanlæg
 - 8.6.3. Tidsrum for brevstemmeafgivning
 - 8.6.4. Brevstemmematerialet
 - 8.6.5. Fremgangsmåden ved brevstemmeafgivning
- 8.7. Modtagelse og kontrol af brevstemmer
 - 8.7.1. Kommunalbestyrelsens modtagelse og registrering af brevstemmer m.v.
 - 8.7.2. Elektronisk brevstemmeprotokol
 - 8.7.3. Valgstyrenes gennemgang og kontrol af de modtagne brevstemmer
- 9. Opgørelse af afstemningen i opstillingskredsen
 - 9.1. Stemmeoptælling på afstemningsstedet
 - 9.1.1. Rammerne for stemmeoptællingen på afstemningsstedet
 - 9.1.2. Fremgangsmåden ved stemmeoptællingen på afstemningsstedet
 - 9.1.3. Afslutningen på stemmeoptællingen på afstemningsstedet
 - 9.2. Bedømmelse af stemmesedler
 - 9.2.1. Bedømmelse af stemmesedler afgivet på afstemningsstedet samt brevstemmesedler
 - 9.2.2. Særligt om bedømmelse af brevstemmesedler
 - 9.2.3. Registrering af ugyldige stemmesedler, herunder brevstemmesedler
 - 9.3. Valgstyrenes afstemningsbog
 - 9.4. Indberetning til Danmarks Statistik på afstemningsaftenen
 - 9.5. Fintælling i opstillingskredsen
 - 9.5.1. Rammerne for fintællingen
 - 9.5.2. Fremgangsmåden ved fintællingen
 - 9.5.3. Afslutningen på fintællingen
 - 9.6. Valgbestyrelsens valgbog
 - 9.7. Indsendelse af attesteret valgbogskopi til Danmarks Statistik og til Social- og Indenrigsministeriet
 - 9.8. Rettelse af eventuelle fejl og mangler i valgbogen samt henvendelser om fornyet fintælling
- 10. Opbevaring og kassation af valgmateriale
- 11. Afholdelse af udgifterne ved afstemningen
- 12. Formularer m.v. til brug ved afstemningen
- Bilag 1

Bilag 2
Bilag 3
Bilag 4
Bilag 5
Bilag 6